

МАТЕРІАЛИ ІІІ МІЖНАРОДНОЇ  
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ  
**«СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ  
В ЮРИДИЧНІЙ НАУЦІ УКРАЇНИ»**  
(29-30 червня 2017 року)

Київ  
2017

УДК 34(477)(063)  
ББК 67.9(4Укр)я43  
С 91

**Сучасні тенденції в юридичній науці України.** Матеріали  
С 91 III Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 29-30 червня  
2017 року). – Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2017. – 112 с.  
ISBN 978-966-916-322-6

У збірнику представлені матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції «Сучасні тенденції в юридичній науці України». Розглядаються загальні питання історії та теорії держави та права, міжнародного публічного та приватного права, цивільного, сімейного, житлового, адміністративного права та процесу, кримінального права, кримінального процесу, криміналістики, та інше.

Збірник призначений для науковців, викладачів, аспірантів та студентів, які цікавляться юридичною наукою, а також для широкого кола читачів.

УДК 34(477)(063)  
ББК 67.9(4Укр)я43

ISBN 978-966-916-322-6

© Колектив авторів, 2017  
© Видавничий дім «Гельветика», 2017

## ЗМІСТ

### ІСТОРІЯ ТА ТЕОРІЯ ДЕРЖАВИ ТА ПРАВА, ФІЛОСОФІЯ ПРАВА

|                                                                                                            |    |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----|
| <b>Загребельна Н.А.</b><br>КУЛЬТУРА МОВЛЕННЯ ЮРИСТА .....                                                  | 6  |
| <b>Ковшар А.Д.</b><br>СПАДКОВЕ ПРАВО МІЩАН ЗА ПЕРШИМ І ДРУГИМ<br>ЛИТОВСЬКИМИ СТАТУТАМИ 1529 І 1566 РР..... | 10 |
| <b>Ортинська Н.В.</b><br>СТАТУС НЕПОВНОЛІТНЬОГО В УМОВАХ МОДИФІКАЦІЇ ШЛЮБНО-<br>СІМЕЙНИХ ВІДНОСИН.....     | 13 |

### МІЖНАРОДНЕ ПУБЛІЧНЕ ТА ПРИВАТНЕ ПРАВО

|                                                                                                                                           |    |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----|
| <b>Головіна М.О.</b><br>МІЖНАРОДНЕ КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНЕ ПРАВО: ПОНЯТТЯ<br>ТА ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ІЗ НАЦІОНАЛЬНИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ ... | 16 |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----|

### ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС

|                                                                                                                                            |    |
|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----|
| <b>Konovalenko T.S.</b><br>THE RIGHT TO HEALTH AS AN OBJECT<br>OF PERSONAL NON-PROPERTY RIGHT.....                                         | 20 |
| <b>Майка Н.В.</b><br>ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВОЙ АНАЛІЗ ДЕРЖАВНОЇ РЕЄСТРАЦІЇ<br>В МЕХАНІЗМІ ВИНИКНЕННЯ РЕЧОВИХ ПРАВ НА ЧУЖЕ<br>НЕРУХОМЕ МАЙНО ..... | 22 |
| <b>Новікова Н.А.</b><br>ЗАГАЛЬНІ ПРАВИЛА КІНЦЕВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ПОКАЗАНЬ СВІДКІВ<br>У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ .....                              | 26 |
| <b>Работинська В.О.</b><br>РОЗВИТОК ПРИНЦИПУ ГЛАСНОСТІ ЦИВІЛЬНОГО ПРОЦЕСУ НА<br>УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ В ПЕРІОД ЦАРСЬКОЇ РОСІЇ .....           | 30 |

### СІМЕЙНЕ ПРАВО, ЖИТЛОВЕ ПРАВО

|                                                                                |    |
|--------------------------------------------------------------------------------|----|
| <b>Аббасова Д.Л.</b><br>ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ДОГОВОРУ УТРИМАННЯ ДИТИНИ ..... | 34 |
|--------------------------------------------------------------------------------|----|

### АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС, ФІНАНСОВЕ, ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО

|                                                                                                                                                       |    |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----|
| <b>Белінська Я.Ю.</b><br>АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ВІДНОСИНИ, ЩО ВИНΙΚАЮТЬ<br>МІЖ ГОСПОДАРСЬКИМИ СУДАМИ І ОРГАНАМИ<br>СУДДІВСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ ..... | 38 |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----|

|                                                                                                                                                                         |    |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----|
| <b>Голютяк-Пенкальська М.В.</b><br>АНАЛІЗ МЕТОДІВ ПРОТИДІЇ ПОДАТКОВИМ ШАХРАЙСТВАМ<br>НА ПРАКТИЦІ КРАЇН ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ .....                                        | 41 |
| <b>Кобилянський Д.В.</b><br>ЮРИДИЧНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ АВТОРСЬКИХ<br>ТА СУМІЖНИХ ПРАВ .....                                                                 | 45 |
| <b>Кобилянський Д.В.</b><br>ПЛАГІАТ: ПРОГАЛИНИ В ЗАКОНОДАВСТВІ, ЗАХОДИ ЩОДО<br>ВДОСКОНАЛЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ<br>ТА ШЛЯХИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ..... | 49 |
| <b>Коваль І.О.</b><br>ВПРОВАДЖЕННЯ ЕЛЕКТРОННОГО УРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ .....                                                                                              | 54 |
| <b>Ковтун Л.Ю.</b><br>ЩОДО ПРИНЦИПІВ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРОВАДЖЕННЯ<br>У СПРАВАХ ПРО ПОРУШЕННЯ МИТНИХ ПРАВИЛ .....                                                       | 58 |
| <b>Пасько Т.Г.</b><br>ПРАВОВИЙ СТАТУС ІНШИХ УЧАСНИКІВ НЕВИЇЗНИХ<br>ПОДАТКОВИХ ПЕРЕВІРОК .....                                                                           | 61 |
| <b>Поліщук О.В.</b><br>ПРОБЛЕМИ РЕГУЛЮВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ВІДНОСИН<br>ТА ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ.....                                                                        | 65 |
| <b>Поліщук О.В.</b><br>ВИДИ ЮРИДИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПРАВОПОРУШЕННЯ<br>У СФЕРІ ІНФОРМАЦІЙНИХ ПРАВОВІДНОСИН.....                                                    | 68 |
| <b>Рогач Л.І.</b><br>ОБ'ЄКТИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ<br>ГОСПОДАРСЬКИХ ВІДНОСИН .....                                                                           | 72 |
| <b>Сарибаєва Г.М.</b><br>ПЕРЕДСИСТЕМАТИЗАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ<br>ЩОДО ЗАКОНОДАВСТВА МІНІСТЕРСТВА ЮСТИЦІЇ УКРАЇНИ .....                                                      | 75 |
| <b>Слабунова І.В.</b><br>КОНСТИТУЦІЙНЕ ЗАКРІПЛЕННЯ ПРАВА НА ІНФОРМАЦІЮ .....                                                                                            | 78 |
| <b>Шумейко І.В.</b><br>ПРОБЛЕМИ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ<br>ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ .....                                                                | 81 |

## КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО, КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО, КРИМІНОЛОГІЯ

|                                                                                                                                                                 |    |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----|
| <b>Бундз Р.О.</b><br>КРИМІНОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ЗЛОЧИНІВ НЕПОВНОЛІТНІХ, ЩО<br>ВЧИНЯЮТЬСЯ З ОСОБЛИВОЮ ЖОРСТОКІСТЮ .....                                              | 86 |
| <b>Воробець Х.М.</b><br>ОПТИМІЗАЦІЯ КРИМІНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА ПРО ЗЛОЧИНИ<br>У СФЕРІ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК ШЛЯХ ВИРІШЕННЯ<br>ПРОБЛЕМИ ЙОГО ЯКОСТІ ..... | 90 |

**КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС, КРИМІНАЛІСТИКА,  
ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ, СУДОВА ЕКСПЕРТИЗА,  
СУДОВІ ТА ПРАВООХОРОННІ ОРГАНИ**

**Андрієвська Л.О.**

ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ ДОПИТУ СВИДКІВ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ЗЛОЧИНІВ  
У СФЕРІ БЕЗПЕКИ ДОРОЖНЬОГО РУХУ ..... 95

**Каланча І.Г.**

КРИМІНАЛЬНА ПРОЦЕСУАЛЬНА ФОРМА:  
ПЕРСПЕКТИВИ ІННОВАЦІЙНОГО ВДОСКОНАЛЕННЯ ..... 98

**Павелко Ю.Р.**

ФОРМУВАННЯ ПРИВАТНОЇ МЕТОДИКИ РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ,  
ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ ЗАРАЖЕННЯМ ВІРУСОМ ІМУНОДЕФІЦИТУ ЛЮДИНИ  
ЧИ ІНШОЮ НЕВИЛІКОВНОЮ ІНФЕКЦІЙНОЮ ХВОРОБОЮ  
АБО ВЕНЕРИЧНОЮ ХВОРОБОЮ В УКРАЇНІ:  
СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ..... 102

**Починок В.М.**

РЕАЛІЗАЦІЯ ФОРМ ВІДНОВНОГО ПРАВОСУДДЯ У КРИМІНАЛЬНОМУ  
ПРОВАДЖЕННІ ..... 105

# ІСТОРІЯ ТА ТЕОРІЯ ДЕРЖАВИ ТА ПРАВА, ФІЛОСОФІЯ ПРАВА

**Загребельна Н.А.**

*студентка,*

*Університет новітніх технологій*

## КУЛЬТУРА МОВЛЕННЯ ЮРИСТА

Усі наші думки виражаються за допомогою мови. Мова як система виражається тільки в мовленні і тільки через нього виконує своє призначення – бути засобом спілкування. Мовлення – це стрункість мови, побудована за її законами і відповідно до вимог, що передається. Ці два поняття є дуже важливим в діяльності юриста.

Про культуру мовлення написано безліч робіт. Вона багато в чому визначена культурою і навмисної любов'ю до рідної мови. На жаль, багато хто не розуміє, як треба «поводитися з мовою». Тому, співрозмовник в якійсь мірі звертає увагу не тільки на те, що він говорить, але і як говорить.

Мовлення людини – це його візитна картка, за допомогою якої він показує рівень свого інтелекту, оточення в якому формувалося його мислення, та й самого себе. Від того, що і як буде говорити людина, залежить його успіх у багатьох життєвих ситуаціях, адже необхідно грамотно і чітко висловлювати свої думки. Виходячи з цього, людині необхідно вчитися культури мовлення. Мовленнєва культура особистості – індивідуальна. Вона залежить від ерудиції в області мовної культури суспільства і являє собою вміння користуватися цією ерудицією. Мовленнєва культура особистості запозичує частину мовної культури суспільства, але в той же час вона є ширшим поняттям. Правильне користування мовою передбачає власне відчуття стилю, гарний і досить розвинений смак.

Культура мовлення – це вживання мовних основ, як використання в певній ситуації мовних методів, змісту і мети висловлювання; це застосування тільки потрібних слів і конструкцій в кожному конкретному випадку. Більшою мірою культура мовлення залежить від

правильності мислення, відповідно, якщо воно неправильна, це веде до фактичних помилок у мові.

Культура мовлення включає три компоненти: нормативний, комунікативний і етичний, та передбачає, перш за все, правильність мови, тобто дотримання норм літературної мови, які сприймаються мовцями або пишуть в якості зразка. Мовленнєва норма – це центральне поняття мовленнєвої культури, а нормативний аспект культури мовлення вважається одним з найважливіших. Однак культура мовлення не може бути зведена до переліку заборон і визначень «правильно-неправильно».

Поняття «культура мовлення» пов'язане з закономірностями і особливостями функціонування мови, а також з мовної діяльністю в усьому її різноманітті. Культура мовлення виробляє навички відбору і вживання мовних засобів у процесі мовного спілкування, допомагає сформувати свідоме ставлення до їх використання в мовній практиці відповідно до комунікативних завдань. Вибір необхідних для даної мети мовних засобів – основа комунікативного аспекту культури мовлення [2, с. 39].

Чому культура мовлення так важлива в професії юриста? Професія юриста вимагає великої загальної освіти. Юрист вивчає законопроекти, веде ділове листування, він повинен писати протоколи допиту і огляду місця події, постанови, вирoki і ухвали, договори і угоди.

Юристу доводиться зустрічатися з людьми найрізноманітніших професій і різного рівня культури і в кожному випадку необхідно підібрати потрібний тон, що аргументує і грамотно виражає думки. Від рівня володіння нормами мови залежить, на скільки точно, грамотно і зрозуміло може передати свою думку доповідач, як грамотно може пояснити те чи інше явище, надати належний вплив на слухачів. Порушення юристом мовних норм може викликати негативний відгук з боку співрозмовників.

Створення образу відбувається під впливом переконання, навіювання і особистого впливу, які і діють за допомогою мови, в момент прямого контакту між юристом-оратором і аудиторією. Таким чином, саме мова більш сприятливо переносить стиль від юриста-оратора до аудиторії і дає йому досягти встановленого завдання в придбанні довіри і авторитету. Говорити про культуру мовлення юриста треба, так як юридична мова особлива, з багатою термінологією, що має особливе юридичне значення. В якості термінів застосовуються деякі розмовні слова (жебракство, обмова тощо), застарілі, не властиві

загальному використанню. На нашу думку, це найскладніша і найцікавіша з усіх професійних мов.

Також необхідно окремо розглянути культуру писемного та усного мовлення юриста. Писемне мовлення передбачає обдумування, вимагає дотримання норм літературної мови. Культура писемного мовлення юриста може бути поставлена як вибір і організація мовних засобів, які відповідають офіційній ситуації і вимогам КПК України і точно передає фактичні дані по справі. У процесуальних актах оптимальними є засоби офіційно-ділового стилю, в якому використовується величезна кількість готових, банальних виразів – кліше.

Культура мови юриста також передбачає знання правил усних публічних виступів. Виступи прокурора і адвоката на суді відображаються ті ж факти, що і в процесуальних документах в кожному конкретному випадку, тому судові оратори часто використовують конструкції, актуальні тільки в письмовій формі офіційно-ділового мовлення. А публічна промова вимагає багатства словникового запасу і художньої експресії. Мова повинна бути такою, щоб вона цікавила, найкращим чином допомагала переконувати. На суді кожне слово має великий психологічний вплив.

Таблиця 1

### Основні частини публічної промови і їх цілі

| Основні частини публічної промови     | Цільові установки                                                                                                                          |
|---------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| ВСТУП                                 | викликати зацікавленість, звернути увагу аудиторії;<br>встановити взаєморозуміння і довіру;<br>підготувати аудиторію до сприймання промови |
| ВИКЛАД<br>ДОКАЗУВАННЯ<br>СПРОСТУВАННЯ | донести інформацію;<br>обґрунтувати свою точку зору;<br>переконати аудиторію та спонукати слухачів до дій                                  |
| ВИСНОВКИ                              | посилити інтерес до предмету мовлення;<br>закріпити враження від сказаного;<br>підвести підсумки                                           |

*Джерело: складено автором на основі джерела [1, с. 14]*



Недостатньо грамотно написаний обвинувальний висновок, а також штампована, суха, нецікава і непереконлива мова прокурора або адвоката не сприяє реалізації судом його високих функцій. Зроблена судовим оратором мовна помилка соромить його як представника органів правосуддя. Якщо помилка залишилася непоміченою, то юрист виявляється посередником мовного безкультур'я. Таким чином, мовна культура не індивідуальна справа кожного юриста.

Адже правильним є те, що кваліфікованого судового оратора відрізняє глибина і ясність думки, послідовність, обґрунтованість і чіткість мови, вміння знаходити в кожному реальному випадку потрібні, точні слова для передачі думок, вміння грамотно висловлюватися. Майстер слова може пояснити психічний стан підсудного (що в сучасних судових промовах робиться, на жаль, вкрай рідко), зуміє викликати у суддів співчуття або справедливе негативне ставлення до нього.

Юристу важливо вміти правильно користуватися публічною промовою, ораторською майстерністю, для того щоб ясно, точно, логічно, впевнено і переконливо висловлювати думки. Це одна з ключових умов для підвищення рентабельності судових дебатів.

Для юриста мова, головним чином, відіграє роль переконання, тому вона повинна бути не тільки грамотною, але й аргументованою. Відповідно, висловлювання адвоката або прокурора повинні відображати ті ж факти, що і в процесуальних документах у ході справи. Для того, щоб переконати всіх слухачів у своїй правоті, мова повинна бути зрозумілою, тому ясність вираження сприяє переконанню. Крім перерахованого, мова не може вважатися культурною без логічності її побудови, тобто слова не суперечать в поєднанні один з одним. Адже в висловлюванні завжди повинен бути правильний порядок слів, повинні бути присутніми синтаксичні структури.

Таким чином, зазначимо, що культура мови юриста представляє собою багату, доречну, точну, чисту мову, яка здатна переконати слухачів у правильності висловлювання оратора.

#### **Список використаних джерел:**

1. Бабич Н.Д. Основи культури мовлення. – Львів, 2010. – 42 с.
2. Ивакина Н.Н. Профессиональная речь юриста. Учебное пособие. Москва, 2013. – С. 37-42.

**Ковшар А.Д.**

*студентка,*

*Науковий керівник: Козаченко А.І.*

*доктор юридичних наук, доцент, завідувач кафедри,*

*Полтавський юридичний інститут*

*Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

## **СПАДКОВЕ ПРАВО МІЩАН ЗА ПЕРШИМ І ДРУГИМ ЛИТОВСЬКИМИ СТАТУТАМИ 1529 І 1566 РР.**

На сучасному етапі розвитку вітчизняної правової науки важливе значення мають дослідження джерел права, які діяли на українських землях на всіх етапах українського державо та право творення. Одним з таких найбільш продуктивних періодів в історії був період перебування України в складі Великого князівства Литовського, оскільки після розпаду Київської держави та занепаду Галицько-Волинського князівства суспільно-політичний розвиток українських земель надзвичайно тісно пов'язується з Великим князівством Литовським, тобто багатонаціональною феодальною державою, до складу якої входили литовські, білоруські, українські та окремі російські землі [1, с. 131]. Суспільні відносини в цей час регулювалися насамперед Литовськими Статутами.

В першу чергу варто зазначити, що у правовій системі Великого князівства Литовського спадкове право стало самостійним інститутом цивільного права лише після прийняття Литовських статутів [2, с. 102]. Тобто, можна сказати, що як підгалузь цивільного права – спадкове право оформилось внаслідок закріплення відповідних норм в Першому Литовському статуті 1529 року.

Вже в Першому Литовському статуті держава приділяє спадкуванню значну увагу. Новелою у галузі спадкового права міщан було те, що у Литовських статутах було передбачено спадкування за законом і за заповітом. Під час спадкування за законом до спадкування залучалися ті особи, яких законодавець називав спадкоємцями. Спадкоємцями визнавались діти, онуки, правнуки й інші кровні родичі спадкодавця [3, с. 37].

У Першому Литовському статуті норми про спадкування знаходяться у Розділі 5 «Про опіку». Так, у статті 2 зазначеного розділу вказується про притягнення неповнолітніх дітей до суду у справах про маєток, який був наданий у спадок по батьківській або материнській лінії. Стаття 4 говорить про обов'язок опікуна зберегти

майно, яке отримано в спадок дітьми про яких він опікується. Стаття 9 зазначає, що у разі смерті «душоприкажчика» чи опікуна, котрий мав виконати заповіт, ця справа щодо виконання може бути доручена іншому опікунові. Повноваження щодо заповіту переходять до властей, які повинні довести до кінця виконання заповіту у відповідності до волі заповідача. З вищезазначених норм Першого Литовського статуту, можна зробити висновок, що держава взяла на себе обов'язок щодо виконання заповіту у випадку непередбачуваних обставин [4, с. 71].

Тобто, Перший Литовський Статут гарантував міщанам право на заповіт. Це право за Першим Литовським статутом фактично урівнювало міщанина зі шляхтичем.

Проте, вже за Другим Литовським статутом, спадкові права для міщан обмежувалися. Це було зумовлено тим, що встановлювалися обмеження передачі майна за заповітом для міщан непривілейованих міст, тобто таких, які не були наділені магдебурзьким правом. Як наслідок, на відміну від шляхти, міщани цих міст могли вільно заповідати лише третину свого рухомого майна, а дві третини мали переходити до дітей, якщо ж міщанин був бездітний, то така частина переходила до пана. У королівських містах майно міщанина, який помер і не залишив спадкоємців, переходило до короля [5, с. 16-17]. Метою такого обмеження було піклування держави про належне відправлення повинностей непривілейованими станами, до яких відносились міщани [4, с. 74].

Отже, можна стверджувати, що спадкові права міщан за Другим Литовським статутом суттєво обмежуються, що свідчить, про домінуючу роль шляхти в суспільному ладі держави.

Спадкування за законом, згідно з Литовськими Статутами, здійснювалося відповідно до черг спадкоємців. Спадкування хоча б одним спадкоємцем ближчої черги унеможливлювало спадкування наступних черг спадкоємців за законом.

У середині XVI ст. на українських землях було здійснено реформу спадкового права. Відповідно до реформи будь-яка вотчина спадкуватися тепер виключно за законом [3, с. 40]. Тобто, землю за заповітом успадкувати було неможливо, а це свідчить про обмеження прав спадкодавця.

Після реформи спадкового права Другий Литовський статут встановив ще один випадок обов'язкового спадкування за законом, що стосується міщан. Відповідно до статті 5 восьмого розділу Другого Литовського статуту 1566 р., міщанин непривілейованого міста і

прості люди мали право скласти заповіт і відписати третину свого майна кому завгодно, а дві третини рухомого майна залишити дітям для здійснення служби. Оскільки рухомою власністю перелічених категорій населення здебільшого були знаряддя праці, тому керуючись економічними інтересами держави, законодавець намагався стабілізувати господарську сферу, внаслідок чого формувалися цілі династії ремісників, землеробів, ковалів, ткачів, мірошників та ін. Якщо у перелічених вище людей не було дітей, то все одно ті дві частини майна залишалися землевласникові. Таким чином, у вищезазначеному випадку встановлено необхідне спадкування землевласниками майна вільних людей, які жили на їхній землі і повмирили бездітними.

Отже, становлення спадкового права у Литовських статутах започаткувало виділення його в окремий самостійний інститут цивільного права. При цьому, Перший та Другий Литовські статuti вирізнялися досить прогресивним, рівнем юридичної техніки як для XVI ст., оскільки в них подано визначення багатьох правових термінів щодо заповіту, вони визначають спадкові права міщан, а також процесуальні норми спадкового права, а найголовніше виділяли два види спадкування: за законом і заповітом. Отже, саме перші два Литовські статuti заклали засади спадкового права, які знайшли своє подальше відображення в Третньому Литовському статуті 1588 р.

### **Список використаних джерел:**

1. Історія держави і права України : підручник. / В.М. Іванов – К. : КУП НАНУ, 2013. – 892 с.
2. Юхо И. Правовое положение населения Белоруссии в XVI в. / И. Юхо. – Минск, 1978. -144 с.
3. Майкут Х. В. Деякі питання врегулювання спадкових відносин на українських землях за Литовськими статутами / Х. В. Майкут // Порівняльно-аналітичне право. Випуск № 2. С. 37–41.
4. Ливак М. М. Спадкування за заповітом відповідно до статутів Великого Князівства Литовського, Руського та Жемантійського / М. М. Ливак // Митна справа. – 2013. – № 5(2.1). – С. 70-75.
5. Заяць А. Міщани поміж Литовськими Статутами і практикою життя / А. Заяць // Соціум. – 2010. – Вип. 9. – С. 9-19.
6. Історія держави і права України : підручн. / [керівн. авт. кол. А. Чайковський, В. Батрименко, Л. Зайцев, О. Копиленко та ін.; за ред. А. Чайковського]. – К. : Юрінком Інтер, 2003. – 512 с.

**Ортинська Н.В.**

*кандидат юридичних наук, асистент,  
ІНПП Національного університету «Львівська політехніка»*

## **СТАТУС НЕПОВНОЛІТНЬОГО В УМОВАХ МОДИФІКАЦІЇ ШЛЮБНО-СІМЕЙНИХ ВІДНОСИН**

Сім'я є основою суспільства, де не тільки виховуються неповнолітній, але й розвиваються їх творчі нахили, відбувається соціалізація та формується поведінкова складова. Неповнолітні наслідують модель соціальної комунікації батьків. Сім'я, практично завжди, була елементом суспільства, але фахівці у сфері гуманітарних наук, як-то психологи, соціологи, педагоги, досі ведуть дискусії щодо поняття «сім'я». Дискусії поновилися з новою силою, в зв'язку з явищем, що спричинила глобалізація – «кризою патріархальної сім'ї».

Жінки отримують рівні можливості для освіти та працевлаштування, в наслідок чого займають активну соціальну позицію. Жінки порівнюються з чоловіками, і навіть випереджають їх за рівнем освіти, від якого багато в чому залежить професійна кар'єра і соціальні можливості [1, с. 99–101]. Народження та виховання дітей вже не виступає основним завданням фемінізованого молодого покоління.

Вважаємо, що саме в межах проблеми зміни ролей необхідно розглядати питання поширеного нині «цивільного шлюбу», або як прийнято у народному фольклорі – «житті на віру». За оцінкою експертів таких пар за різними оцінками від 5% до 22% молодого покоління. Вважаємо, що цивільні шлюби безпосередньо зумовлені глобалізаційними змінами. В дореволюційній Росії, наприклад, у 1897 році лише 4% жінок та 3% чоловіків віком від 40 до 50 років були неодруженими або холостяками. В шлюб не вступали лише каліки, дефективні та ті, хто йшов у ченці» [2, с. 261].

Оцінка сімейних відносин між таким подружжям різна, оскільки переважно жінки вважають себе одруженими, а чоловіки вільними. Виховання неповнолітніх має деформацію, ним зазвичай займається жінка, підлітки позбавлені батьківської уваги. Такого роду вільні стосунки призводять до відсутності стабільності та підвищує нервозність, агресивність неповнолітнього, провокує невпевненість.

Чоловіки втрачають власне патріархальне становище в соціумі та вимушені конкурувати з жінками для досягнення високого соціально-економічного рівня, вказане змінює тип гендерних відносин. Проблеми

гендерної рівності безпосередньо не є суттю нашого дослідження, однак все ж слід звернути увагу на необхідності активізації ролі чоловічої статі у виховних процесах неповнолітніх. Роль батька є настільки важлива для сім'ї, що фінансовими чинниками, чи материнської гіперопікою її не виконати.

Провідні експерти з питань сімейної політики Г. Баркер і П. Павлак дають рекомендації щодо посилення гендерної рівності та супутнього підвищення ефективності роботи з догляду за дітьми та їх виховання. На думку цих авторів, необхідно запровадити: освітню політику, спрямовану на заохочення чоловіків до участі в шкільних справах дітей і догляді за ними протягом дня, та до прямого залучення в процес шкільного викладання (зокрема для цього можуть прислужитися підвищення заробітної платні вчителів і вихователів та активізація спеціальних зусиль із забезпечення привабливості цих професій як сфер чоловічої зайнятості); політику в галузі охорони здоров'я, спрямовану на заохочення чоловіків до піклування про дружин-матерів і народжуваних у шлюбі дітей (включаючи всі аспекти забезпечення репродуктивного та сексуального здоров'я); управлінську політику, що стосується забезпечення засобів до прожиття та скорочення бідності, враховує сімейно-рольову специфіку жінок і чоловіків та водночас потребу досягнення між ними соціально-статусної рівності (ця політика повинна враховувати розмаїтість сімейних конфігурацій, особливі потреби мігрантів і батьків-одинаків, нарешті, мету переходу до спільного контролю за родинними активами та спільного прийняття рішень у межах домогосподарства [3, с. 33–34]. Такі заходи, мають поза територіальну характеристику та особливо актуалізуються в національному політико-правовому житті.

Трансформації освітньо-фінансової сфери призводить до шлюбів у більш зрілому віці або відкладання репродуктивної функції на більш пізній час, молоді люди хочуть «пожити для себе» та зробити належну кар'єру. Така позиція є зрозумілою, однак все ж потрібно пам'ятати про природні фізіологічні особливості жінки та негативні екологічні фактори сьогодення, які спричинені тою ж глобалізацією. Під впливом розвитку науки й техніки жінка отримала можливість контролювати народжуваність, що зменшило домінування чоловіка. Але, з іншого боку, відмова від дітонародження як прояв власної жіночої волі може призвести до значних змін у демографічній сфері [4, с. 12].

В таких сім'ях зазвичай є тільки одна дитина. З погляду не фахівців все ж дивно, що психологи їх прирівнюють до проблемних поряд з тими,

де батьки хворіють певною залежністю чи мають тенденцію злочинної поведінки (У. Тоумен, Р. Ригардсон А. Адлер). Все ж психологи пояснюють це тим, що збільшення одностатевих сімей зумовлює концентрацію уваги на дитині. Наукові дослідження свідчать, що єдина дитина – це найбільш складний варіант сімейного виховання, подружньої гармонії. Неповнолітній виростає егоцентристом, в нього відсутній соціальний контроль. Нерідко такі неповнолітні мають злочинні детермінації.

Зміна сімейних ролей впливає також на підлітків. Працююча мати не може присвячувати вихованню дитини стільки ж уваги скільки не працююча. Так, згідно з даними соціологічних досліджень, жінка, яка працює, за добу приділяє вихованню дітей 16 хвилин, а у вихідні дні – 30 хвилин. Спілкування батьків із дітьми зводиться переважно до контролю за їхнім навчанням, а сам контроль – до з'ясування того, які оцінки одержав [5, с. 12]. Неповнолітні стають позбавлені уваги та батьківської підтримки.

Зміну традиційності сім'ї на нові типові характеристики, на наш погляд, потрібно сприйняти як доконаний факт. Безумовно з проявами деструктивних асоціальних поведінкових характеристик слід боротися, але з новою соціальною реальністю така боротьба буде не результативною. Тому з погляду удосконалення правової політики необхідний комплексний аналіз проблем сім'ї в умовах глобалізаційних та трансформаційних змін.

### Список використаних джерел:

1. Кон И. Меняющиеся мужчины в изменившемся мире / И. Кон // Этнографическая мозаика. – № 6. – 2010. – С. 99–114.
2. Психология семьи: хрестоматия для факультетов психологии, социологии, экономики и журналистики / [научн. ред. и сост. Д.Я. Райгородский]. – Самара: Издательский Дом «БАХРАХ-М», 2002. – 752 с.
3. Barker G. Men, families, gender equality and care work / G. Barker, P. Pawlak // Men in families and family policy in a changing world / UN Department of Economic and Social Affairs; Division for Social Policy and Development. — New York : United Nations, 2011. – P. 9–45.
4. Бега М. Сучасна українська сім'я: причини змін її моделі / М. Бега // Вісник Київського національного університету імені Т. Г. Шевченка. – К. : КНУ, 2009. – Вип. 91–93 : Філософія. Політологія. – С. 12–15.
5. Галустян Ю. М. Проблеми дітей трудових мігрантів: аналіз ситуації [Текст] / Ю. М. Галустян, І. А. Дорошок [та ін.]. – К. : Міжнар. жіночий правозахисний центр «Ла Страда – Україна» ; Укр. ін-т соц. дослідж. ім. Олександра Яременка ; Кіровоград. юрид. ін-т ; Харк. нац. ун-т внутр. справ, 2006. – 64 с.

## МІЖНАРОДНЕ ПУБЛІЧНЕ ТА ПРИВАТНЕ ПРАВО

**Головіна М.О.**

*студентка,*

*Науковий керівник: Кулик Т.*

*кандидат юридичних наук, старший викладач,*

*Національна академія внутрішніх справ*

### **МІЖНАРОДНЕ КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНЕ ПРАВО: ПОНЯТТЯ ТА ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ІЗ НАЦІОНАЛЬНИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ**

Процес долучення України до Європейської спільноти, розвитку активного міжнародного співробітництва із іноземними державами поставили перед українським правником-науковцем, законодавцем та юристом практиком в галузі міжнародного права проблему імплементації принципів та норм міжнародного кримінально-процесуального права в національне законодавство України.

Питання, пов'язані із визначення поняття міжнародного кримінально-процесуального права досліджувалися в працях Гутника В.В. [3], Верле Г. [4], Зелінської Н.А. [5]. В той же час, враховуючи активний розвиток системи міжнародного судочинства, в останні роки досліджувані питання потребують переосмислення та уточнення та визначення ролі і місця міжнародного кримінально-процесуального права та його співвідношення з національним законодавством України.

Мета статті. З'ясувати змісту поняття міжнародного кримінально-процесуального права та його взаємозв'язку із національним законодавством України.

Станом на сьогодні в Україні спостерігається ріст кримінальної злочинності, в т.ч. як наслідок ситуації, котра пов'язана з міжнародним конфліктом з Російською Федерацією щодо територій на Сході України та анексії АР Крим, із активізацією стійких кримінальних угруповань з транснаціональними зв'язками. А тому, дуже часто після скоєння злочину винний ховається за межами України.

Україна активно співпрацює у боротьбі із злочинністю із іноземними державами і міжнародними правоохоронними органами (Європол).



Україна бере участь у багатьох міжнародних договорах про надання правової допомоги у кримінальних справах та здійсненні спільних дій по розкриттю злочинів і притягнення винних до відповідальності. Обсяг і якість міжнародно-правової регламентації цих відносин свідчать про те, що в міжнародному праві сформувалася самостійна галузь – міжнародне кримінально-процесуальне право (далі – МКПП). Норми МКПП регулюють широке коло відносин кримінально-процесуального характеру.

Отже, розглянемо спочатку основні підходи до визначення поняття міжнародного кримінально-процесуального права та предмету його правового регулювання. Так, на думку к.ю.н. Гутника В.В. [3, с. 165], необхідно виділяти вузький та широкий підходи до визначення міжнародного кримінально-процесуального права. *За вузьким підходом* до міжнародного кримінально-процесуального права входять норми, які регламентують кримінально-процесуальні відносини у процесі здійснення міжнародного кримінального судочинства. Цей підхід обумовлено тим, що міжнародне кримінальне судочинство є єдиною сферою, у якій норми міжнародного кримінально-процесуального права застосовується у повному обсязі на думку Верле Г. [4, с. 65]. *За широким підходом*, до міжнародного кримінально-процесуального права входить, окрім визначених вище норм міжнародного права (міжнародного кримінально-процесуального права у вузькому розумінні), також транснаціональне кримінальне процесуальне право. Як підкреслює проф. Н.А. Зелінська [5, с. 202], транснаціональне процесуальне кримінальне право як мінімум містить міжнародно-правові норми, що регламентують взаємодію національних правоохоронних та судових органів з метою притягнення до відповідальності винуватих осіб («право взаємної допомоги держав з кримінальних справ») та міжнародно-правові норми, які спрямовані на оптимізацію функціонування національних правоохоронних та судових систем та забезпечення прав людини у кримінальному судочинстві.

Так, виходячи з проаналізованого вище **міжнародне кримінально-процесуальне право** – *це система взаємопов'язаних і побудованих на певних принципах міжнародних кримінально-правових норм, котрі врегульовують взаємодію та оптимізацію діяльності національних правоохоронних органів (транснаціональна співпраця); та визначають здійснення міжнародного кримінального судочинства з метою притягнення винуватих осіб до кримінальної відповідальності.*

Науковці у сфері міжнародного права вже давно визначили місце міжнародного кримінально-процесуального права у системі міжнародного права. Аналіз міжнародно-правової доктрини дозволяє виокремити два основні підходи: перший – міжнародне кримінально-процесуальне право – це структурна складова (підгалузь) міжнародного процесуального права поруч з міжнародним деліктно-процесуальним правом; другий – міжнародне кримінально-процесуальне право – підгалузь міжнародного кримінального права як комплексної галузі міжнародного права.

Взаємозв'язок міжнародного кримінально-процесуального права з національним правом України до сьогодні не визначалося науковцями в сфері права. Національне право України має наступну структуру: чинні нормативно-правові акти законодавства України, міжнародне та транснаціональне право (угоди укладені з іноземними державами).

Отже, міжнародне право в частині окремо взятих нормативно-правових актів є складовою національного права України, після їх проходження процедури ратифікації Верховною Радою України.

Важливою гарантією ефективної реалізації норм МКПП є наявність відпрацьованого національно-правового механізму їх імплементації.

В Україні від нещодавно реалізація міжнародних норм кримінально-процесуального характеру в цілому зазнала спрощення із прийняттям «нового» Кримінально-процесуального кодексу України (далі – КПК України) в 2012 році [2]. По-перше, відповідно до ст. 1 чинного КПК України, регламентація провадження у кримінальних справах – прерогатива не тільки норм українського права, а й міжнародного. І хоча порядок кримінального провадження на території України визначається лише кримінальним процесуальним законодавством України, законодавець закріпив в кримінальному законі, що кримінальне процесуальне законодавство України складається з відповідних положень Конституції України, КПК України, інших законів України, а також міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України. Згідно ст.9 Конституції України[1] чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства.

Кримінально-процесуальний кодекс України визначає порядок міжнародного (транснаціонального) співробітництва під час кримінального провадження (розділ 9 глави 42-46). Проте, законодавець не визначає порядок «визнання та виконання рішень Міжнародного кримінального суду», котрий являється міжнародною організацією.

Більше того хоча Україна і підписала Римський Статут, проте не ратифікувала його і до нині.

Міжнародний Кримінальний Суд (далі-МКС) – перший правовий інститут, що діє постійно, в компетенцію якого входить переслідування осіб, відповідальних за геноцид, воєнні злочини і злочини проти людяності. Заснований на основі Римського статуту, прийнятого в 1998 році. МКС покликаний доповнювати, а не замінювати, національні кримінальні системи; він переслідує справи тільки тоді, коли держави не бажають або не в змозі зробити це по-справжньому.

Отже, для України, враховуючи ситуацію, що склалася міжнародного конфлікту з Російською Федерацією, реформування системи влади в Україні, входження в Україну транснаціональних структур та компаній, важливо долучитися до міжнародного кримінального судочинства через ратифікацію Римського статуту. Це надасть можливість захищати інтереси України та українських громадян в Міжнародному Кримінальному суді.

Проведений аналіз поняття міжнародного кримінально-процесуального права дозволяє з'ясувати, що міжнародне кримінально-процесуальне право – це система взаємопов'язаних і побудованих на певних принципах міжнародних кримінально-правових норм, котрі врегульовують взаємодію та оптимізацію діяльності національних правоохоронних органів (транснаціональна співпраця) та визначають здійснення міжнародного кримінального судочинства з метою притягнення винуватих осіб до кримінальної відповідальності. Міжнародне кримінально-процесуальне право є складовою національного права за умови ратифікації. Україна фактично не долучилася до міжнародного кримінального судочинства, а лише до транснаціонального кримінального співробітництва.

#### **Список використаних джерел:**

1. Конституція України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
2. Кримінально-процесуальний кодекс України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>
3. Гутник В.В. Міжнародне кримінально-процесуальне право: поняття та місце у системі міжнародного права/Європейські перспективи №4 ч.1, 2001. – 165-168 с.
4. Верле Г. Принципы международного уголовного права: учебник / Герхард Верле; пер. с англ. С.В. Саяпина. – О.: Фенікс; М.: ТрансЛит, 2011. – 910 с.
5. Зелинская Н.А. Международные преступления и международная преступность: Монография / Н.А. Зелинская. – Одесса: Юридическая литература, 2006. – 568 с.

## ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС

**Konovalenko T.S.**

*Student,*

*University by name of Marie Curie-Skladows`ka in Lublin*

### **THE RIGHT TO HEALTH AS AN OBJECT OF PERSONAL NON-PROPERTY RIGHT**

It can hardly be doubted that the most important welfare for every person is his health and health of his family. This position corresponds to the mentality and moral principles of Ukrainian society. And the Constitution consolidated it at the normative level, recognizing human life and health as the highest social values. This relation to this welfare also finds its place in the branch civil legislation, in accordance with its provisions the health of an individual acquires the legal regime of non-property welfare [Art. 201 Civil Code of Ukraine]. In the scientific development by L.O. Krasavchikova, M.M. Maleina, O.V. Tikhomirov and other scientists, mainly the study of health is in the context of medical law, the provision of medical assistance, or individual aspects of personal non-property rights. The purpose of this work is to analyze the concept of “health” as an integrated personal non-property welfare and as an object of the right to health.

The current legislation does not operate with the term “right to health”. The legal consolidation of opportunities for the individual's own health is enshrined in a number of rights enshrined in articles 282-287 of the Civil Code of Ukraine. But, this position of the legislator, narrows the scope and content of the individual's capabilities in relation to his own health, giving them a protective nature. From this we can conclude that the current civil legislation should not only fix the protective nature of the individual's right to own health, but also provide a real legal opportunity to commit the widest possible aspect of actions in relation to one's own health, aimed at satisfying one's own interests in this area. In order to clarify the legal nature and content of the right to health, firstly it is necessary to decide the question of the object of this right. In general, it is widely believed that the object of the right to health is the non-property welfare of “the health of an individual”. But for today, in fact, there is no clear and legally capable concept of “health”, that is, the concept of “health of an individual” as a non-property welfare.

The dictionary of the Ukrainian language defines health as the correct normal activity of the organism.

The notion of “health” at the legislative level has its legitimate meaning, which means a state of complete physical, mental and social well-being, and not only the absence of disease and physical defects. Exactly this definition of the concept of “health” is in the Charter of the World Health Organization, and it is also extrapolated in Part 2 of Art. 3 of the Fundamentals of Ukrainian legislation about health and some other regulatory and legal acts.

In the medical encyclopedia health is called a state opposite to the disease, which cannot be determined with sufficient accuracy, since it is associated with a large breadth of fluctuations of the most important indicators of human activity and the adaptive capabilities of the organism. The same opinion is held by V.M. Soloviev, saying that for legal practice the meaning is not so much in the concept of personal health but in the evaluation of its quality status. [6, p. 23].

In the legal literature, the notion of “health” is increasingly singled out through such a category as “well-being”, which means a qualitative characteristic of the best possible state. [3, p. 75; 1, p. 18; 2, p. 70; 4, p. 283] It, in turn, consists of physical, mental and social health. This approach has several major drawbacks, because of this it is not accepted for enforcement, namely:

1. According to R.O. Stefanchuk this definition has an idealistic character, and it can be interpreted as a definition of the concept of “ideal health”

2. Being an ideal by its nature, most people do not take into account the fact that health by its nature is a dynamic category, which is characterized by physiological and pathological changes.

3. It is impossible to apply the notion of “health” specifically for civil law because of the lack of allocation of public and private moments in it. To date, defining the concept of health as a personal non-property welfare, in the legal literature comes out of its broad interpretation. T. Gurskaya believes that health is a personal non-property welfare that is not related to the commodity-money form. This definition contains only the features inherent to all non-property welfares without exception and does not disclose the nature and content of the health concept precisely as personal non-property welfare.

Therefore, analyzing these and other definitions, we can draw the following conclusions: firstly, the notion of health as personal non-property welfare should be determined not with the notion of “well-being”, but through the existing position of the vital activity of the organism. And, secondly, it is

inappropriate to determine the state of health through the complex of normative morpho-functional indicators in the human body, since for its understanding, a quantitative evaluation is also needed. Given this, I want to agree with the definition of the concept of health, which was proposed by R.O. Stefanchuk, namely: health, as a non-property welfare, should cover the existing somatic and mental state of the body's vital activity, that is determined by a system of qualitative and quantitative medical indicators. In my opinion, this definition is the most suitable to norms of civil legislation, and fully reveals the essence of the concept of "health".

### **References:**

1. Gurska T. Some aspects of human rights, particularly for women health // Entrepreneurship, Economy and Law. – 2002. – №5. – P. 18-21.
2. Kalitenko O.M. Right to Health: civil aspect // Actual problems of law: Collected Works. – 2004. – Edition 23. – P. 70-73.
3. Maleina M.N. Personal, non-property rights of citizens. – Moscow: MR Press, 2000. – 244 p.
4. Olkhovyk L.A. The right to health by civil legislation of Ukraine. – 2004. – Edition 23. – P. 279-284.
5. Basic Laws of Ukraine on Health from 19.11.1992, № 2801 // Verkhovna Rada of Ukraine. – 1993. – №4. – P. 19.
6. Peshkova O.A. Responsibility and protection at making harm to non-property rights and immaterial welfare of citizens and juridical persons. – 1997. – 162 p.
7. Constitution of the World Health Organization // adopted by the International Health Conference 07/22/1946

**Майка Н.В.**

*аспірант,*

*Хмельницький університет управління та права*

## **ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВОЙ АНАЛІЗ ДЕРЖАВНОЇ РЕЄСТРАЦІЇ В МЕХАНІЗМІ ВИНИКНЕННЯ РЕЧОВИХ ПРАВ НА ЧУЖЕ НЕРУХОМЕ МАЙНО**

Протягом останніх років проведено значне реформування цивільного законодавства України у сфері виникнення речових прав на нерухомість, насамперед стосуються зміни щодо норм процедури реєстрації цих прав. Тому потреба у проведенні теоретико-правового

аналізу державної реєстрації у механізмі виникнення речових прав на чужу нерухомість давно назріла.

Державна реєстрація речових прав на чуже нерухоме майно регулюється на тих же засадах, що й державна реєстрація речових прав в цілому. Зі змісту ст. 4 Закону України «Про державну реєстрацію речових прав та їх обтяжень» (далі Закон) [1] та ст. 182 ЦК України [2] витікає, що метою державної реєстрації є офіційне визнання і підтвердження виникнення зміни і припинення відповідних прав на нерухомість. Поряд з цим в науці цивільного, земельного та адміністративного права наразі існує спір щодо кваліфікації правової природи державної реєстрації як юридичного факту. Так, одні вчені відстоюють погляд на державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно як на *правовстановлюючий юридичний факт* [3, 4]. Існує й інша позиція, прихильники якої вважають, що державна реєстрація немає правовстановлюючого характеру, а виконує функцію підтвердження, легалізації уже встановлених прав і є по суті *правопідтверджуючим юридичним фактом* [5].

Проаналізувавши позиції вчених та теорію юридичних фактів, а також положення чинного законодавства і юридичної практики, з цього приводу слід відзначити, яка відмінність між правовстановлюючими та правопідтверджуючими юридичними фактами.

Перш за все слід відмітити, що юридичний факт тоді має значення, коли з його настанням настають передбачені відповідною правовою нормою юридичні наслідки. А для того, щоб такі передбачені правом наслідки наступили, потрібно, щоб конкретна життєва обставина не просто настала, але й вона відповідала усім тим ознакам та умовам, які передбачені нормою права в правовій моделі.

У випадку з державною реєстрацією речових прав на чуже нерухоме майно не слід забувати, що ми маємо справу з фактичним складом в якому державна реєстрація є одним із юридичних фактів. Взяти хоча б до прикладу виникнення права проходу на підставі договору. Так обов'язковими умовами такого фактичного складу будуть: 1) визначення меж чужої земельної ділянки, які можуть використовуватись для проходу із виготовленням проекту відведення таких меж на місцевості; 2) укладення договору про встановлення сервітутного права із обов'язковим зазначенням умов здійснення права проходу, умов щодо оплати, тощо, який підписується сторонами і з додаванням землепорядної документації (ст. 402 ЦК України,) ; 3) державна

реєстрація такого сервітутного права в реєстратора (ч. 2 ст. 402 ЦК України).

Кожний з наведених самостійних юридичних фактів має свій склад, який повинен відповідати тим вимогам, які встановлюються до нього відповідною нормою права. І тільки за наявності відповідності кожного зі складів юридичного факту встановленим до нього вимогам буде місце настання юридичних фактів, сукупність яких становлять юридичний склад. Вірно з цього приводу зазначає Н. С. Кузнєцова, що державну реєстрацію слід розглядати невід'ємною складовою юридичного факту щодо виникнення, зміни або припинення суб'єктивних прав на нерухоме майно [5, с. 7]. Дійсно, факт укладення правочину (досягнення згоди з усіх істотних умов), його нотаріальне посвідчення, передача речі не призводить до виникнення речового права у набувача до тих пір, поки воно не буде зареєстроване у встановленому законом порядку.

Наведені аргументи свідчать на користь того, що державна реєстрація за своєю природою є правовстановлюючим юридичним фактом і у сукупності з іншими юридичними фактами становить зміст юридичного складу який зумовлює виникнення, зміну та припинення речових прав на чуже нерухоме майно. При цьому посилання окремих науковців на те, що державна реєстрація це всього лише “визнання” та “легалізація” речових прав, які ніби-то уже існують в силу укладеного договору чи рішення суду, навряд чи може бути взято до уваги, так як ч. 4 ст. 334 ЦК України чітко вказує на те, що права на нерухоме майно, які підлягають державній реєстрації, виникають з дня такої реєстрації відповідно до Закону

Звісно ми не заперечуємо щодо легалізаційної функції державної реєстрації, але однією із вагомих ознак, на користь того, що державна реєстрація речових прав має не суто технічне, а юридичне (правовстановлююче) значення є надання реєстратору повноважень щодо прийняття і ревізування правочинів, які вчинені в письмовій формі та його нотаріального посвідчення (у встановлених законом випадках), повноважень на перевірку дотримання умов вчинення правочину, з якими закон та/або договір пов'язує можливість проведення державної і зрештою реєстрації виникнення, переходу, припинення прав на нерухоме майно або обтяження таких прав. Так, у роз'ясненнях наданих Мін'юстом України від 07.07.2012 р. визначено, що межею встановлення юридичних фактів щодо речових прав на нерухоме майно або їх обтяжень, які виникли внаслідок правочину, є сам правочин. Для отримання необхідного обсягу відомостей державному реєстратору не



треба зустрічатися зі сторонами правочину й пересвідчуватися в спрямованості їх волі на виникнення саме тих наслідків, які зафіксовані в умовах правочину. Водночас для проведення державної реєстрації речових прав на нерухоме майно або їх обтяжень державному реєстратору достатньо дослідити документи на наявність основних реквізитів, додержання форми та змісту, що вимагає чинне законодавство. До кола його повноважень входить лише дослідження реквізитів та змісту документів. У кожному конкретному випадку коло юридичних фактів, що підлягають встановленню, визначаються Законом та підзаконними нормативно-правовими актами.

Узагальнюючи вищевикладене, можна дійти висновку, що державний реєстратор прав на нерухоме майно, безперечно, є учасником правовідносин з встановлення речових прав на чуже нерухоме майно. І саме за його посередництвом виникають, змінюються або припиняються речові права на нерухоме майно та/або їх обтяження. Коло юридичних фактів, які підлягають встановленню, а також юридичний інструментарій (засоби, способи, підходи), що може використовуватися державним реєстратором для встановлення юридичних фактів, передбачаються нормами чинного цивільного законодавства [7].

Таким чином, якщо оцінювати природу державної реєстрації, як юридичного факту можна однозначно стверджувати, що це правовстановлюючий юридичний факт. Більше того, мабуть говорити про те, що можуть мати місце правопідтверджуючі юридичні факти не зовсім коректно. Адже якщо правова норма визначає ту чи іншу життєву обставину як таку, з настанням якої виникають, змінюються чи припиняються певні правовідносини, то така обставина уже за визначенням має установчий характер і є причиною настання відповідних правових наслідків, а звідси вона має правовстановлювальний характер. Складно знайти приклад юридичного факту, який просто мав би доказове значення не породжуючи при цьому певні правові наслідки.

### **Список використаних джерел:**

1. Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень: Закон України від 01.07.2004 № 1952-IV [Текст] // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 51. – Ст. 553.
2. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV [Текст] // Офіційний вісник України. – 2003. – № 11. – Ст. 461
3. Спасибо І. А. Набуття права власності в цивільному праві України [Текст] : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03 / І. А. Спасибо. – К., 2009. – 18 с.

4. Чубаров В. Государственная регистрация прав на недвижимое имущество и сделок с ним [Текст] / В. Чубаров // Закон. Недвижимость: сделки. –1999. – №5. – С. 42-51.

5. Слободянюк С. О Правове регулювання державної реєстрації речових прав на нерухоме майно: монографія [Текст] / С. О. Слободанюк. – К.: Юрінком Інтер, 2013. – 272 с.

6. Науково-практичний коментар до Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» (станом на 01.10.2012 р.) [Текст] / За ред. Кузнецова Н. С., Кулініч П. Ф., Майданик Р. А. – К.: Проект USAID «Локальні інвестиції та національна конкурентоспроможність», 2012. – 101 с.

7. Державний реєстратор прав на нерухоме майно як суб'єкт встановлення юридичних фактів у цивільному праві [Електронний ресурс] / Роз'яснення Мін'юст України від 07.07.2012. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/n0025323-12>

**Новікова Н.А.**

*суддя господарського суду Харківської області*

## **ЗАГАЛЬНІ ПРАВИЛА КІНЦЕВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ПОКАЗАНЬ СВІДКІВ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ**

Показання свідків можуть досліджуватися три рази, залежно від видів їх оцінки: попередньо, кінцево та контрольню. Кінцеве дослідження показань свідків проводиться у суді першої інстанції на стадії судового розгляду цивільної справи. Воно підпорядковується дії ряду загальних правил.

По-перше, дослідження показань свідків відбувається з врахуванням змагальності цивільного процесу. Змагальність у першу чергу має відношення до судового доказування, хоча, звичайно, проявляє свою дію і за його межами (наприклад, змагання про норму матеріального права, що підлягає застосуванню [1, с. 360]). Виходячи із даної засади, суд обов'язково повинен інформувати сторін справи про час та місце допиту свідків, щоби вони або їх представники змогли бути присутніми під час допиту свідка та мати можливість поставити йому свої запитання. Особливо цей обов'язок набирає ваги, коли допит свідка проводиться під час забезпечення доказів. Разом із тим, якщо забезпечення доказів шляхом допиту свідка буде проводитися до подачі позовної заяви, об'єктивно інша сторона не зможе бути присутньою у справі для реалізації своїх прав щодо свідка. Ось чому зустрічаються вказівки, що

«доцільно не поширювати можливість забезпечення доказів до пред'явлення позову на показання свідків» [2, с. 445].

По-друге, дослідження показань свідків проводиться в залі судового засідання. Дане правило передбачено для того щоби проводилася чітка технічна фіксація процесу дослідження судових доказів, даючи можливості суб'єктам доказування отримати стійку інформацію за результатами проведеного дослідження. Якщо у цивільній справі має місце забезпечення доказів чи виконання судового доручення, свідок також буде викликатися до суду по місцю його проживання (перебування), де він за правилами ЦПК України повинен допитуватися в залі судового засідання.

Діючий ЦПК України не передбачив правило ЦПК УРСР 1963 року, за яким свідки могли допитуватися у місці їх перебування. І хоча окремі науковці, коментуючи ст. 183 ЦПК України, вказували про можливість проведення такого допиту [3, с. 229], насправді нормативних підстав для цього не має. Тому, повернення цього правила у проекті ЦПК України 2017 року (ч. 14 ст. 231) [4], може викликати тільки схвальні відгуки.

По-третє, дослідження показань свідків проводиться в певній послідовності. Згідно ч. 1 ст. 177 ЦПК України «суд, заслухавши пояснення сторін та інших осіб, які беруть участь у справі, встановлює ... порядок дослідження доказів, якими вони обґрунтовуються». Причому цей порядок «визначається судом залежно від змісту спірних правовідносин і в разі потреби може бути змінений» (ч. 2 ст. 177 ЦПК України). Якщо нічого спеціально не передбачено, відбувається так звана «законна послідовність» дослідження судових доказів, тобто так, як вони згадуються в діючому ЦПК України, який описує порядок їх дослідження. Послідовність дослідження показань свідків також проявляється у тому, що кожен свідок допитується окремо.

По-четверте, суд досліджує показання свідка гласно. Гласне дослідження показань свідка має надзвичайно важливе значення. Свідок, який виступає на публіці, зосереджується, збирається з думками, намагається максимально точно пригадати інформацію. Обстановка, в якій він перебуває, не дає йому легковажно ставитися до допиту. Публічність допиту свідка виступає гарантією достовірності показань свідка, так як погляди присутніх направлені на нього. Острах зустрітися з тими, хто знає правду, зумовлює свідка говорити правду. Відчуття ганьби, якщо він буде публічно пійманий на брехні, стримує свідка від недостовірних показань [5, с. 74-76]. Проте, з іншого боку, саме на публіці люди починають хвилюватися і, в такому разі, отримати від них

повноцінну доказову інформацію буде важко. Допит таких свідків повинен бути проведений настільки майстерно, щоби можна було здійснити адекватну оцінку його показань.

По-п'яте, суд повинен досліджувати показання свідків із врахуванням загальних критеріїв їх дослідження, що виписані в ст. 212 ЦПК України. Зокрема, оцінка доказів має ґрунтуватися «на всебічному, повному, об'єктивному та безпосередньому дослідженні наявних у справі доказів»

Всебічність дослідження показань свідків означає, що суд повинен дослідити показання всіх свідків, які заявлені сторонами, окрім випадку подання стороною заяви про відмову від виклику свідка.

Стосовно показань свідків, їх дослідження з точки зору повноти означає, що суд повинен провести з свідком таке спілкування щоби він міг зробити на підставі його показань, інших доказів у справі висновок про встановленість чи ні певної обставини справи. Ось чому «кожен допитаний свідок залишається в залі судового засідання до закінчення розгляду справи», щоби «за ініціативи суду» він міг бути допитаний повторно.

Об'єктивне дослідження показань свідка повинно виглядати таким чином, щоби суддя в процесі допиту свідків сторін, не створював процесуальних переваг для однієї сторони справи та не робив перепон для іншої. Наприклад, якщо сторона справи ставить навідне запитання своєму свідку, намагаючись його показання «спрямувати» у потрібне їй русло, суд повинен адекватно реагувати: знімати питання з розгляду за заявою протилежної сторони (ч. 9 ст. 180 ЦПК України).

Гарантією об'єктивного дослідження судових доказів є відвід судді. Право на відвід направлено на формування такого складу суду, що забезпечить винесення законного та обґрунтованого рішення у справі. Воно виступає процесуально-правовою гарантією, якою наділяються особи, які беруть участь у розгляді цивільної справи, зокрема, сторони цивільного процесу. Можливість корегування складу суду через механізм відводу гарантує сторонам як найбільш зацікавленим учасникам цивільного процесу та іншим особам, які беруть участь в цивільній справі право на судовий захист [6, с. 532-533]. Ще однією гарантією об'єктивного дослідження показань свідка є видалення із зали судового засідання всіх свідків, після перевірки явки учасників процесу. Робиться це для того щоби свідки не чули пояснень осіб, які беруть участь у справі або показань інших свідків, які допитуються перед ними,

щоби їхні власні показання були неупередженими, щоби на них не робився сторонній вплив [7, с. 171].

Відповідно до принципу безпосередності дослідження судових доказів повинно проводитися таким чином щоби суд мав реальну можливість здійснити особисте ознайомлення із доказами, які є у цивільній справі. Г. М. Едельман вказував, що безпосередність означає закріплені законом правила, які встановлюють спосіб сприйняття судом доказів у справі [8, с. 14].

Щодо безпосереднього дослідження показань свідка, їх повинен дослідити той склад суду, що буде підписувати судові рішення у справі. Як правильно вказують у правовій літературі, способи дослідження доказів повинні відбуватися з врахуванням певних принципів: безпосередньо перед складом суду, що розглядає цивільну справу та усно [9, с. 107].

З правила безпосереднього дослідження показань свідків є два винятки: судові доручення та забезпечення доказів. Дані процедури показують, що показання свідків, дане в усній формі, досліджує суд, що здійснює забезпечення таких показань або виконує судові доручення. В той час як суд, що розглядає цивільну справу буде досліджувати такі докази опосередковано: оголошуючи протоколи допиту свідків.

### **Список використаних джерел:**

1. Воронов А. Ф. Принципы гражданского процесса: прошлое, настоящее, будущее. Москва: Издательский Дом «Городец», 2009. 496 с.
2. Марченко Р. В. Допит свідка як спосіб забезпечення судом доказів по цивільних // Форум права. 2012. №2. С. 442-448. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP\\_index.htm\\_2012\\_2\\_70](http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2012_2_70) (дата звернення: 31.03.2017)
3. Тертишніков В. І. Цивільний процесуальний кодекс України: науково-практичний коментар. Харків: Видавець ФО-П Вапнярчук Н.М., 2009. 608 с.
4. Цивільний процесуальний кодекс України: проект закону від 23 березня 2017 р. URL: [http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4\\_1?pf3511=61415](http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=61415) (дата звернення: 31.03.2017)
5. Бентам І. О судебных доказательствах. Киев: Тип. М.П. Фрица, 1876. 421 с.
6. Петрик В. В. Поняття та сутність права на відвід у цивільному процесі // Форум права. 2012. №3. С. 531-536. URL: [http://archive.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2012\\_3/12pvvvcr.pdf](http://archive.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2012_3/12pvvvcr.pdf) (дата звернення: 31.03.2017)
7. Нохрин Д. Г. Государственное принуждение в гражданском судопроизводстве: монография / Нохрин Д.Г. Москва: Волтерс Клувер, 2009. 256 с.
8. Эдельман Г. М. Принципы устности, непосредственности и непрерывности в советском гражданском процессуальном праве: автореф. дисс. ...канд. юрид. наук: 712 / Эдельман Г.М. [Свердловский государственный институт]. Свердловск, 1969. 23 с.

9. Феннич В. П. Цивільний процес : Конспект лекцій. Навчальний посібник. Ужгород: Видавництво Закарпатського державного університету, 2005. Частина 1. 130 с.

**Работинська В.О.**

*здобувач,*

*Ужгородський національний університет*

## **РОЗВИТОК ПРИНЦИПУ ГЛАСНОСТІ ЦИВІЛЬНОГО ПРОЦЕСУ НА УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ В ПЕРІОД ЦАРСЬКОЇ РОСІЇ**

На території Росії в першій половині XVII ст. нормою стало сполучення усності та писемності при вирішенні спорів, що пізніше було закріплено в Соборному уставі 1649 р. Однак поступово усний порядок розгляду справ в суді поступився писемному, що стало наслідком поширення одного із найважливіших принципів феодально-абсолютистського процесу – таємності, який отримав своє закріплення у зв'язку з прийняттям у 1715 р. «Краткого изображения процессов и судебных тяжб» [1, с. 14]. Окремі представники юридичної професії того часу виступали за поширення принципу гласності в цивільному судочинстві та запровадження механізму публікації судових рішень [2, с. 289-290]. Але такі висловлювання ні до чого не привели.

Процесуальна форма розгляду цивільних справ визначалася у нормативно-правовому акті «Про форму суду», що був виданий 5 листопада 1723 року Петром I. Цей указ відродив змагальні засади в цивільному процесі. Даним указом Петро I гарантував гласність для самих сторін, оскільки вони в обов'язковому порядку викликалися на суд письмового, а також визначалися законні підстави для неявки до суду [3, с. 27].

Проте в часи Катерини II указ «Про форму суду» був істотно змінений, де усні промови сторін були замінені письмовим провадженням, а змагальність процесу на інквізиційний тип [4, с. 741].

У 30-х роках XIX ст. у Росії була проведена масштабна систематизація законодавства, метою якої було ліквідувати архаїчні закони та побудувати нові, які б відповідали новим соціально-економічним відносинам. Унаслідок проведеної систематизації законодавства в царській Росії були видані два консолідуючі нормативні збірники – «Повне зібрання законів Російської імперії» (яке почало

видаватися з 1830 р.) та «Звід законів Російської імперії» (почав видаватися з 1833 р.). Саме за царським указом 1723 року «Про форму суду» був побудований цивільний процес, оскільки цей нормативний акт був включений у Звід законів Російської імперії у Том X частину 2 (ст. 1062-1125) [5, с. 50]. Проте як відмічають сучасники, на практиці того порядку суду, що був визначений указом «Про форму суду» вже давно ніхто не бачив [6]. Ось чому російські дослідники резюмують, що до 60-х років XIX ст. російський судовий процес вівся негласно не тільки для публіки, але і для самих сторін справи, які, виклавши свої письмові думки в процесуальних документах, до суду до винесення рішення більше не викликалися [7, с. 67-70].

У II пол. XIX ст. була проведена одна із найбільш радикальних буржуазних реформ у Російській імперії: судова реформа 1864 року. Зокрема, був прийнятий Статут цивільного судочинства 1864 року, норми якого були розміщені в I частині XVI тому Зводу законів Російської імперії.

Судова реформа 1864 року в царській Росії побудувала судову систему на докорінно нових засадах, які раніше ця країна не знала або вже давно не практикувала. Одною із таких засад, що були впровадженні в практику цивільного судочинства (в цей час відбувається формальне відокремлення цивільного процесу від кримінального) стало заміна канцелярської таємниці на принцип гласності.

Статут цивільного судочинства 1864 року детально регламентував гласність у вузькому та широкому значенні. Сторони мають право бути присутні під час всіх дій суду в судовому засіданні (ст. 13 Статуту), при допиті свідків та вчиненні всіх процесуальних дій за межами засідання (ст. 390, 414, 501 Статуту), переглядати в канцелярії суду всю документацію по своїй справі (ст. 271 Статуту), отримувати копії з процесуальних документів (ст. 854 Статуту), але вони не мають право бути присутніми в нарадчій кімнаті, де судді радяться (ст. 693 Статуту) [8].

Щодо гласності в широкому значенні, то право публіки бути присутньою під час розгляду справи було прямо закріплено в ст. 13 Статуту цивільного судочинства: «При всѣхъ дѣйствіяхъ судебныхъ установлений по производству гражданскихъ дѣлъ, за исключеніемъ случаевъ, положительно въ законѣ указанныхъ, допускается присутствіе тяжущихся и постороннихъ лицъ...». Коментатори Статуту цивільного судочинства 1864 року вказували значення гласності для цивільного судочинства: зменшення свавілля та упередженості суддів; 2) спонукання судді до ґрунтовного вивчення цивільної справи;

3) можливість стороннім особам вивчати практичний хід справи та бути корисним для уряду в подальшому; 4) обмеження суддівської влади [8].

Статут цивільного судочинства 1864 року передбачав наступні нормативні винятки із принципу гласності: а) взаємна домовленість сторін, підтримана судом (ст. 326 Статуту); б) якщо справа буде шкідлива для релігії, громадського порядку або моральності (ст. 325 Статуту), але кожна з сторін може вимагати допустити трьох осіб в зал суду за її вибором (ст. 622 Статуту кримінального судочинства); в) на час вирішення питання відводу судді у зв'язку із його зацікавленістю у справі (ст. 672 Статуту); г) по окремих категоріях цивільних справ (утримання позашлюбних дій, отримання прав на винаходи, інформація по яким не повинна розголошуватися, відновлення спільного проживання подружжя, утримання чоловіком дружини, яка проживає окремо від нього, про взаємні права та обов'язки батьків, які мешкають окремо від своїх дітей); г) якщо за дорученням суду член судової колегії або суддя одноособово вчиняються окремі процесуальні дії (напр., допит свідків у приватному будинку, куди кожна сторона може привести двох сторонніх осіб – ст. 390 Статуту); д) якщо публіка порушує порядок, тишу або правила пристойності [9, с. 125-126]. Відповідно до Статуту цивільного судочинства повинні були публікуватися судові рішення, але тільки касаційної інстанції (Сенату – *Авт.*), у яких містилися тлумачення закону [10, с. 5].

Але реалізація нововведень щодо гласного цивільного процесу нашою набула спочатку на певні матеріальні проблеми. Зокрема, занадто незручне розташування залів судових слухань, що були розташовані в самих дальніх кімнатах, за канцеляріями, заважало вільному входу і виходу бажаючих бути присутніми при судовому розгляді справ [1, с. 17].

Оскільки судова реформа 1864 року була одною із найрадикальніших реформ, то після так званої «політики реакції», що настала внаслідок терактів народовольців, студентських заворушень та робітничих страйків II пол. XIX ст. відбувається обмеження багатьох засад судочинства по політичним мотивам, у тому числі й принципу гласності. Хоча це мало більше відношення до кримінального процесу (присутність студентів допускалася з дозволу головуєчого, право проводити засідання при закритих дверях надавалося міністру юстиції тощо), але видавалися нормативні акти, які регламентували діяльність загальних судових установ, незалежно від категорій судових справ, які в них розглядалися. Зокрема, після вбивства Олександра II, в 1881 році було видано Положення Комітету Міністрів «Про заходи до збереження



державного порядку та громадського спокою», за яким Міністр внутрішніх справ або генерал-губернатори на територіях, що були оголошенні на стані посиленої або надзвичайної охорони мали право «вимагати розгляду при закритих дверях всіх тих судових справ, публічний розгляд яких може стати приводом для виникнення умов та порушення порядку» (п. 17) [11, с. 263]. Отже, даним актом допускалося закритий розгляд як кримінальних, так і цивільних справ.

### Список використаних джерел:

1. Гаврилюк О. О. Принцип гласності та відкритості в адміністративному судочинстві України: дис. ...кандидата юридичних наук: 12.00.07 / Гаврилюк Олександр Олександрович. – Херсон, 2012. – 196 с.
2. История политических правовых учений: учебник / под ред. О. Э. Лейста. – М. : Юридическая литература, 1997. – 576 с.
3. Фоменко Е. Г. Принцип публичности гражданского процесса: истоки и современность: дисс. ...кандидата юрид. наук: 12.00.15 / Фоменко Елена Георгиевна. – М., 2007. – 206 с.
4. Владимирский-Буданов М. Ф. Обзор истории русского права / Владимирский-Буданов М. Ф. – М.: Издательский дом «Территория будущего», 2005. – 800 с.
5. Зеленьак Е. С. Інститут оцінки доказів у цивільному процесі: дис. ...канд. юрид. наук: 12.00.03 / Зеленьак Едуард Степанович. – Ужгород, 2014. – 221 с.
6. Історія держави і права України. Підручник : у 2 т. / [В.Д. Гончаренко, А.Й. Рогожин, О.Д. Святоцький та ін.] ; за ред. В. Я. Тація, А. Й. Рогожина, В. Д. Гончаренка. – Том 1. – К. : Ін Юре, 2003. – 656 с.
7. Полиева О. М. Принцип гласности и информационная открытость в современной системе российского правосудия / О. М. Полиева // Экономический Вестник Ростовского государственного университета. – 2009. – Том 7. – №4 (часть 3) – С. 67–70.
8. Уставъ гражданского судопроизводства 20 ноября 1864 года [Електронний ресурс] // Судебные уставы. Съ изложениемъ разсуждений, на коихъ они основаны. Часть первая. – Санктпетербургъ: Въ Типографіи Второго Отдѣленія Собственной Е. И. В. Канцеляріи, 1866. – Режим доступу: <http://civil.consultant.ru/reprint/books/115/>
9. Васьковский Е. В. Учебник гражданского процесса / Васьковский Е. В. ; под редакцией и с предисловием В. А. Томсинова. – М. : Издательство «Зерцало», 2003. – 464 с. – (Серия «Русское юридическое наследие»).
10. Энгельманъ И. Е. Курсъ русскаго гражданского судопроизводства / Энгельманъ И. Е. – [изд. 3-е, испр. и доп.]. – Юрьевъ: Тип. К. Маттисена, 1912. – 632 с.
11. О мерахъ къ охраненію государственнаго порядка и общественнаго спокойствія: Положеніе Комитета Министровъ, Высочайше утвержденное от 14 августа 1881 года // Полное собраніе законовъ Россійской имперіи. – СПб, 1885. – Т. I: Со дня восшествія на престолъ Государя Императора Александра Александровича по 31 декабря 1881 года. – С. 261–266.

## СІМЕЙНЕ ПРАВО, ЖИТЛОВЕ ПРАВО

**Аббасова Д.Л.**

*студентка,*

*Науковий керівник: Губанова О.В.*

*кандидат юридичних наук,*

*Полтавський юридичний інститут*

*Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

### **ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ДОГОВОРУ УТРИМАННЯ ДИТИНИ**

Сім'я є первинним та основним осередком суспільства. Зважаючи на це, держава визначає пріоритет сімейного виховання дитини. Однак іноді життєві обставини складаються так, що чоловік і жінка, які все життя намагалися йти пліч-о-пліч, починають сповідувати діаметрально протилежні погляди на життя та зрештою розлучаються. Задля уникнення порушень прав дитини, законодавець зазначив, що регулювання сімейних відносин може здійснюватися з максимально можливим врахуванням інтересів дитини [7, с. 18]. Так, відповідно до ст.51 Конституції України, а також ст.180 Сімейного Кодексу (далі – СК) на батьків покладений обов'язок утримувати дитину до досягнення нею повноліття. Найчастіше утримання ототожнюють з сплатою певної грошової суми (аліментів) одним із подружжя на користь іншого в інтересах дитини, адже відповідно до статті 8 Закону України «Про охорону дитинства» від 26.04.2001 кожна дитина має право на рівень життя, достатній для її фізичного, інтелектуального, морального, культурного, духовного і соціального розвитку [2].

У законодавстві передбачено два альтернативні способи вирішення питання утримання: судовий та договірний. Так, у ч.1 ст. 189 СК України батькам надано право укласти договір про сплату аліментів на дитину, у якому визначити розмір та строки виплати. За своєю правовою природою даний договір займає місце в системі сімейно-правових договорів, оскільки внаслідок його укладення і виконання настають правові наслідки, передбачені нормами сімейного законодавства, а саме надання батьками утримання дитині. Аліментний договір спрямований, передусім, на добровільне виконання аліментного зобов'язання одним із

батьків, а також надає можливість останнім самостійно вирішити питання надання аліментів без втручання суду [6, с. 173].

У юридичній літературі питання аліментних зобов'язань досліджувались в працях таких науковців як М.В. Антокольська, В. Антошкіна, В.П. Нікітіна, О.Й. Пергамент, А.М. Рабець, З.В. Ромовська, Л.В. Сапенко, В.П. Юрасов, С.Я. Фурса та ін. Незалежно від значної уваги вчених до аліментних зобов'язань, дослідження питань їх договірною забезпечення не втратили своєї актуальності.

На сьогодні вагомим недоліком є відсутність у законодавстві типової форми даного договору. У ст. 189 СК України наголошено лише на письмовій формі з обов'язковим нотаріальним посвідченням. Відтиск печатки нотаріуса є необхідним, оскільки у разі невиконання одним із батьків свого обов'язку за договором, аліменти можуть стягуватися на підставі виконавчого напису.

Окрім письмової нотаріально посвідченої форми договору вагомим є його відповідність умовам чинного законодавства. З метою запобігання порушенню прав дитини неприпустимим є включення у договір умов про відмову від права на отримання аліментів на дитину, про звільнення від сплати заборгованості за аліментами, а також умов про те, що дитина не претендуватиме на спадщину, домовленості між батьками на отримання незначної суми аліментів, якщо батько, з яким мати не хоче підтримувати контакту, відмовиться від права на спілкування з дитиною, або один з батьків погодиться на зменшення розміру аліментів в обмін на отримання більшої частки подружнього майна в разі його поділу. Вищеперераховані умови договору зумовлюють його нікчемність [4, с. 129].

Відсутність типової форми договору про сплату аліментів зумовлює певні суперечності серед вчених щодо визначення істотних умов договору, за наявності яких останній міг би ефективно функціонувати. Так, Гофман пропонує виділяти: предмет, розмір, порядок та строки виплати аліментів, порядок їх цільового використання. Серед додаткових умов науковець вважає за доцільне виокремити: майнову відповідальність за несвоєчасну виплату, що може бути виражена у формі неустойки (штрафу, пені) [4, с. 130].

Предметом договору є сплата аліментів на дитину. Суб'єктами укладення даного договору є особи, які записані батьком та матір'ю у свідоцтві про народження дитини. Важливим є і той факт, що даний договір може бути укладено як між чоловіком та дружиною, так і між колишнім подружжям.

Незважаючи на те, що аліменти належать тому з подружжя з ким проживає дитина і така особа повністю розпоряджається даними коштами, останні мають спрямовуватися саме на задоволення потреб дитини, забезпечення її культурного, духовного, спортивного, фізичного розвитку. Зважаючи на це, нотаріуси переконливо рекомендують чітко фіксувати у договорах цільове призначення аліментів задля уникнення протиріч у майбутньому.

Розмір аліментів встановлюється за згодою обох батьків і в жодному разі немає бути нижчим від тієї суми, яку б могла отримати дитина у разі вирішення питання щодо її утримання у судовому порядку.

Не можна залишити без уваги і способи виплати аліментів. Так, батьки можуть утримувати дитину шляхом надання грошової суми або у натуральній формі. Тих, батьків, які вирішили визначити у договорі розмір аліментів у твердій грошовій сумі нотаріуси застерігають про необхідність встановлення індексації. Оскільки економічні відносини на сьогодні вкрай динамічні, доволі часто спостерігаються тенденції завищення цін. Саме тому для охорони інтересів дитини, з метою забезпечення для останньої належних умов проживання і розвитку, розмір аліментів слід індексувати.

Доволі часто батьки обирають натуральну форму сплати аліментів, зазвичай це трапляється, коли має місце недовіра, що кошти будуть використані не за цільовим призначенням. Під натуральною формою сплати аліментів розуміють забезпечення дитини продуктами харчування, одягом, організація культурних заходів, туристичних поїздок.

Окрім цього можливий варіант надання дозволу на проживання дитині тим із батьків, хто сплачує аліменти, у випадку, якщо останній не погоджується вирішити питання у порядку, передбаченому ст. 190 СК України (припинення права на аліменти на дитину у зв'язку з набуттям права власності на нерухоме майно) [5, с. 16].

Істотною умовою є строк дії договору та проміжні терміни. Якщо батьки не встановили строк, договір вважається безстроковим. Представники нотаріату радять чітко прописувати у договорі до якого числа поточного місяця має бути сплачена грошова сума на утримання дитини для уникнення протиріч у майбутньому. Не слід забувати, що аліменти повинні мати періодичний характер, зважаючи на це сплата грошової суми за один раз можлива лише у випадках виїзду платника аліментів на проживання до іншої держави або довгострокове відрядження [8, с. 9].

Як і в будь-якому іншому договорі сторонами має бути передбачена відповідальність за невиконання умов договору. Ст. 196 СК України, яка надає право одержувачу аліментів стягнути неустойку за час прострочення виплати грошової суми діє лише у випадку, якщо подружжя при укладенні договору визначило розмір неустойки. У разі відсутності цієї умови відповідальність за прострочення сплати аліментів сягатиме розміру облікової ставки НБУ, як за невиконання грошових зобов'язань. Зважаючи на це, при укладенні договору слід визначити розмір неустойки.

Таким чином, підсумовуючи вищевикладене варто зазначити, що договір про сплату аліментів на дитину дозволяє вирішити чи не найгостріші суперечки поза судом, до того ж існує спрощений порядок виконання зобов'язання у разі невиконання аліментів – виконавчий напис нотаріуса, що суттєво розвантажує органи правосуддя. Недоліком виступає відсутність затвердженої типової форми договору. Подібна обставина викликає суперечності в укладенні договору і його подальшому функціонуванні та потребує усунення задля недопущення порушення інтересів дитини.

#### **Список використаних джерел:**

1. Сімейний кодекс України: Верховна Рада України; Кодекс України, Кодекс, Закон від 10.01.2002 № 2947-ІІ.
2. Про охорону дитинства: Верховна Рада України; Закон від 26.04.2001 № 2402-ІІІ.
3. Про застосування судами окремих норм Сімейного кодексу України при розгляді справ щодо батьківства, материнства та стягнення аліментів: Верховний Суд; Постанова від 15.05.2006 № 3.
4. Гофман Ю.В. Договір про сплату аліментів на дитину як різновид цивільних договорів у сімейному праві / Ю.В. Гофман // Наше право. – Випуск.1. – 2015. – С. 127-132.
5. Петrenchенко С.А. Аліменти на дитину в Україні / С.А. Петrenchенко // Науковий вісник ужгородського національного університету. Серія Право. – Випуск 31. – Том 2. – С. 15-18.
6. Д'ячкова Н.А. Зміст договору між батьками про сплату аліментів на дитину / Н.А. Д'ячкова // Право і безпека. – Випуск 2013 № 2 (49). – С. 172-176.
7. Мороз В. Аліментний договір: взаєморозуміння батьків чи важіль впливу у сімейних відносинах / В. Мороз // Юридична Газета. – 12.07.2016. – Випуск № 29-30. – С. 18-19.
8. Аліменти на дитину за договором // Юридичний вісник України. – 17-23 березня 2007 року № 11. – С. 9.
9. Малярчук Т.В., Рогів Х.К. Актуальні проблеми сплати аліментів дітям і можливі шляхи їх подолання / Т.В. Малярчук, Х.К., Рогів // Сучасні питання економіки і права. – 2013. – Вип. 2. – С. 113-118.

## **АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС, ФІНАНСОВЕ, ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО**

**Бєлінська Я.Ю.**

*аспірант,*

*Міжрегіональна Академія управління персоналом*

### **АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ВІДНОСИНИ, ЩО ВИНИКАЮТЬ МІЖ ГОСПОДАРСЬКИМИ СУДАМИ І ОРГАНАМИ СУДДІВСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ**

У вітчизняній науці суддівське самоврядування розглядається як створене в силу закону об'єднання особливого виду – публічна корпорація, утворена шляхом участі суддів у державному управлінні судами для вираження своїх інтересів як носіїв судової влади та з метою забезпечення її незалежності. Слід зауважити, що до складу цього об'єднання в умовах обов'язкового членства входять судді судів усіх рівнів, об'єднаних правилами суддівської поведінки і обов'язковими для всіх суддів корпоративними актами. Тут виділяються наступні ознаки цих публічно-правових корпорацій: а) вони сформовані за професійною ознакою; б) не є ланками судової системи і не здійснюють правосуддя; в) утворюються в результаті прямого припису законодавця із закріпленою в законі метою [1, с. 4, 8].

Переважає більшість наукових поглядів щодо ролі й значення суддівського самоврядування для судової гілки влади зводяться до того, що органи суддівського самоврядування створені й функціонують з метою збереження незалежності судової гілки влади [2, с. 6-65; 3, с. 29]. На це також вказує й Закон України «Про судоустрій та статус суддів», зокрема у ньому зазначено, що суддівське самоврядування є однією з гарантій забезпечення незалежності суддів. Головним завданням цих органів є втілення у життя всіх необхідних заходів щодо вирішення питань по забезпеченню організаційної єдності функціонування органів судової влади та зміцненню незалежності судів, суддів, захисту професійних інтересів суддів, у тому числі захисту від втручання в їхню діяльність [4]. Втім, як зазначає М.Й. Вільгушинський, суддівське самоврядування – далеко не єдиний засіб збереження незалежності суддів, остання також забезпечується особливим порядком їх обрання

або призначення на посаду та звільнення з посади; заборорою будь-якого впливу на суддів; захистом їх професійних інтересів; особливим порядком притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності; забезпеченням державою особистої безпеки суддів та їхніх сімей; гарантуванням фінансування та належних умов для функціонування судів і діяльності суддів, їх правового і соціального захисту; заборорою суддям належати до політичних партій та профспілок, брати участь у будь-якій політичній діяльності, мати представницький мандат, займатися за сумісництвом певними видами діяльності; притягненням до юридичної відповідальності винних осіб за неповагу до суддів і суду [5, с. 180-181].

У ракурсі даного дослідження на нашу увагу заслуговують повноваження органів суддівського самоврядування, які вказують на характер взаємовідносин з господарськими судами. Так, діяльність органів суддівського самоврядування має сприяти створенню належних організаційних та інших умов для забезпечення нормальної діяльності господарських судів і суддів, утверджувати незалежність господарських судів, забезпечувати захист суддів від втручання в їхню діяльність, а також підвищувати рівень роботи з кадрами. До питань внутрішньої діяльності господарських судів належать питання організаційного забезпечення судів та діяльності суддів, соціальний захист суддів та їхніх сімей, а також інші питання, що безпосередньо не пов'язані зі здійсненням правосуддя у господарсько-правовій сфері. А отже, органи суддівського самоврядування приймають безпосередню участь у визначенні потреб кадрового, фінансового, матеріально-технічного та іншого забезпечення господарських судів та здійсненні контролю за додержанням установлених нормативів такого забезпечення, а також долучаються до обрання суддів на адміністративні посади в судах [4].

Все дає підстави стверджувати, що суддівське самоврядування є носієм публічних повноважень. На користь зазначеної позиції свідчить те, що право ухвалення відповідними органами суддівського самоврядування обов'язкових рішень для суддів і працівників суду передбачається нормами Закону України «Про судоустрій і статус суддів», забезпечується авторитетом держави та не залежить від подальшого відтворення цього права у будь-яких установчих чи статутних документах. Окрім цього, ці рішення мають владну, управлінську природу, ухвалюються та реалізуються на виконання приписів чинного законодавства та можуть породжувати юридичні наслідки. До того ж, згідно зі ст. 117 Закону України «Про судоустрій і

статус суддів», їх виконання забезпечується адміністративно-правовою процедурою, яка передбачає виконання рішень зборів суддів головою відповідного суду або його заступником [6, с. 20].

Підводячи підсумки нашого дослідження констатуємо, що взаємовідносини господарських судів України з органами суддівського самоврядування мають адміністративно-правовий характер й представляють собою делегування господарськими судами частини своїх управлінських функцій щодо внутрішньої діяльності суду органам суддівського самоврядування, а також контроль, який здійснюють органи суддівського самоврядування за організацією діяльності господарських судів.

#### **Список використаних джерел:**

1. Білова О.В. Проблеми суддівського самоврядування в Україні: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.10 / О.В. Білова; Нац. юрид. акад. України ім. Я. Мудрого. – Х., 2008. – 18 с.
2. Копетюк М.І. Суддівське самоврядування у забезпеченні принципу самостійності суду у зарубіжних державах та Україні / М.І. Копетюк, Р.В. Ониско // Історико-правовий часопис. – 2015. – № 2. – С. 60-65.
3. Білова О.В. Органи суддівського самоврядування та вища рада юстиції [Електронний ресурс]: офіційний веб-сайт Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського / О. В. Білова // Форум права. – 2006. – № 2. – С. 29-33. – Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP\\_index](http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index)
4. Про судоустрій та статус суддів: Закон України від 02.06.2016 № 1402-VIII // Відомості Верховної Ради. – 2016. – № 31. – Ст. 545.
5. Вільгушинський М.Й. Суди загальної юрисдикції у системі взаємовідносин із суб'єктами владних повноважень та громадськістю: дис... д-ра юрид. наук: 12.00.10, 12.00.07 / М.Й. Вільгушинський; Нац. ун-т «Одес. юрид. акад.». – О., 2013. – 394 с.
6. Ігонін Р.В. Органи суддівського самоврядування як суб'єкт адміністративно-правового забезпечення функціонування системи судів загальної юрисдикції / Р.В. Ігонін // Адвокат. – 2010. – № 10 (121). – С. 17-22.



**Голютяк-Пенкальська М.В.**

*докторант юридичних наук,*

*Ягеллонський Університет у м. Краків*

**Рецензент: Грицаєнко Л.Р.**

*доктор юридичних наук, доцент,*

*завідувач кафедри,*

*Чорноморський національний університет імені Петра Могили*

## **АНАЛІЗ МЕТОДІВ ПРОТИДІЇ ПОДАТКОВИМ ШАХРАЙСТВАМ НА ПРАКТИЦІ КРАЇН ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ**

На разі, українська юридична наукова спільнота звертає більше уваги на адаптацію податкового законодавства до так званих європейських стандартів як того вимагає Угода про асоціацію України та ЄС. Про це свідчить аналіз останніх публікації у наукових фахових виданнях [1], також, окремо, слід згадати дисертаційне дослідження Федчишина Ю.А. на тему: «Наближення законодавства про податок на додану вартість України до законодавства Європейського Союзу у контексті Угоди про асоціацію» (2016 року). Аналіз останніх наукових публікацій в Україні за даною тематикою свідчить, що проблеми, що виникають в процесі оподаткування ПДВ на терені Європейського Союзу, більше висвітлюються економістами [2], ніж правниками.

Проблема шахрайств пов'язаних із ПДВ і збитків для держав-членів як наслідок цих шахрайств становлять серйозну загрозу для бюджету та економіки держав Європейського Союзу. У вересні 2013 року Європейська Комісія опублікувала дані досліджень на тему збитків пов'язаних із ненадходженням до бюджету ПДВ у 26 державах. Збитки склали близько 193 млрд. євро, що тоді становило 18% усіх зобов'язань по сплаті ПДВ або 1,5% ВВП цих держав. Також 23 серпня 2016 року Єврокомісія опублікувала доповідь [3], в якій йдеться про розміри сум ПДВ, які не були сплачені платниками податків на території держав-членів ЄС.

Найбільш поширеним видом податкових шахрайств у сфері ПДВ є так звані «**каруселі**» та «**зникаючий платник**». Ці проблеми раніше були відомі лише на внутрішньодержавному рівні, проте у сьогоднішній час розповсюдились поза державні кордони окремих держав і стали міжнародною проблемою. Не існує жодного дієвого методу самостійної боротьби з такими явищами на рівні окремих держав. Єдиним ефективним способом боротьби з податковими шахрайствами є

встановлення системи співпраці між податковими органами усіх держав-членів, зокрема на предмет обміну інформацією та тісне співробітництво з Європейською комісією у цій сфері.

Найчастіше шахрайства у сфері ПДВ полягають у тому, що платник цілеспрямовано не подає декларації про ПДВ або не вказує у ній усіх трансакцій, що відбулися, та не сплачує ПДВ, належний з усіх трансакцій. «*Карусель*» має місце тоді, коли суб'єкт ввозить товари із іншої держави-члена ЄС, не сплачуючи ПДВ, а потім не продає їх для споживання, а здійснює продаж цих товарів через ряд товариств, а на кінець ці товари вивозяться з даної держави. Кожне із товариств користується поверненням нарахованого ПДВ, вчиняючи тим самим протизаконні дії.

Іншим шахрайством, не менш проблемним для державного бюджету і нормального функціонування економіки, є так званий **зникаючий платник податку**. Цей різновид шахрайства полягає у тому, що недобросовісний платник засновує фіктивне товариство з метою вчинення шахрайства, що пов'язане із ПДВ. Такий платник зазвичай переслідує одну з-посеред наведених нижче мету: 1) незаконно «виманює» нарахований ПДВ через здійснення фіктивних операцій всередині співтовариства (симулювання обороту); 2) ухиляється від сплати належного ПДВ через не вказування цілого або часткового обороту у декларації (приховування реального обороту).

Виявлення такого злочину – це серйозна проблема для контролюючих органів, значною мірою сприяє цьому міжнародний характер торгівлі, що ще більш ускладнює переслідування суб'єктів таких заборонених дій.

Серед перших ініціатив на терені ЄС є Регламент Ради (ЄЕС) № 218/92 та Регламент Ради (ЄС) №1798/2003 від 7 жовтня 2003 р. про адміністративну співпрацю в галузі податку на додану вартість і про відміну регламенту Ради (ЄЕС) № 218/92. На підставі цих регламентів створено першу спільну систему обміну інформацією між державами ЄС, за допомогою якої податкові органи держав-членів могли співпрацювати між собою та з Європейською Комісією, обмінюючись інформацією і таким чином боротися із податковими шахрайствами та отримувати інші вигоди у цій сфері.

Беручи до уваги велику загрозу, спричинену незаконною практикою ухиляння від сплати податків, недостатній рівень комунікації між податковими органами та незадовільні результати співпраці на рівні Європейської Спільноти, а також розлади пересування капіталу і

конкуренції на внутрішньому ринку, Рада Європейського Союзу вирішила прийняти Регламент Ради (ЄС) №904/2010 [4] про адміністративну співпрацю в галузі податку на додану вартість.

Дуже важливим питанням, відповідно до положень регламенту, є швидкість дії податкових органів держав, що співпрацюють, дотримання строків визначених цим регламентом, оскільки податкові шахрайства підлягають виявленню тільки тоді, коли дії з метою їх виявлення та припинення є добре координовані і вчинені у відповідно короткий час. У регламенті наголошується, що обов'язковою умовою успішної співпраці є електронне пересилання і зберігання інформації щодо правильного нарахування податку та контролю за ПДВ.

У випадку укладення двосторонньої угоди між державами-членами з питань ПДВ, вони зобов'язані негайно повідомити про це Європейську Комісію, котра, у свою чергу, повідомляє про це інших держав-членів. Збирання, передавання і використання інформації у питаннях, що пов'язані із податковим законодавством, відіграє набагато більшу роль ніж у інших галузях права. Юридичні підстави для обміну різного виду податковою інформацією між державами-членами Європейського Союзу містять також договори про уникнення подвійного оподаткування.

Обмін інформацією здійснюється, як правило, за запитом. Ця процедура полягає у наданні окресленої у запиті інформації органам влади, котрі звертаються із запитом. З 1 січня 2015 р. існує можливість надіслати стандартний запит з додатковим запитом на порушення адміністративного провадження. Кожна держава-член самостійно окреслює умови передачі інформації [5].

Регламентом №904/2010 передбачено три виняткові ситуації, в яких інформацію можна надати без попереднього запиту. Це випадки коли запитувана інформація необхідна для проведення ефективного податкового контролю, коли є підозри про порушення закону про ПДВ і є велика ймовірність вчинення заборонених дій та коли дуже ймовірним є ризик понесення серйозних податкових втрат у будь-якій із держав-членів.

Вагомим питанням, врегульованим у ст. 31 регламенту, є можливість отримання електронним шляхом для кожного зацікавленого суб'єкта підтвердження дійсності ідентифікаційного номеру платника ПДВ, а також ім'я та адресу щодо будь-якої конкретної особи. З метою спрощення механізмів протидії шахрайствам, пов'язаним із ПДВ, згідно зі ст. 33 регламенту Ради (ЄС) №904/2010 встановлено мережу *Eurofisc*. В рамках *Eurofisc* було введено механізм раннього оповіщення про

податкові шахрайства у сфері ПДВ, покращено координацію роботи зв'язкових *Eurofisc* та було створено тематичні робочі області *Eurofisc*. Інформація, що пересилається через мережу *Eurofisc* є конфіденційна і доступ до неї надано виключно належним чином уповноваженим та акредитованим службовцям держав-членів.

Програму *Fiscalis 2013* було встановлено рішенням Європейського Парламенту та Ради 11 грудня 2007 року. Вона була введена в дію після створення єдиного європейського ринку в 1993 році. Метою програми було, зокрема, опрацювання і впровадження ІТ-систем та зв'язку, організація багатостороннього контролю, робочих візитів, семінарів і навчань. Шестирічний бюджет цієї програми складав 156,9 млн EUR, з яких майже 75% було витрачено на розробку інформаційних систем і програм для використання усіма країнами ЄС. Програми, які були створені в той час і мали відношення до податків та мит (близько 60) використовували платформу CCN/CSI. Серед основних додатків ІТ варто відокремити зокрема:

- VIES та VIES-on-the-Web, які служать для обміну інформацією пов'язаною з ПДВ;
- Tin-on-the-Web, який відноситься до податкового ідентифікаційного номеру;
- EMCS, система, яка відноситься до моніторингу переміщення підакцизних товарів;
- SEED, система обміну інформацією про акцизний податок;
- сучасні, високоякісні електронні форми, які використовуються для обміну інформацією про повернення ПДВ і безпосередніх податків.

Усі ці додатки великою мірою допомогли скоротити витрати і адміністративні навантаження як для платника податків, так і для податкових органів. Окрім того, вони спричинили зменшення кількості податкових шахрайств і випадків ухилення від сплати податків.

Програма *Fiscalis* створила також електронну пошту CCN mail і поштові скриньки VIES і TAXFRAUD, які служать для швидкого та безпечного обміну інформацією між податковими службовцями щодо шахрайств, пов'язаних із ПДВ. Загальна вартість податкових зобов'язань, які було виявлено в результаті багатостороннього контролю, склала близько 3,26 млрд. EUR.

У підсумку варто погодитись із загальною позитивною оцінкою різних механізмів співпраці щодо ПДВ державами, які входять до складу Європейського Союзу. Важливим аспектом є власна ініціатива держав-членів у питанні співпраці у різних сферах пов'язаних з обміном

інформацією та протидією податковим шахрайствам, також пристосування внутрішнього законодавства до законодавства ЄС, організації різного виду навчань для службовців та встановлення премій і штрафів за вчасно чи невчасно надані відповіді на запити інших країн, які беруть участь у обміні інформацією.

### **Список використаних джерел:**

1. Див.: Теоретико-прикладні аспекти адаптації податкового законодавства в сфері непрямого оподаткування в межах Угоди про асоціацію – Ірпінь : НДІ фінансового права, 2014. – 47 с.; Жалій Т.В., Нагорний В.В. До питання про напрями вдосконалення правового регулювання податку на додану вартість в Україні у процесі інтеграції до законодавства Європейського Союзу / Жалій Т.В., Нагорний В.В.// Порівняльно-аналітичне право. – №5. – 2014. – С. 243-247; Трубін І.О. Напрями вдосконалення правового регулювання ПДВ в умовах реалізації положень Угоди про асоціацію України та ЄС / І.О. Трубін // Фінансове право № 3 (29), 2014. – С. 51-55.
2. Див.: Андріяш М. М. Проблеми розвитку оподаткування податком на додану вартість країн ЄС / М. Андріяш // Актуальні проблеми міжнародних відносин. Випуск 122 (частина І). 2014. – С. 215-227; Слюсаренко В.Є, Філіп К.О. Особливості оподаткування податком на додану вартість та його економічна доцільність / В.Є. Слюсаренко, К.О. Філіп // Науковий вісник Ужгородського університету 2014. – Серія Економіка. Випуск 1 (42). – С. 218-222.
3. Study and Reports on the VAT Gap in the EU-28 Member States: 2016 Final Report. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [https://ec.europa.eu/taxation\\_customs/sites/taxation/files/2016-09\\_vat-gap-report\\_final.pdf](https://ec.europa.eu/taxation_customs/sites/taxation/files/2016-09_vat-gap-report_final.pdf)
4. Регламент Ради (Європейський Союз) № 904/2010 від 7 жовтня 2010 року про адміністративну співпрацю щодо боротьби з шахрайством у податку на додану вартість // Офіційний вісник Європейського Союзу L 268 від 12.10.2010.
5. Biegalski Adam, „VIES – System wymiany informacji w zakresie podatku VAT – wybrane zagadnienia ogólne”, Monitor Podatkowy 2004, Nr 4.

**Кобилянський Д.В.**

*студент,*

*Національна академія Служби безпеки України*

### **ЮРИДИЧНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ АВТОРСЬКИХ ТА СУМІЖНИХ ПРАВ**

На сьогоднішній день чинне законодавство України не має цільної взаємоузгодженої та ефективної системи норм, які б захищали права інтелектуальної власності. Особи, які порушують права інтелектуальної

власності нехтують встановлених чинним законодавством санкцій. В більшості випадків дохід від неправомірного використання чужого твору чи об'єкта суміжного права перевищує санкції у сотні разів та легко перекривають витрати, які встановлені даними санкціями.

У ХХІ столітті особливе місце посідає питання інтелектуальної власності. Це зумовлено тим, що кожного дня з'являються нові літературні, музичні, художні твори найрізноманітніших жанрів та напрямків. Понад два століття людство усвідомлює пряму необхідність ефективної правової охорони авторського і суміжного прав. Стаття 54 Конституції України, що має пряму дію, гарантує кожному волю творчості і передбачає охорону інтелектуальної власності законом. Держава повинна забезпечувати охорону та захист авторського права та суміжних прав шляхом своєчасного видання нормативних актів, що регулюють дані права, відповідають вимогам сьогодення та введення їх в дію, контролюючи правильність їх застосування на практиці. Людина має право користуватися усіма правами та свободами наданими їй державою, в повній мірі, проте не порушуючи при цьому прав та свобод інших людей. У разі виявлення такого порушення до винуватої особи державою передбачається застосування засобів штрафного, карального характеру або обмеження прав чи благ – в якості відповідальності за порушення та відновлення порушеного права постраждалій особі. Законодавець в нормативних актах окреслює, які саме протиправні діяння спричиняють наслідком притягнення до тієї чи іншої відповідальності, а також окреслює види та межі відповідальності за різні види правопорушення. Чим більша суспільна небезпечність правопорушення та тяжчі наслідки, які воно спричинило, тим суворіше передбачається покарання за їх вчинення. Відповідно до статті 41 Конституції України кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності [1].

Існує дві форми захисту авторського права:

- юрисдикційна – забезпечується за допомогою державних органів, реалізується в процесі кримінального й цивільного провадження, а також провадження по справах про адміністративні порушення у сфері авторського права;

- неюрисдикційна – являє собою дії громадян й організацій по захисту авторських прав, що здійснювані ними самостійно, без доведення до державних або інших компетентних органів. Найбільш практичне значення має юрисдикційна форма захисту – позови в суди

(загальної юрисдикції й цивільна, адміністративна відповідальність, карне переслідування порушників авторського права) [2].

За порушення авторських прав, в залежності від суспільної небезпечності діяння та розміру матеріальної шкоди, передбачено три види відповідальності: цивільна, адміністративна та кримінальна.

Цивільна – у виді компенсації, що порушник має сплатити суб'єкту авторського права чи самозахисту.

Стаття 19 Цивільного кодексу України передбачає самозахист цивільних прав. Особа має право на самозахист своїх прав від порушень і протиправних посягань. Самозахистом визнається застосування особою, право якої порушено, засобів протидії, що не заборонені законом та не суперечать моральним засадам суспільства. Способи самозахисту мають відповідати змістові права, що порушене, та характеру дій, якими ці права порушені, і не можуть суперечити вимогам закону. Способи самозахисту можуть обиратися особою або визначатися законом, іншими правовими актами чи договором [3].

Стаття 432 Цивільного кодексу передбачає, що кожна особа має право звернутися до суду за захистом свого права інтелектуальної власності відповідно до статті 16 цього Кодексу. Суд у випадках та в порядку, встановлених законом, може постановити рішення, зокрема, про:

1) застосування негайних заходів щодо запобігання порушенню права інтелектуальної власності та збереження відповідних доказів;

2) зупинення пропуску через митний кордон України товарів, імпорту чи експорту яких здійснюється з порушенням права інтелектуальної власності;

3) вилучення з цивільного обороту товарів, виготовлених або введених у цивільний оборот з порушенням права інтелектуальної власності;

4) вилучення з цивільного обороту матеріалів та знарядь, які використовувалися переважно для виготовлення товарів з порушенням права інтелектуальної власності;

5) застосування разового грошового стягнення замість відшкодування збитків за неправомірне використання об'єкта права інтелектуальної власності. Розмір стягнення визначається відповідно до закону з урахуванням вини особи та інших обставин, що мають істотне значення;

б) опублікування в засобах масової інформації відомостей про порушення права інтелектуальної власності та зміст судового рішення щодо такого порушення.

У теорії цивільного права під захистом авторських та суміжних прав мають на увазі сукупність засобів, спрямованих на відновлення і визнання цих прав під час їхнього порушення чи оспорування.

Адміністративна відповідальність у вигляді штрафу передбачена статтею 51-2 Кодексу України про адміністративні правопорушення. Незаконне використання об'єкта права інтелектуальної власності, (літературного чи художнього твору, їх виконання, фонограми, передачі організації мовлення, комп'ютерної програми, бази даних, наукового відкриття, винаходу, корисної моделі, промислового зразка, знака для товарів і послуг, топографії інтегральної мікросхеми, раціоналізаторської пропозиції, сорту рослин тощо), привласнення авторства на такий об'єкт або інше умисне порушення прав на об'єкт права інтелектуальної власності, що охороняється законом [4].

Кримінальна відповідальність за порушення авторського права і суміжних прав, передбачена статтею 176 Кримінального кодексу України (надалі КК України), яку ми розглянемо більш детально [5].

Відповідно до диспозиції ст. 176 КК України формами вчинення злочину є: незаконне відтворення, розповсюдження творів науки, літератури і мистецтва, комп'ютерних програм і баз даних, їх незаконне тиражування та розповсюдження на аудіо- та відеокасетах, дискетах, інших носіях інформації, або інше умисне порушення авторського права, якщо це завдало матеріальної шкоди у значному розмірі.

Отже, злочин, передбачений ст. 176 КК України, – є злочином із матеріальним складом. Для того, щоб був склад вказаного злочину, необхідно, щоб в процесі порушення авторського права було заподіяно потерпілій стороні шкоду в розмірі, що в 20 і більше разів перевищує неоподаткований мінімум доходів громадян.

На думку експертів, створенню в Україні ефективної системи охорони інтелектуальної власності перешкоджають передусім недоліки правової системи країни. Значну роль відіграє і пануюча в суспільстві зневага до охорони прав інтелектуальної власності, відсутність належного інформаційного забезпечення діяльності в галузі охорони інтелектуальної власності. Серед експертів спостерігається певна недооцінка соціально-економічних механізмів охорони інтелектуальної власності. Важливим в забезпеченні авторського права та суміжних прав є своєчасне реагування законодавцем на створення нових суспільних



відносин у цій галузі шляхом прийняття відповідних нормативних актів та впровадження механізму їх застосування на практиці. Держава робить усе необхідне для надійної правової охорони інтелектуальної власності, але задовольнятися досягнутим немає найменших підстав, і законодавство надалі потребує внесення змін.

### **Список використаних джерел:**

1. Конституція України від 28.06.1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
2. Коваль А. Соціально-політичні передумови вдосконалення кримінально-правової охорони авторського права і суміжних прав Юридичний журнал [Електронний ресурс]. – Режим доступу: №8/2005-<http://www.justinian.com.ua/article.php?id=1841>
3. Цивільний Кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
4. Кодекс про адміністративні правопорушення України від 07.12.1984 №8073-X. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>
5. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>

**Кобилянський Д.В.**

*студент,*

*Національна академія Служби безпеки України*

## **ПЛАГІАТ: ПРОГАЛИНИ В ЗАКОНОДАВСТВІ, ЗАХОДИ ЩОДО ВДОСКОНАЛЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ТА ШЛЯХИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ**

Глави Цивільного кодексу України, присвячені захисту права інтелектуальної власності не відпрацьовані до кінця, тому не можуть надати надійного та ефективного захисту.

Найбільш складним питанням є визначення майнової шкоди, що була завдана особі внаслідок правопорушення. Виникає запитання, як бути у тих випадках, коли порушення права інтелектуальної власності є, а збитків немає. Адже, цивільно-правова відповідальність за порушення права інтелектуальної власності настає також і за дії, що створюють загрозу порушення авторського права і (або) суміжних прав (пункт «д»

статті 50 Закону України «Про авторське право і суміжні права» в редакції від 11 липня 2001 р.).

Цивільну-правову відповідальність передбачено також за порушення особистих немайнових прав авторів. Обмежувати функцію цивільного права лише компенсаційним характером відповідальності за порушення означає нераціонально використовувати його можливості. Розмір відповідальності має відповідати розміру заподіяних збитків або завданої шкоди. Порушник не повинен лише повертати те, що вкрав. Якщо говорити про відповідальність у точному значенні цього слова, то її в такому разі немає [1, с. 3].

Позбавлення цивільного права каральної (штрафної) функції істотно обмежує його потенційні можливості. Порушник має, окрім відшкодування заподіяної шкоди або збитків, понести додаткове майнове позбавлення, «покарання». Він повинен нести додаткові неvigідні майнові наслідки саме за вчинене ним правопорушення, а не тільки «виправити» те, що вдіяв за власними волею, помилкою, необачністю (провиною). Це проблеми порушника, але не відповідальність за порушення чужих прав [2, с. 237].

Щодо порушень права інтелектуальної власності, то відповідальність за них має бути саме у встановленні цих додаткових неvigідних майнових наслідків, до того ж настільки суворих, щоб відбивали бажання порушувати ці права в майбутньому. Штрафні санкції можуть полягати в додаткових штрафах, і не тільки на користь бюджету, а й на користь самого суб'єкта права інтелектуальної власності. Закон має визначити, у яких випадках штраф стягується на користь бюджету, а в яких на користь суб'єкта права. Штраф має зростати відповідно до прогресивної шкали у разі його несвоєчасної сплати.

Заходи щодо вдосконалення цивільного законодавства про відповідальність за порушення авторського права та суміжних прав: держава має оперативно реагувати виданням нормативних актів задля урегульованості сфери авторського права та суміжних прав; держава має забезпечити дієві заходи щодо реагування на виявлені правопорушення у сфері авторського права та суміжних прав; важливу роль відіграє приведення нормативно-правових актів у відповідність один одному шляхом усунення протиріч.

Система правового захисту права інтелектуальної власності, закладена у чинному законодавстві України про інтелектуальну власність, не забезпечує надійного й ефективного захисту цієї власності. Має бути розроблена і прийнята єдина система захисту права

інтелектуальної власності з урахуванням, безумовно, специфічних особливостей окремих результатів інтелектуальної, творчої діяльності. Суд може здійснити захист прав іншими способами, передбаченими чинним законодавством. [3, с. 162]

Слід зазначити, що ЦК України (п. 3 ст. 15) передбачає підстави для відмови у наданні захисту при наявності певних умов:

а) при діях, що здійснюються виключно з наміром заподіяти шкоду іншій особі, а також при зловживанні правом в інших формах; б) при діях, що порушують моральні засади суспільства; в) при використанні цивільних прав з метою обмеження конкуренції, а також при зловживанні становищем на ринку.

До спеціальних правових засобів захисту права інтелектуальної власності ЦК України відносить (ст. 432):

1) застосування негайних заходів щодо запобігання порушенню права інтелектуальної власності та збереження відповідних доказів;

2) зупинення пропуску через митний кордон України товарів, імпорту чи експорту яких здійснюється з порушенням права інтелектуальної власності;

3) вилучення з цивільного обороту товарів, виготовлених або введених у цивільний оборот з порушенням права інтелектуальної власності;

4) вилучення з цивільного обороту матеріалів та знарядь, що використовувалися переважно для виготовлення товарів з порушенням права інтелектуальної власності;

5) застосування разового грошового стягнення замість відшкодування збитків за неправомірне використання об'єкта права інтелектуальної власності;

6) опублікування у засобах масової інформації відомостей про порушення права інтелектуальної власності та зміст судового рішення щодо такого порушення [4].

Аналіз ст. 51-2 КУпАП дозволяє зробити декілька висновків критичного характеру: конструкція цієї статті виходить із пропрієтарної теорії права інтелектуальної власності. Це може призвести до вільного тлумачення. Наприклад, вільне використання об'єктів авторського права для створення нового твору може здійснюватися у межах, що відповідають меті такого використання. Але де чіткі правові критерії таких меж? Вони або визначені не досить чітко або їх зовсім нема [5].

Отже, є можливість притягнути до адміністративної відповідальності через довільне трактування меж вільного використання

твору. Цього правозастосовуючі органи повинні уникати. Статтею 51-2 КУпАП охороняються буквально всі об'єкти права інтелектуальної власності.

Адміністративно-правовий захист прав інтелектуальної власності є молодим і формується на дезінтеграційних засадах. При виявленні правопорушення застосовувати норму Кодексу України про адміністративні правопорушення чи норми інших законів – питання не таке вже й просте. Різні органи можуть по-різному кваліфікувати одне й те ж правопорушення. То ж не дивно, що провадження у цих справах затягується, розгляд у судах по суті тяж. У результаті суди приймають рішення про припинення справ у зв'язку із перебігом строків притягнення до адміністративної відповідальності.

Як вбачається з аналізу ст. 176 КК України, техніки вказана стаття має істотні вади. По-перше, юридичний склад злочину, передбачений ч. 1 ст. 176 КК України, потребує вдосконалення шляхом вказівки у тексті диспозиції даної частини статті Кодексу на конкретних суб'єктів, яким повинна бути завдана матеріальна шкода у великому розмірі. Такими суб'єктами мають визнаватись відповідні суб'єкти авторського права та (або) суміжних прав. По-друге, ст. 176 КК України однаковою мірою охороняє як авторське право, так і суміжні права.

По-третє, четверта форма вчинення даного злочину (інше умисне порушення авторського права і суміжних прав) може бути вчинена не лише шляхом активного діяння – дією, але і пасивним діянням – бездіяльністю винної особи.

Подальше вдосконалення кримінально-правової охорони авторського права і суміжних прав має йти шляхом посилення покарання за ст. 176 КК України та виведення даного злочину із категорії злочинів середньої тяжкості до категорії злочинів тяжких та особливо тяжких злочинів. У цьому випадку винуватих осіб практично неможливо буде вже звільнити від кримінальної відповідальності та покарання, наприклад, застосувавши акт амністії чи уклавши угоду про примирення з потерпілим автором чи суб'єктом суміжних прав.

Інститут кримінальної відповідальності за порушення авторського права і суміжних прав, звичайно, не повинен застосовуватись ізольовано від інших статей Кримінального закону, а за наявності для того підстав, саме у сукупності з низкою інших кримінально-правових норм. Це додатково акцентуватиме увагу на непорушності авторського права і суміжних прав, неприпустимості посягань на них з боку

правопорушників, і, таким чином, більш дієво охоронятиме ці права та запобігатиме вчиненню злочинів.

Варто додати, що в законі (не має значення, в якому) має бути норма, яка зобов'язувала б суд визначити у рішенні точні строки виконання рішення. У разі прострочки виконання рішення судом повинен накладатися штраф за прогресивною шкалою. Це нововведення має забезпечити ефективність виконання судових рішень й ймовірність їх виконання в повному обсязі взагалі.

### **Список використаних джерел:**

1. Сичивиця О. Авторство і псевдоавторство в науці. Стаття друга. Плагіат і плагіатори / О. Сичивиця // Соціогуманітарні проблеми людини. – 2008. – No 3. – С. 39–47.
2. Коваль А. Соціально-політичні передумови вдосконалення кримінально-правової охорони авторського права і суміжних прав Юридичний журнал №8/2005 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.justinian.com.ua/article.php?id=1841>
3. Корчевний Г.В. Адміністративно-правовий захист права інтелектуальної власності // Ринкова економіка: сучасна теорія і практика управління. Збірник наукових праць економіко-правового факультету ОНУ ім. І.І. Мечникова. – Одеса: Астропринт, 2002. – Т. 5.
4. Липчик Д. Авторское право и смежные права / Д. Липчик. ; пер. с фр.; предисловие М. Федотова – М. : Ладомир; Издательство ЮНЕСКО, 2002. – 788 с.
5. Цивільний Кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
6. Кодекс про адміністративні правопорушення України від 07.12.1984 № 8073-X [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>

**Коваль І.О.**

*студентка,*

*Науковий керівник: Гусар О.А.*

*кандидат юридичних наук, доцент,*

*Національний авіаційний університет*

## **ВПРОВАДЖЕННЯ ЕЛЕКТРОННОГО УРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ**

Розвиток інформаційного суспільства та його ключової складової – електронного урядування на сьогодні є глобальною тенденцією еволюції суспільства, яка веде до істотних змін у суспільно-політичних відносинах, починаючи від побуту, сфер виробництва та послуг та закінчуючи управлінням країною від державного до місцевого рівня. Розбудова інформаційного суспільства є сьогодні одним із пріоритетних завдань України, яке декларується у багатьох державних нормативно-правових актах, концепціях, програмах та стратегіях розвитку, артикулюється на чисельних наукових та професійних заходах

Актуальність даної теми полягає в тому, що в Україні електронне урядування знаходиться ще на початку становлення, що робить необхідним вивчення методів та форм державного управління, державної політики в умовах інформаційного суспільства. **Електронне врядування є одним із визначальних факторів та каталізаторів адміністративної реформи,** бо головним пріоритетом його діяльності буде полегшення доступу до послуг та контролю над чиновниками. Принципи електронного врядування сприяють трансформаційним перетворенням у діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування, налагодженню їхньої співпраці з користувачами та власними співробітниками. Електронне врядування є одним з інструментів розвитку громадянського суспільства, впровадження якого сприятиме створенню умов для відкритого й прозорого державного управління [1].

Електронне урядування (е-урядування) – це:

– форма організації державного управління, яка сприяє підвищенню ефективності, відкритості та прозорості діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування з використанням інформаційно-телекомунікаційних технологій для формування нового типу держави, орієнтованої на задоволення потреб громадян.

– оптимізація процесу надання адміністративно-соціальних послуг, політичної участі громадян у державній розбудові шляхом зміни внутрішніх і зовнішніх відносин за допомогою технічних засобів, Інтернету та сучасних засобів масової інформації;

– ефективна технологія, яка спрощує та полегшує спілкування громадян, бізнес-структур і органів влади на будь-яких рівнях і в усіх сферах [3].

Упровадження е-урядування передбачає реалізацію комплексного та індивідуалізованого підходу до надання державних послуг користувачам з одночасним їх усуненням від безпосереднього контакту з державними службовцями.

Розвиток інформаційного суспільства та інформаційних технологій стимулює країни й органи державного управління до прийняття концепції «електронного уряду». Вона спрямована на досягнення таких цілей:

- Надавати населенню інтегровані послуги в мережі Інтернет;
- Перебудувати відносини з населенням;
- Побороти інформаційну нерівність. Держава може зробити нові технології доступнішими для менш забезпечених прошарків суспільства, а також організувати навчання комп'ютерній грамотності, особливо молоді та людей похилого віку;

- Розробляти ефективні нормативно-правові акти та здійснювати раціональну політику. Держава повинна створити гнучке законодавство, стимулюючи довіру до всіх видів електронних операцій і зберігаючи рівновагу між необхідністю економічного розвитку та потребами забезпечення конфіденційності інформації.

- Створити форми управління з активним залученням громадськості. Широка інформатизація відносин органів державної влади з суспільством врешті-решт може забезпечити реалізацію «прямої демократії», без проміжних ланок, у яких втрачається і спотворюється інформація [5].

Значну роль в системі електронного урядування відіграє реалізація адміністративних та інформаційних послуг в онлайн-режимі.

Сайти наших державних органів перебувають на ранніх стадіях розвитку онлайн-послуг, де передбачається висвітлення на урядових сайтах інформації щодо політики їх діяльності, принципів управління, структури, контактної інформації, правил та правових засад їх функціонування, режиму роботи та видів послуг, які вони надають. Також там можуть розміщуватися новини державних установ та

міститися посилання на інші електронні ресурси. Тоді як Європейські урядові сайти кардинально змінюють концепцію свого функціонування, переорієнтовуючись на активний обмін інформацією та даними з громадянами із широким залученням інтерактивних інструментів взаємодії по всій горизонталі та вертикалі влади. Державні органи через свої сайти надають громадянам повний спектр типових та індивідуальних послуг, залучають їх до активної участі в управлінні, надаючи для цього повноцінні можливості та інструменти [4].

Основними факторами, що перешкоджають запровадженню та розвитку технологій електронного урядування в системі державного управління або їх ефективному використанню, є такі:

- недостатність або відсутність державного системного контролю в цій сфері;
- фактична відсутність централізованої структури державного управління процесами інформатизації державних органів;
- відсутність взаємодії у функціонуванні інформаційно-комунікаційних систем державних органів, відомча відокремленість;
- неефективна державна політика щодо стандартизації, особливо у сфері відкритих стандартів для їх застосування в галузі державних послуг, кредит-но-фінансовій сфері, економіці, електронній комерції, освіті тощо;
- невідповідність законодавства у сфері інформаційно-комунікативних технологій та інформаційної безпеки системі законодавства Європейського Союзу [3].

На розв'язання цих та інших проблем організації діяльності органів державної влади й органів місцевого самоврядування з надання адміністративних послуг в електронній формі спрямовано комплекс заходів, розроблених у межах Концепції розвитку електронного урядування в Україні, затвердженої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 13 грудня 2010 р. № 2250-р. Так, Концепція розвитку електронного урядування в Україні визначає шляхи та засоби розв'язання проблем ефективного функціонування електронного урядування, серед яких процесу надання адміністративних послуг стосуються такі: 1) розроблення необхідної нормативно-правової та нормативно-технічної бази, а також єдиних стандартів, протоколів і регламентів взаємодії суб'єктів електронного урядування, їх гармонізація з міжнародними стандартами; 2) визначення переліку адміністративних послуг, що надають органи державної влади й органи місцевого самоврядування, переведення їх в електронну форму;



створення Національного реєстру електронних інформаційних ресурсів веб-сайтів органів державної влади та органів місцевого самоврядування на всіх рівнях; 3) створення єдиної інформаційної системи, що містить реєстр адміністративних послуг, що надають органи виконавчої влади й органи місцевого самоврядування, а також інформацію про умови їх отримання; 4) забезпечення надання органами державної влади й органами місцевого самоврядування послуг в електронній формі громадянам і суб'єктам господарювання з використанням Інтернету, зокрема, здійснення реєстрації суб'єктів господарювання, подання звітності; 5) створення Єдиного веб-порталу адміністративних послуг; 6) створення спеціальних центрів (пунктів) надання послуг, центрів обслуговування населення (кол-центрів); 7) створення умов для участі громадян, їх об'єднань і суб'єктів господарювання у процесі підготовки державних рішень.

Упровадження е-урядування в Україні забезпечить якісно новий рівень управління державою та суспільством у цілому, зміцнить довіру до держави та її політики, вдосконалисть взаємодію між органами державної влади та органами місцевого самоврядування, бізнесом, громадянами і державними службовцями. Якісно побудована система е-урядування має позитивно впливати на загальний перебіг та наслідки подальших радикальних перетворень в українському суспільстві. Побудова електронної демократії сприятиме становленню соціальної держави з впливовими інституціями, особливо з тих питань, де велике значення мають методи та форми взаємодії органів державного управління з населенням.

#### **Список використаних джерел:**

1. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції розвитку електронного урядування в Україні»: від 13.12.2010 р., № 2250-р // Офіційний вісник України. – 2010. – № 97. – Ст. 48.
2. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про затвердження плану заходів щодо реалізації Концепції розвитку електронного урядування в Україні»: від 26.09.2011 р., № 1014-р // Урядовий кур'єр. – 2011. – № 200.
3. Електронне урядування : підручник / авт. кол. : В. П. Горбулін, Н. В. Грицяк, А. І. Семенченко, О. В. Карпенко та ін. ; за заг. ред. проф. Ю. В. Ковбасюка ; наук. ред. проф. Н. В. Грицяк, проф. А. І. Семенченка. – К. : НАДУ, 2014. – 352 с.
4. Гонюкова Л.В. Основні напрями співпраці влади та громади і необхідні для цього умови [Електронний ресурс] / Л.В. Гонюкова // Державне управління: удосконалення та розвиток. – № 3. – 2015. – Режим доступу: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=819>

5. Клименко І.В., Линьов К.О. Технології електронного врядування.– К: Центр сприяння інституційному розвитку державної служби, 2006. – 192 с.

**Ковтун Л.Ю.**

*магістр,*

*курсант факультету підготовки,  
перепідготовки та підвищення кваліфікації  
працівників податкової міліції*

*Науковий керівник: Біла В.Р.*

*кандидат юридичних наук, доцент, заступник начальника кафедри,  
Університет державної фіскальної служби України*

## **ЩОДО ПРИНЦИПІВ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРОВАДЖЕННЯ У СПРАВАХ ПРО ПОРУШЕННЯ МИТНИХ ПРАВИЛ**

Виникнення права взагалі та митного права зокрема об'єктивно зумовлено потребою регламентації, регулювання існуючих суспільних відносин та захисту їх від різного роду посягань. Ефективність такої регламентації (регулювання) багато в чому залежать від того, які відправні ідеї та начала будуть покладені в його основу. Дія та реалізація принципів має першочергове значення для досягнення цілей та виконання завдань галузі митного права.

Згідно з положеннями ст. 5 Митного кодексу України державна митна політика – це система принципів та напрямів діяльності держави у сфері захисту митних інтересів та забезпечення митної безпеки України, регулювання зовнішньої торгівлі, захисту внутрішнього ринку, розвитку економіки України та її інтеграції до світової економіки. Державна митна політика є складовою частиною державної економічної політики [1].

У свою чергу, захист митних інтересів держави (національних інтересів України) забезпечується та реалізовується шляхом здійснення державної митної справи (ст. 6 Митного кодексу України) [1].

Слід пам'ятати, що реалізація завдань провадження у справах про порушення митних правил не обмежується лише діяльністю митних органів. Згідно з положеннями ч. 2 ст. 522 Митного кодексу України, окремі склади правопорушень, а також усі справи про порушення митних правил, вчинені особами, які не досягли 18-річного віку, розглядаються місцевими судами (суддями) [1].

Досліджуючи питання принципів здійснення адміністративного провадження у справах про порушення митних правил варто зосередити увагу на низці приписів Митного кодексу України для повного розуміння характеру норм, які підлягають до застосуванню.

По-перше, йдеться про положення ст. 487 Митного кодексу України, згідно з якими згадане вище провадження здійснюється відповідно до цього Кодексу, а в частині, що не регулюється ним, – відповідно до законодавства України про адміністративні правопорушення. Норми, які вказують на необхідність застосування норм Кодексу України про адміністративні правопорушення, який є базовим у системі законодавства України про адміністративні правопорушення, закріплені в частинах 4, 5 ст. 529 Митного кодексу України [2, с. 4].

По-друге, під час здійснення провадження у справах про порушення митних правил можуть застосовуватися також і норми Кодексу адміністративного судочинства України [2, с. 4].

Водночас, підходячи до визначення переліку принципів, на основі яких здійснюється адміністративне провадження у справах про порушення митних правил, слід враховувати різноманіття вказаного вище законодавства та галузеві особливості кожного з них.

В юридичній літературі здебільшого переважають підходи до виділення трирівневої системи принципів здійснення провадження у справах про порушення митних правил, які однакові за своїм змістом, хоча і різні за формою. Так, О. В. Константа зазначає, що провадження у справах про порушення митних правил здійснюється на основі загально-правових принципів, закріплених у Конституції України, принципів митного регулювання, передбачених у Митному кодексі України, а також спеціально-правових принципів провадження у справах про порушення митних правил [3, с. 129-135].

А. В. Дусик також розподіляє правові принципи, на яких базується і здійснюється провадження у справах про порушення митних правил, на три групи: конституційні принципи, принципи митної справи та принципи адміністративно-процесуальної діяльності [4, с. 9].

Принципи є теоретичним стрижнем, неписаними правилами, дотримання яких наділяє певне явище такою комплексною характеристикою, як ефективність. На нашу думку недоцільно поділяти принципи адміністративного провадження у справах про порушення митних правил на головні та другорядні. Абсолютно кожний з принципів має самостійне значення, а вказаний різновид провадження у справах про адміністративні правопорушення не може слідувати лише одному

принципу, яким би важливим той не був, адже він виконує не одну, а цілу низку функцій. Також, на нашу думку не потрібно виділяти специфічні принципи досліджуваного правового інституту, адже вказане не дасть бажаних результатів, враховуючи тісний взаємозв'язок різних галузей права та їх інститутів між собою. Доцільно виділити єдину систему принципів адміністративного провадження про порушення митних правил до якої віднести такі принципи: верховенства права, законності, забезпечення права на захист і презумпції невинності особи, правової рівності, швидкості й економичності, охорони інтересів держави й особи, об'єктивної істини, оперативності, рівності громадян перед законом та органом уповноваженим розглядати справи про порушення митних правил, публічності, гласності, заохочення доброчесності, мовної політики.

#### **Список використаних джерел:**

1. Митний кодекс України : Закон України від 13.03.2012 № 4495-VI [Електронний ресурс] станом на 01.01.2017 – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4495-17>
2. Дуженко С. А. Принципи провадження у справах про порушення митних правил крізь призму їх реалізації / С. А. Дуженко. // Теорія і практика правознавства. – 2014. – №1. – С. 1-14.
3. Константа О. В. Принципи провадження у справах про порушення митних правил / О. В. Константа // Державне будівництво та місцеве самоврядування : зб. наук пр. / Акад. прав. наук України. Ін-т держ. буд-ва та місц. самоврядування. – Х. : Право, 2002. – Вип. 4. – С. 129-135.
4. Дусик А. В. Провадження у справах про порушення митних правил : автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. юрид. наук : 12.00.07 / А. В. Дусик ; Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. – Х., 2006. – 18 с.

**Пасько Т.Г.**

*аспірант,*

*Навчально-науковий інститут права  
Сумського державного університету*

## **ПРАВОВИЙ СТАТУС ІНШИХ УЧАСНИКІВ НЕВИЇЗНИХ ПОДАТКОВИХ ПЕРЕВІРОК**

Проведення невиїзної податкової перевірки неможливо без участі контролюючого органу – суб'єкта, що здійснює дану форму податкового контролю а також суб'єкта щодо якого проводиться перевірка (юридична особа, відокремлений підрозділ юридичної особи, фізична особа-підприємець або фізична особа).

Проте при проведенні невиїзних перевірок її учасниками є не лише платники податків і зборів та контролюючі органи але й інші учасники, які беруть опосередковану участь у даному виді податкового контролю.

Хоча наявність експерта, перекладача або фахівця при проведенні перевірки є факультативною, значення даних учасників є вагомим з огляду на необхідність об'єктивного оцінювання документів, на підставі яких перевіряючим встановлюється наявність або ж відсутність порушень податкового, валютного та іншого законодавства.

Хоча питанню дослідження статусу зазначених вище суб'єктів і приділяли увагу такі науковці як Беспалова А.О., Маринів Н.А., Чистяков П.М. та Тиновський Д.В., проте деякі з цих досліджень було здійснено до прийняття Податкового кодексу України, до того ж проведена характеристика суб'єктів в наукових працях носила досить фрагментарний характер, а тому беручи до уваги вказані обставини, доцільним є проведення аналізу та надання правової характеристики законодавчо передбаченим учасникам, що сприяють в проведенні невиїзних перевірок а також формування власних пропозицій щодо розширення кола осіб, які можуть брати участь у даному типі перевірок.

Податковий кодекс України (далі – Кодекс) не містить чіткого переліку та визначення осіб – інших учасників невиїзних податкових перевірок.

Маринів Н.А. зазначає, що експерти та свідки є учасниками податкових перевірок чиї процесуальні дії служать засобами доказування [1, с. 6].

В свою чергу Тиновський Д.В. виділяє лише експерта як одного з учасників податкової перевірки [2, с. 15].

Статтею 20 Кодексу, зокрема підпунктом 20.1.17 пункту 20.1 передбачено, що контролюючі органи мають право залучати у разі потреби фахівців, експертів та перекладачів [3, с. 59].

Участь експерта та проведення експертизи при проведенні документальної (в т.ч. невийізної) перевірки передбачена статтею 84 Кодексу.

Дана норма введена в Кодекс у зв'язку з тим, що податковий контроль стосується різних галузей і потребує знань, які виходять за межі тих, якими повинні володіти посадові особи контролюючих органів. При цьому головне призначення експертизи під час проведення перевірки – якісна оцінка фахівцем всіх обставин, які виникли в процесі оподаткування.

Згідно пункту 84.1 статті 84 Кодексу експертиза проводиться у разі, коли для вирішення питань, що мають значення для здійснення податкового контролю необхідні спеціальні знання у галузі науки, мистецтва, техніки, економіки та в інших галузях. Залучення експерта здійснюється на договірних засадах та за рахунок коштів сторони, що є ініціатором залучення експерта [3, с. 131].

Експерт має право під час проведення експертизи знайомитись з поданими йому матеріалами, які стосуються предмета експертизи та просити надання додаткових матеріалів.

При цьому Кодексом прямо закріплено відповідальність експерта за надання завідомо неправдивого висновку. Встановлення відповідальності експерта на законодавчому рівні підвищує рівень об'єктивності та достовірності проведеної експертизи та встановлених порушень.

Важливою обставиною є те, що серед матеріалів, які можуть бути використані при проведенні перевірки, відповідно до пп. 83.1.6 п. 83.1 ст. 83 Кодексу окреме місце виділено експертним висновкам [3, с. 130].

В той же час, в наказі Міністерства фінансів України від 20.08.2015 р. № 727 «Про затвердження Порядку оформлення результатів документальних перевірок дотримання законодавства України з питань державної митної справи, податкового, валютного та іншого законодавства платниками податків – юридичними особами та їх відокремленими підрозділами» відсутні вимоги щодо зазначення в акті (довідці), що складаються за результатами перевірки, інформації про залучення експерта та опису висновку експерта [4].

Також положення вказаного вище наказу не містять вимог щодо зазначення інформації про залучення перекладача або проведення

перекладу первинних документів особою, яка вільно володіє мовою, знання якої необхідне для письмового перекладу бухгалтерських документів.

Позиція Державної фіскальної служби, яка викладена зокрема в Листі № 27700/6/99-95-42-03-15 від 25.12.2015 р. полягає в тому, що документи, які є підставою для записів у бухгалтерському обліку і складені іноземною мовою повинні мати автентичний переклад [5].

В той же час, положення вказаного Листа не мають обов'язкової сили.

Варто вказати, що Кодекс не містить визначення поняття перекладач. Він також не містить жодної статті, яка б регулювала процедуру залучення перекладача та проведення перекладу документів, а зазначений у Листі обов'язок перекладу бухгалтерських документів Кодексом не закріплений. Винятком є документи, що надаються при проведенні перевірки пов'язаної з трансфертним ціноутворенням, які мають бути перекладені на державну мову, а також документи, видані іноземною державою, які мають бути перекладені роботодавцем за власний рахунок для підтвердження сум виданих працівнику на відрядження та не повернутих в строк.

Слід вказати, що відповідно до пп. 20.1.9 п. 20.1 ст.20 Кодексу, контролюючі органи мають право вимагати від платників податків, що перевіряються в ході перевірок, проведення інвентаризації основних фондів, товарно-матеріальних цінностей, коштів у тому числі зняття залишків товарно-матеріально цінностей, готівки [3, с. 58].

Положеннями розділу 2 Положення про інвентаризацію активів та зобов'язань, затвердженого наказом Міністерства фінансів України від 09.09.2014 р. № 879 передбачено, що для проведення інвентаризації на підприємстві створюється комісія з представників апарату управління підприємства, бухгалтерської служби (представників аудиторської фірми, суб'єкта підприємницької діяльності-фізичної особи яка здійснює ведення бухгалтерського обліку на підприємстві) та досвідчених працівників підприємства, які знають об'єкт інвентаризації, ціни та первинний облік (інженери, технологи, механіки, виконавці робіт, товаровознавці) [6, с. 560].

Важливість інвентаризації полягає в тому, що у разі відмови перевіряемого суб'єкта від проведення останньої або ненадання документів щодо залишків товарно-матеріальних цінностей, до платника податків застосовується адміністративний арешт.

При цьому вищевказаний наказ Міністерства фінансів України від 20.08.2015 р. № 727 передбачає не тільки зазначення в акті (довідці) інформації про проведену інвентаризацію, але і дозволяє формувати в якості інформативних додатків до акта (довідки) перевірки копії матеріалів (описи, відомості, протоколи) про результати проведеної інвентаризації [4].

Кодекс не містить права контролюючих органів залучення при проведенні перевірки спеціалістів або ж надання ними пояснень. В той же час, такими спеціалістами – особами, що володіють спеціальними знаннями, є суб'єкти, що вказані в п. 1 р. 2 Положення від 09.09.2014 р. № 879, а саме інженери, технологи, механіки, виконавці робіт, товаровознавці, а тому доцільним є внесення змін до Кодексу щодо залучення до участі в проведенні перевірки спеціалістів та надання ними письмових пояснень з приводу даних, встановлених при проведенні інвентаризації.

Таким чином проведена характеристика правового регулювання інших учасників невиїзних перевірок свідчить про відсутність як у Кодексі так і в підзаконних нормативно-правових актах визначення понять та чіткого статусу даних суб'єктів та процедури їх залучення. Усунення даних недоліків шляхом внесення змін до Кодексу дозволить в майбутньому, за результатами невиїзних перевірок, здійснювати більш обґрунтовані та неупереджені висновки щодо правильності та повноти задекларованих податків.

#### **Список використаних джерел:**

1. Маринів Н.А. Податкова перевірка як організаційно-правова форма реалізації податкового контролю: дис.... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Маринів Наталя Анатоліївна. – Х., 2007. – 204 с.
2. Тиновський Д.В. Правові та організаційні засади здійснення виїзних податкових перевірок : дис.... кандидата юрид. наук : 12.00.07 / Тиновський Дмитро Вікторович. – К., 2012. – 200 с.
3. Податковий кодекс України / Х.: Видавництво Право, 2017. – 836 с.
4. Наказ Міністерства фінансів України від 20.08.2015 р. № 727 «Про затвердження Порядку оформлення результатів документальних перевірок дотримання законодавства України з питань державної митної справи, податкового, валютного та іншого законодавства платниками податків – юридичними особами та їх відокремленими підрозділами» – Режим доступу: <http://zakon.medsprava.com.ua/regulations/1521/8199/8200/475639/>
5. Лист Державної фіскальної служби України № 27700/6/99-95-42-03-15 від 25.12.2015 р. – Режим доступу: <https://zakon.help/article/4214/>



6. Наказ Міністерства фінансів України від 09.09.2014 р. № 879 «Про затвердження Положення про інвентаризацію активів та зобов'язань» // Офіційний вісник України. – 2014. – № 91. – Ст. 2627.

**Поліщук О.В.**

*студентка,*

*Національна академія Служби безпеки України*

## **ПРОБЛЕМИ РЕГУЛЮВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ВІДНОСИН ТА ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ**

На сьогоднішній день в нашій державі наявна низка законодавчих та інших нормативно-правових актів, спрямованих на регулювання, захист та розвиток вітчизняного інформаційного простору, а також створено основи такої галузі законодавства як інформаційне право.

Важливою проблемою залишається до тепер певна несистемність вітчизняної політики в інформаційній сфері, зокрема законодавчі акти ухвалюються з метою вирішення тактичних завдань без урахування стратегічних орієнтирів та об'єктивних українських умов. Окрім того, частина інформаційних відносин регулюється підзаконними, а подекуди й відомчими нормативними актами. Дана тема завжди є актуальною та потребує уваги.

Значна кількість питань функціонування інформаційної сфери в Україні залишається на теперішній час недостатньо врегульованою на законодавчому рівні – це стосується як проблем інфраструктури, так і діяльності ЗМІ, інформаційно-аналітичних установ тощо [1, с. 9].

У сучасний період у системі інформаційного законодавства свого вирішення потребують такі проблеми в сфері створення, поширення та використання інформації як: формування правових умов для забезпечення плюралізму, прозорості та неупередженості діяльності ЗМІ, недопущення їх монополізації та використання у маніпулятивних цілях.

Фактично відсутнє правове регулювання функціонування в Україні міжнародних інформаційних обмінів та інформаційних систем, найяскравішим прикладом яких є Інтернет та відсутність поняття засобу масової інформації в мережі Інтернет, унеможливило здійснення перевірки інформації, яка там поширюється та створює передумови для використання Інтернет-ЗМІ у деструктивних цілях, вдосконалення

захисту інтелектуальної власності в умовах поширення Інтернет-технологій [2, с. 27].

Актуальною проблемою залишається питання професійної компетентності та моральної відповідальності журналістів перед суспільством, на що звертає увагу й Національна спілка журналістів України (далі – НСЖУ) [3, с. 43].

Відкритою залишається проблема неузгодженості термінології в інформаційному законодавстві. Нині використовується низка термінів, що недостатньо коректні або не мають чіткого визначення свого змісту, що дозволяє почати використовувати їх довільно – такими, зокрема, є «інформаційно-психологічна безпека» та «інформаційно-психологічні впливи» тощо [4, с. 136].

Потрібно звернути увагу на відсутність в нормативно-правовому полі України визначення понять «державної інформаційної політики» та «національного інформаційного простору». Також, існує потреба чіткого визначення на законодавчому рівні таких категорій як «предмет інформаційних правовідносин», «об’єкт інформаційного права» тощо.

На сьогодні актуальним постає питання вдосконалення українського інформаційного законодавства у сфері створення, поширення та використання інформації відповідно до сучасних потреб та викликів.

На думку значної кількості вітчизняних правознавців таке вдосконалення має відбуватися шляхом кодифікації – розробки та прийняття Інформаційного кодексу України (Кодексу України про інформацію).

Варто зауважити, що про необхідність розробки такого кодексу йшлося ще в Указі Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 31 жовтня 2001 року «Про заходи щодо вдосконалення державної інформаційної політики та забезпечення інформаційної безпеки України». Окрім того, необхідність прийняття Інформаційного кодексу України законодавчо закріплено в «Основних засадах розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки» [5, с. 4].

Таким чином впродовж більше ніж десяти останніх років ведуться численні дискусії про необхідність розробки та прийняття Інформаційного кодексу України та про те, яким він має бути.

Проте, незважаючи на різні підходи, правознавці наполягають на необхідності розробки та прийняття Інформаційного кодексу України та вважають за необхідне об’єднати в ньому механізми регулювання провідних суспільних відносин, об’єктом яких є інформація незалежно

від форми, способу, засобу чи технології її поширення. Такий кодекс має чітко визначити об'єкт, предмети інформаційного права, суб'єкти інформаційних правовідносин, правовий режим доступу до інформації, а також передбачити механізми забезпечення інформаційного суверенітету України та забезпечення інформаційної безпеки громадян, суспільства та держави як складових національної безпеки України.

Не зважаючи на те, що інформаційна сфера є безумовним лідером у кількості законів, які її регулюють, аналіз чинного вітчизняного законодавства засвідчує низку прогалин.

Свого вирішення потребують такі проблеми в сфері створення, поширення та використання інформації як:

- формування правових умов для забезпечення плюралізму, прозорості та неупередженості діяльності ЗМІ;
- унормування діяльності з поширення інформації в мережі Інтернет;
- вдосконалення захисту інтелектуальної власності в умовах поширення Інтернет-технологій;
- вдосконалення правових вимог щодо дотримання журналістами професійних етичних стандартів;
- узгодженість термінології в інформаційному законодавстві тощо.

В Україні упродовж останніх років напрацьовано низку законодавчих актів, які регулюють відносини, що виникають в інформаційній сфері, зокрема щодо забезпечення інформаційної безпеки держави. Однак, доводиться констатувати, що в сучасних умовах розвитку суспільства інформаційне законодавство потребує якісних змін. За всієї його розгалуженості воно залишається суперечливим, належним чином не систематизованим і не кодифікованим.

Отже, цілковито підтримую думку вчених про необхідність розроблення та прийняття Інформаційного кодексу. Погоджуюсь з тим, що розроблення національної правової бази, її гармонізація з міжнародними інституціями, тобто приведення відносин у сфері інформації у відповідність до міжнародних стандартів, сприятиме зміцненню інформаційної безпеки України та підвищенню її міжнародного авторитету як демократичної і правової держави.

#### **Список використаних джерел:**

1. Гевлич В. Державна політика України у сфері захисту персональних даних: міжнародно-правовий аспект / В. Гевлич, В. Селіванов // Право України. – 2006. – № 1. – С. 9-15.

2. Дозорцев В.А. Система правового регулювання товарних інформаційних відносин. // Научно-техническая информация. Серия 1. – 2007. – № 9. – С. 3.
3. Боєр В. М., Павельєва О. Г. Інформаційне право: підручник Ч. 1 / В. М. Боєр, О. Г. Павельєва; ГУАП. – СПб., 2006. – 116 с.
4. Дашян М.С. Право інформаційних магістралей / М.С. Дашян. – М.: Волтерс Клувер, 2007. – 288 с.
5. Віхорєв С.В. Що є в інформаційному праві // [http://www.sbcsnfo.ru/articles/doc/gtc\\_doc/FILOSOF.html](http://www.sbcsnfo.ru/articles/doc/gtc_doc/FILOSOF.html)

**Поліщук О.В.**

*студентка,*

*Національна академія Служби безпеки України*

## **ВИДИ ЮРИДИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПРАВОПОРУШЕННЯ У СФЕРІ ІНФОРМАЦІЙНИХ ПРАВОВІДНОСИН**

Для встановлення юридичної відповідальності є закріплене положення, передбачене ст. 27 Закону України «Про інформацію» відповідальність за порушення законодавства про інформацію та інших нормативних актів у сфері інформаційного законодавства, що передбачають притягнення винних у скоєнні конкретних правопорушень [1].

Для встановлення мети юридичної відповідальності за порушення інформаційного законодавства є: правова охорона та захист інформаційних прав і свобод людини та громадянина від протиправних втручань; забезпечення нормального функціонування механізму правового регулювання у сфері інформаційних правовідносин; утвердження законності та правопорядку в суспільстві, покарання винного за скоєне правопорушення, а також попередження правопорушення в майбутньому; гарантування реалізації суб'єктами інформаційних відносин своїх прав та виконання обов'язків.

Підставами для настання юридичної відповідальності, пов'язаних у сфері інформаційних правовідносин є порушення правових норм інформаційного законодавства, які проявляються у конкретному складі інформаційного правопорушення. Сутність юридичної відповідальності полягає в обов'язку винної особи виконувати вимоги, які висуваються до неї державою у вигляді примусових заходів, встановлених законом за

конкретний вид правопорушення. Змістом правомірних примусових заходів є застосування до особи, яка вчинила правопорушення всупереч його волі та заходів державно-владного примусу у вигляді позбавлення правопорушника певних моральних чи матеріальних благ [2]. Юридична відповідальність, застосування якої ґрунтується на принципах, що є гарантією дотримання законних прав та інтересів особи. Ключовим та особливо важливим є принцип законності, суть якого полягає у чіткому дотриманні вимог законодавства при застосуванні юридичної відповідальності у сфері інформаційних правовідносин. Не менш важливим є дотримання принципів справедливості, гуманізму, невідворотності та індивідуалізації покарання.

Обов'язково повинен використовуватись принцип обґрунтованості юридичної відповідальності, суть якого є необхідність об'єктивного вивчення всіх обставин справи, а саме: аргументованість висновку про наявність складу правопорушення; визначення санкції, яку необхідно застосувати до правопорушника з урахуванням всіх передбачених законом критеріїв.

Отже, юридична відповідальність за правопорушення у сфері інформаційних правовідносин – це передбачена нормами права система, щодо примусових заходів, які вживаються уповноваженими органами або посадовими особами до осіб, що вчинили вище зазначенні правопорушення у встановленому законом процесуальному порядку.

Юридична відповідальність за правопорушення пов'язаних у сфері інформаційних правовідносин, передбачає такі види відповідальності: цивільно-правову; дисциплінарну; адміністративну або кримінальну відповідальність згідно із законами України.

Характеристика окремих видів юридичної відповідальності пов'язаних у сфері інформаційних правовідносин.

Цивільно-правова відповідальність за правопорушення у сфері інформаційних правовідносин – має обумовлений комплексний характер інформаційного права, окремі норми якого закріплюються в цивільному законодавстві. Цивільно-правова відповідальність настає у випадках, якщо була заподіяна шкода фізичним та юридичним особам внаслідок недотримання відповідних норм у сфері інформаційного права [3].

Отже, об'єктом цивільної відповідальності за правопорушення у сфері інформаційних правовідносин є майнові та особисті немайнові права фізичної або юридичної особи, які охороняються інформаційним та цивільним законодавством.

Кримінально-правова відповідальність за правопорушення у сфері інформаційних правовідносин – становить правову основу кримінальної відповідальності, який закріплений Кримінальним кодексом України, що ґрунтується на Конституції України та на загальновизнаних принципах і нормах міжнародного права.

У чинному Кримінальному кодексі України з усього обсягу об'єктів інформаційних правовідносин виділені такі, що за своєю суспільною небезпекою виходять за межі дисциплінарного чи адміністративного правопорушень. Кримінальним законом закріплено понад 20 складів злочинів, що різняться між собою за об'єктом, предметом, об'єктивною стороною та головне загрожують інформаційній безпеці суспільства і держави, відповідальність за які несуть як спеціальні так і загальні суб'єкти.

Отже, можна сказати, що ряд об'єктів інформаційних відносин перебувають у сфері кримінально-правового захисту з боку держави, що є додатковою гарантією забезпечення інформаційної безпеки людини, суспільства і держави. Статті Кримінального кодексу України регламентують відповідальність за скоєння певних дій, що можуть мати значення для інформаційних відносин, хоча в диспозиціях таких статей про інформаційні відносини не згадується.

Адміністративна відповідальність – це вид юридичної відповідальності громадян і службових осіб, за вчинення ними адміністративних правопорушень [4]. Адміністративно-правовими правопорушеннями визначені: 1) відмова у наданні інформації :несвоєчасне або неповне надання інформації ; надання інформації, що не відповідає дійсності, у разі, коли така інформація підлягає наданню на запит громадянина чи юридичної особи відповідно до законів України. 2) відмова у наданні за інформаційними запитами повної та достовірної інформації або несвоєчасне її надання.

У кодексі України по адміністративні правопорушення, а також окремі нормативні акти інформаційного законодавства, закріплено не тільки норми матеріального, а й процесуального права, в яких закріплено механізм реалізації притягнення винних осіб до відповідальності, визначені посадові особи та органи, уповноважені документувати адміністративні правопорушення, тобто суб'єкти забезпечення інформаційної безпеки, а також накладати адміністративні стягнення. Такими суб'єктами є: система державних і недержавних інституцій, посадових осіб, уповноважених на те законом. Адміністративні справи про інформаційні правопорушення підвідомчі адміністративним

комісіям, місцевим судам, органам внутрішніх справ, органам Національної комісії з питань регулювання зв'язку, Адміністрації зв'язку та радіочастот України тощо.

Отже, зазначимо, що правову основу складу правопорушень, які є підставою притягнення осіб, які вчинили правопорушення до адміністративної відповідальності, закріплено в Законі України «Про інформацію» та інших спеціальних інформаційних законах, а в Кодексі України про адміністративні правопорушення, конкретизовані склади інформаційних правопорушень та адміністративних правопорушень, також визначені санкції за їх вчинення та сформовано механізм реалізації охоронних, а також захисних норм інформаційного законодавства, щодо забезпечення інформаційної безпеки та захисту інформації.

**Дисциплінарна відповідальність за правопорушення у сфері інформаційного законодавства – це застосування державним органом або його посадовими особами, котрі здійснюють владні управлінські функції стосовно інформаційної сфери, примусових заходів у вигляді дисциплінарних стягнень до особи, що межах виконання своїх функціональних обов'язків порушила встановлений порядок створення, збирання, одержання, зберігання, використання, поширення охорони та захисту інформації [5].**

Отже, притягнення особи до дисциплінарної відповідальності здійснюється в порядку дисциплінарного провадження, що порушується вищим керівником за власної ініціативи або за заявою громадянина у зв'язку з порушенням його інформаційних прав посадовою особою. Повноваження з накладення дисциплінарних стягнень, має тільки роботодавець, перед яким несе відповідальність найманий працівник.

#### **Список використаних джерел:**

1. Про інформацію : Закон України від 02.10.1992 № 2657 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2657-12>
2. Підручник «Інформаційне право України» Костецька Т.А.[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://studopedia.info/10-31172.html>
3. Цивільний Кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
4. Кодекс про адміністративні правопорушення України від 07.12.1984 № 8073-X [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>
5. Кодекс законів про працю України від 10.12.1971 № 322-VIII. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/322-08/page>

**Рогач Л.І.**

*аспірант,*

*Міжрегіональна Академія управління персоналом*

## **ОБ'ЄКТИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ ГОСПОДАРСЬКИХ ВІДНОСИН**

Господарські відносини як об'єкт адміністративно-правової охорони – це видовий об'єкт такого родового об'єкту адміністративно-правової охорони як економічна. В свою чергу, залежно від сфери національної економіки, в якій здійснюється діяльність, виділяється: а) інвестиційна діяльність; б) біржова діяльність; в) торговельна діяльність; г) діяльність на ринку цінних паперів; ґ) зовнішньоекономічна діяльність та ін. [1, с. 9]. Як констатує Ю.В. Журик, «сфера господарювання є багатогранною сферою людської життєдіяльності у якій складаються різні за характером та видом господарські відносини, правове регулювання господарських відносин залежить від тієї частини сфери суспільного виробництва, в якій вони складаються. Суспільне виробництво утворюють такі складові, як сфера виробництва, розподілу та обігу товарів. Вони мають свою економічну специфіку, тому відносини, які складаються в кожній з них, об'єктивно зумовлюють їх специфічне правове регулювання. Господарським кодексом України та іншими нормативними актами (Законами та підзаконними нормативними актами), які регулюють господарські відносини, визначаються особливості правового регулювання такої діяльності як: господарсько-торговельна діяльність, комерційне посередництво, перевезення вантажів, капітальне будівництво, інноваційна діяльність, фінансова діяльність та інші види діяльності [2, с. 206].

Задля розуміння кількості безпосередніх об'єктів адміністративно-правової охорони у сфері господарських відносин, що їх охорона здійснюється на основі норм в КУпАП, перш за все, проаналізуємо інші склади адміністративних правопорушень, передбачених гл. 12 КУпАП. У цій главі передбачено склади правопорушень у галузі торгівлі, громадського харчування, сфери послуг, галузі фінансів та підприємницької діяльності. На наш погляд, всі перелічені галузі передбачають виникнення господарських відносин, якщо зв'язки виникли задля безпосереднього здійснення господарської діяльності чи управління її здійсненням з метою та без мети одержання прибутку



шляхом реалізації господарської компетенції за умови наявності необхідного майна.

Таким чином, окрім вказаних науковцем статей до числа об'єктів, на які посягають адміністративні правопорушення у сфері регулювання господарської діяльності, можна віднести і інші склади правопорушень, окрім закріплених у ст. ст. 164, 166-2 КУпАП [3, с. 830]. Наприклад, ч. 1 ст. 155 КУпАП передбачає склад правопорушення у вигляді: «порушення правил торгівлі, виконання робіт і надання послуг працівниками торгівлі, громадського харчування та сфери послуг, громадянами, які займаються підприємницькою діяльністю». Як було доведено нами, підприємницька діяльність є одним з різновидів господарської. А тому цілком виправданим є віднесення суспільних відносин, описаних у зазначеному вище складі адміністративного правопорушення (ст. 155 КУпАП), до господарської діяльності. Іншими словами, це означає що на підставі ст. 155 КУпАП здійснюється адміністративно-правова охорона такого її об'єкту як господарські відносини.

Іншим прикладом може бути об'єкт складу правопорушення, передбачений ч. 1 ст. 155-2 КУпАП. Так, у цій статті визначено, що «обмірювання, обважування, обраховування, перевищення встановлених цін і тарифів або інший обман покупця чи замовника працівниками торгівлі, громадського харчування і сфери послуг та громадянами – суб'єктами підприємницької діяльності під час реалізації товарів, виконання робіт, надання послуг» тягне за собою накладення адміністративного стягнення у вигляді штрафу. Щодо громадян – суб'єктів підприємницької діяльності, то ми вже зауважували, що така є різновидом господарської діяльності. Щодо таких дій працівників торгівлі, громадського харчування і сфери послуг як «обмірювання», «обважування», «обраховування», «перевищення встановлених цін і тарифів», «інший обман» покупця чи замовника, то такі дії являють собою ніщо інше, як порушення прав покупців чи замовників як частини господарської правосуб'єктності. Як констатує О.М. Вінник, слово «діяльність» у поєднанні з ознакою «господарська» «означає систематичні дії членів суспільства, їхніх об'єднань, спрямовані та досягнення певного результату. Змістом цих дій є виготовлення та реалізація продукції, виконання робіт чи надання послуг вартісного характеру, а метою – задоволення суспільних потреб у відповідних благах, які повинні мати цінову визначеність, тобто функціонувати як товар». До числа ознак господарської діяльності науковець відносить

«поєднання приватних інтересів виробника (в одержанні прибутку чи інших вигод/переваг від господарської діяльності) та публічних інтересів (суспільства в особі широкого кола споживачів – в отриманні певних благ; держави – в отриманні прибутків та інших обов'язкових платежів від суб'єктів господарювання; територіальної громади: 1) в забезпеченні зайнятості членів громади шляхом їх залучення на засадах індивідуального підприємництва чи трудового найму суб'єктами господарювання до господарської діяльності; 2) в задоволенні потреб громади в певних роботах, послугах, продукції; 3) в участі суб'єктів господарювання у вирішенні завдань територіальної громади в благоустрої; 4) у сплаті місцевих податків і зборів тощо» [4, с. 9-10]. Таким чином, і в ч. 1 ст. 155-2 КУпАП об'єктом адміністративно-правової охорони виступають господарські відносини. Отже, різновидів безпосередніх об'єктів, на які посягають адміністративні правопорушення у сфері регулювання господарської діяльності набагато більше, аніж закріплених у ст. ст. 164, 166-2 КУпАП, як це визначено В.В. Сидоренком [3, с. 830]. Хоча вони не об'єднані за відповідним критерієм, що видається вадою правового регулювання адміністративно-правової охорони такого об'єкту як господарські відносини. При кодифікації законодавства на дану проблему доцільно звернути увагу.

Об'єкти адміністративно-правової охорони можна охарактеризувати на загальному, родовому та видовому, безпосередньому рівнях. Загальним об'єктом адміністративно-правової охорони є всі суспільні відносини що охороняються нормами адміністративного права. В свою чергу, загальний об'єкт включає поділ на родові та видові об'єкти адміністративно-правової охорони. Господарські правовідносини як об'єкт адміністративно-правової охорони – це видовий об'єкт такого родового об'єкту адміністративно-правової охорони як економічна діяльність. У свою чергу, залежно від обраного критерію поділу господарських відносин як об'єкту адміністративно-правової охорони можна визначити різні їх види. Так, залежно від виду господарських відносин можна виділити адміністративно-правову охорону господарсько-виробничих, організаційно-господарських, внутрішньо-господарських відносин, залежно від цілепокладання здійснення господарської діяльності – адміністративно-правову охорону підприємництва (здійснюється для досягнення економічних і соціальних результатів та з метою одержання прибутку), некомерційної господарської діяльності (без мети одержання прибутку) та господарчого забезпечення діяльності негосподарюючих суб'єктів. Можливо поділяти

відповідні відносини за сферою виникнення як-то торгівля, сфера надання послуг, фінанси, банківська діяльність тощо. Безумовно, при розробці нового кодифікованого акту щодо адміністративних правопорушень необхідне врахування місця господарських відносин серед об'єктів адміністративно-правової охорони.

### **Список використаних джерел:**

1. Господарське право України : підручник : у 2 ч. / [Андрєєва О. Б., Жорнокуй Ю. М., Гетманець О. П. та ін.]. – Х. : Харк. нац. ун-т внутр. справ, 2014.
2. Правознавство: Підручник / [О.Д. Крупчан, Л.В. Міхневич, А.В. Макаренко, Ю.В. Журик та інші]; За заг. ред. В.Ф. Опришка, Ф.П. Шульженка. – К.: КНЕУ, 2013. – 454 с.
3. Сидоренко В. В. Об'єкти адміністративних проступків у сфері економічної діяльності / В. В. Сидоренко // Форум права. – 2011. – № 2. – С. 828–833 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2011-2/11cuvced.pdf>
4. Вінник О.М. Господарське право: навчальний посібник. – 2-е вид., змін. та доп. / О.М. Вінник. – К.: Всеукраїнська асоціація видавців «Правова єдність», 2008. – 766 с.

**Сарибаєва Г.М.**

*кандидат юридичних наук, доцент,*

*Національний університет «Одеська юридична академія»*

## **ПЕРЕДСИСТЕМАТИЗАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЩОДО ЗАКОНОДАВСТВА МІНІСТЕРСТВА ЮСТИЦІЇ УКРАЇНИ**

На Міністерство юстиції України як на провідний орган публічного адміністрування у сфері юстиції, покладається чимало повноважень, у тому числі повноваження з класифікації та обліку законодавства України (слід зазначити, що ця діяльність передуює систематизації національного законодавства, а отже є передсистематизаційною).

Наразі Міністерство юстиції України здійснює передсистематизаційну діяльність відповідно до Положення про порядок здійснення обліку та систематизації законодавства в органах та установах юстиції України (далі – Положення 2004 р.). Воно набуло чинності відповідно до Наказу Міністерства юстиції України від 15 квітня 2004 р. № 31/5.

У цьому підзаконному акті дещо більше уваги приділяється класифікації як діяльності, що передує обліку законодавства, але все ж таки недостатньо. Також, про неї згадується вельми опосередковано, тому інколи не зовсім зрозуміло, як саме класифікація співвідноситься з обліком.

Наприклад, у Частині 2 «Документальний фонд» розміщено кілька релевантних норм.

У п. 2.2.1 передбачається, що Міністерство юстиції України веде систематичну картотеку актів законодавства України відповідно до Класифікатора. Ця норма закріплює повноваження Міністерства і з неї не дуже зрозуміла послідовність дій з обліку та внесення актів законодавства до Класифікатора галузей законодавства України.

У п. 2.3 «Облік актів законодавства» зазначається, що цей облік здійснюється, у т.ч., шляхом ведення систематичної картотеки актів законодавства відповідно до Класифікатора.

Підпункт 2.3.3. «Ведення систематичної картотеки», у свою чергу, у ч. 1 встановлює:

- «відповідно до Класифікатора на кожний акт законодавства України створюється картка обліку (додаток 3);
- у картці обліку зазначаються код акта (розділу, статті, частини, пункту), вид акта, видавник, дата, номер, назва, джерело опублікування;
- у разі присвоєння акту законодавства України декількох кодів, кількість карток обліку повинна відповідати кількості присвоєних кодів (кожна облікова картка містить один код)» [1].

Наступні частини цього підпункту передбачає, що «акти законодавства класифікуються відповідно до Класифікатора, який вміщує перелік розділів і підрозділів. Розділи і підрозділи Класифікатора мають цифрові позначення – коди. Коди у відповідності до Класифікатора проставляються на полях тексту акта законодавства. Код за Класифікатором присвоюється акту в цілому, а також його розділам, статтям, частинам, пунктам. Коди проставляються проти окремих частин акта законодавства (статей, частин, пунктів)» [1].

Класифікатор галузей законодавства України було затверджено Наказом Міністерства юстиції України від 2 червня 2004 р. № 43/5. Класифікатор розроблявся «з метою забезпечення виконання завдань з організації та ведення еталонної бази даних правової інформації, необхідної для формування правової політики, підвищення ефективності правового регулювання, реалізації програм законопроектних робіт, забезпечення правової реформи в Україні, вдосконалення обліку актів

законодавства, а також забезпечення автоматизованого обміну правовою інформацією» [2]. Слід зазначити, що сам Класифікатор не оновлювався з дати свого затвердження, хоча з 2004 р. відбулось багато змін у чинному законодавстві України. Це свідчить про те, що наразі класифікація актів законодавства України, яку здійснюють органи Міністерства юстиції, навряд чи відповідає своїй основній меті – сприяти не тільки обліку, але й систематизації законодавства України, формами якої є інкорпорація, консолідація та кодифікація.

Виходячи зі змісту цих двох документів резюмуємо, що класифікація актів законодавства України передуює обліку законодавства. Адже спочатку треба визначитись з кодами акту відповідно до Класифікатору галузей законодавства України, а вже після цього – заповнювати картку обліку. У зв'язку з цим більш вірним було б вести мову про те, що акт законодавства передається до Міністерства юстиції для обліку, який є можливим тільки після завершення процесу віднесення його до тієї чи іншої групи у Класифікаторі галузей законодавства України. На користь цього висновку свідчить і форма Картки обліку акта законодавства України – перша графа Картки має містити код акту (згідно Класифікатора галузей законодавства України).

### **Список використаних джерел:**

1. Положення про порядок здійснення обліку та систематизації законодавства в органах та установах юстиції України: затверджено Наказом Міністерства юстиції України від 15 квітня 2004 р. № 31/5 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v31-5323-04>
2. Про затвердження Класифікатора галузей законодавства України: Наказ Міністерства юстиції України від 2 червня 2004 р. № 43/5 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/v43\\_5323-04](http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/v43_5323-04)

**Слабунова І.В.**

*студент,*

*Навчально-науковий інститут інформаційної безпеки*

*Національної академії Служби безпеки України*

## **КОНСТИТУЦІЙНЕ ЗАКРІПЛЕННЯ ПРАВА НА ІНФОРМАЦІЮ**

Воля думки і слова є важливою умовою і проявом здійснення демократії, реальності права на інформацію, ідеологічного і політичного плюралізму, перетворенням у життя принципу гласності, формування суспільної думки, вільної оцінки державної політики, існуючих напрямків наукової і художньої творчості, розмаїтості підходів до оцінки усіх хвилюючих суспільство питань, у ній знаходить своє відображення духовна свобода особи.

Положення Конституції України відповідають міжнародним стандартам у відношенні прав людини, що закріплені в ст. 19 Загальної Декларації прав людини 1948 р., ст. 19 Міжнародного Пакту про цивільні і політичні права, ст. 10 Європейської конвенції про права людини й інших міжнародно-правових документів. Вони конкретизуються і деталізуються в законах України «Про інформацію» (1992 р.), «Про доступ до публічної інформації» (2011 р.), «Про друковані засоби масової інформації (преси) в Україні» (1992 р.), «Про телебачення і радіомовлення» (1993 р.), «Про інформаційні агентства» (1995 р.), «Про державну таємницю» (1994 р.), частково в законах «Про захист інформації в автоматизованих системах» (1994 р.), «Про науково-технічну інформацію» (1993 р.), «Про рекламу» (1996 р.).

Заснована на волі думки і слова інформація повинна відповідати двом умовам: бути достовірною і не виходити за дозволені законом межі.

Інформація може зберігатися, використовуватися і поширюватися громадянами як індивідуально, так і через створені ними чи іншими особами засоби масової інформації. Вони можуть направляти індивідуально і колективно письмові звертання до державних органів, органів самоврядування, їх посадових осіб, які у свою чергу, зобов'язані розглянути і дати обґрунтовану відповідь у встановлений законом термін.

Здійснення встановлених у ст. 34 Конституції прав повинне бути гарантовано. Найважливішою гарантією в цій сфері є ліквідація цензури. Завдяки цьому держава відповідно до чинного законодавства зобов'язано забезпечити захист права на інформацію, права громадянина на вільне

без перешкод вираження своїх поглядів і переконань. Для всіх громадян та їх об'єднань у цій області повинні бути забезпечені рівні права й умови. Деякі додаткові права в сфері збору, використання і поширення інформації надаються законом журналістам, деяким іншим професійним працівникам інформаційного обороту, що відбиває специфіку їхньої роботи.

Право на одержання інформації гарантується створенням системи вільного доступу до інформації, архівних, статистичних, бібліотечних і музейних фондів. У відповідності зі ст. 32 Конституції України кожен громадянин має право ознайомлюватись з офіційними даними про себе, що не є таємницею, що захищається законом. Посадові особи не повинні втручатися в діяльність засобів масової інформації. Вони зобов'язані піклуватися про забезпечення сприятливих умов для використання громадянином усіх доступних йому відомостей, отриманих через засоби масової інформації.

Можливість використання і поширення різнопланової інформації в Україні гарантується також заборонаю монополізації засобів масової інформації, прояви якого є досить вагомими не тільки в країнах Заходу. Встановлюється мовний режим роботи засобів масової інформації на державній мові (українській). У той же час, допускається використання, у тому числі засобами масової інформації для окремих районів чи груп населення російської мови, інших мов національних меншин України.

Держава здійснює контроль за дотриманням інформаційного законодавства. У сфері телебачення і радіомовлення він покладається на Національну Раду з питань телебачення і радіомовлення.

Масова інформація не може нав'язуватися населенню, а за своїм змістом повинна відповідати вимогам суспільної думки.

Передбачені ст. 34 Конституції права не мають абсолютного характеру. При їхньому здійсненні необхідно враховувати інтереси загальнолюдські, державні, читачів, слухачів, кіно і телевізійних глядачів усіх категорій. Саме для забезпечення прав і воль інших людей, інтересів і потреб суспільства в цілому встановлюються певні границі здійснення цих прав громадянином. Ці обмеження не повинні бути надмірними, невідповідними тому суспільному інтересу, що з їх допомогою захищається. У більшості випадків вони прямо встановлюються законом і спрямовані на попередження зловживання громадянином наданими йому правами і т. ін.

Так, ст. 37 Конституції прямо забороняється створення і діяльність політичних партій і громадських організацій, програмні цілі чи дії яких

спрямовані на ліквідацію незалежності України, скинення насильницьким шляхом конституційного ладу, порушення суверенітету і територіальної цілісності держави, підлив її безпеки, незаконне захоплення державної влади, пропаганду війни, насильства, розпалення міжетнічної, расової, релігійної ворожнечі, зазіхання на права і волі людини, здоров'я населення. Звідси випливає заборона використання конституційних прав для пропаганди відповідної ідеології.

Воля слова обмежується в інтересах охорони державної, військової, комерційної, службової, лікарської й іншої таємниці, охорони конфіденційно отриманої інформації. Перелік даних, що є державною таємницею встановлюється законом. У відповідності зі ст. 39 Конституції обмеження права громадянина на збори, мітинги, ходи і демонстрації може встановлюватися тільки судом і тільки в інтересах національної безпеки і суспільного порядку. Таким чином, мова йде про перелік корисних для суспільства обмежень волі слова. Ті ж цілі переслідує заборона неправдивої реклами, обмеження певних видів реклами і таке інше. Окремі обмеження прав і свобод громадянина передбачає ст. 64 Конституції в умовах військового або надзвичайного стану з указівкою терміну дії цих обмежень.

Законодавство України встановлює дисциплінарну, цивільно-правову, адміністративну чи кримінальну відповідальність за порушення передбачених ст. 34 Конституції України прав людини. Підлягають відповідальності особи, винні в безпідставному відмовленні на одержання інформації, чи в її приховуванні знищенні; безпідставному відмовленні в поширенні певної інформації; поширенні інформації у відношенні особистого життя громадянина без його згоди особою, яка володіє нею в наслідок своїх службових обов'язків; поширення не відповідних дійсності відомостей, що принижують честь і гідність людини і т. ін.

Громадяни мають право вимагати офіційного спростування відомостей, невідповідних дійсності, або принижуючих їх честь і гідність. Відповідно до ст. 32 Конституції кожному громадянину гарантується судовий захист права спростування недостовірної інформації про себе і членах своєї родини і права вимагати вилучення будь-якої інформації, а також права на відшкодування матеріальної і моральної шкоди, заподіяного збиранням, збереженням, використанням і поширенням такої недостовірної інформації.



**Список використаних джерел:**

1. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254 к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України від 23.07.1996 р. – 1996, № 30.
2. Про інформацію : Закон України від 02.10.1992 р. № 2657-ХІІ (зі змінами та доповненням) // Відомості Верховної Ради. – 1992. – № 48.
3. Основи інформаційного права України: Навч. посіб. / В.С. Цимбалюк, В.Д. Гавловський, В.В. Гриценко та ін.; За ред. М.Я. Швеця, Р.А. Калюжного та П.В. Мельника. – К.: Знання, 2004. – С. 456.

**Шумейко І.В.**

*заступник директора з правових питань,  
ТОВ «КОНСАЛТ-Р» м. Київ*

**ПРОБЛЕМИ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ  
ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ**

В загальній системі національної безпеки України інформаційна безпека посідає визначне місце. З урахуванням темпів розвитку інформаційних технологій та інформатизації, широкого втілення таких технологій у виробництво, оборону, науку, освіту, тощо, інформаційна діяльність стає обов'язковим, основним, вирішальним елементом усіх сфер діяльності суспільства, тому інформаційна безпека є елементом всіх складових національної безпеки країни. В цих умовах проблема інформаційної безпеки все більше набуває самостійного суспільного значення. У той же час система зовнішніх і внутрішніх загроз інформаційній безпеці носить комплексний характер і здійснення цих загроз може нанести значних збитків насамперед у політичній, економічній, соціальній, військовій та науково-технічній сферах тощо. Тому інформаційна безпека може розглядатися як найважливіший компонент національної безпеки країни. А нормативно-правове забезпечення інформаційної безпеки України є актуальною темою в наш час.

Проаналізуємо термінологію щодо інформаційної безпеки. Основні визначення сутності інформаційної безпеки продекларовано у ряді нормативно-правових актів. Так, в Законі України «Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 рр.» цей термін трактується як: «стан захищеності життєво важливих інтересів людини, суспільства і держави, при якому запобігається нанесення

шкоди через: неповноту, невчасність та невірогідність інформації, що використовується; негативний інформаційний вплив; негативні наслідки застосування інформаційних технологій; несанкціоноване розповсюдження, використання і порушення цілісності, конфіденційності та доступності інформації». Численні дослідники пропонують наступні точки зору щодо аналізованого терміну: під інформаційною безпекою підприємства пропонуємо розуміти суспільні відносини щодо створення і підтримання на належному рівні життєдіяльності інформаційної системи суб'єкта господарської діяльності [1, с. 33]; інформаційна безпека: стан інформації, у якому забезпечується збереження визначених політикою безпеки властивостей інформації [6, с. 23]; це стан захищеності інформаційного середовища суспільства, який забезпечує його формування, використання і розвиток в інтересах громадян, організацій, держави [2, с. 54]; представляє собою стан захищеності потреб в інформації особистості, суспільства і держави, при якому забезпечується їхнє існування і прогресивний розвиток незалежно від наявності внутрішніх і зовнішніх інформаційних загроз [3, с. 45].

Аналіз перелічених підходів до трактування терміну «інформаційна безпека» дозволяє окреслити її сутнісні характеристики. Отже, інформаційна безпека – це: стан захищеності національних інтересів України в інформаційному середовищі; захищеність встановлених законом правил, за якими відбуваються інформаційні процеси в державі; суспільні відносини, пов'язані із захистом життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави від реальних та потенційних загроз в інформаційному просторі; невід'ємна частина політичної, економічної, оборонної та інших складових національної безпеки [3, с. 36].

Отже, інформаційна безпека є однією зі складових стійкого розвитку всієї держави, а процес організації інформаційної безпеки слід визначити як одне з глобальних та пріоритетних завдань органів державної влади.

При створенні сучасної та ефективної системи забезпечення інформаційної безпеки істотного значення набуває наявність відповідної нормативно-правової бази, що сприяє ефективній реалізації політики національної безпеки в інформаційній сфері.

Це означає, що всі без винятку дії щодо захисту й реалізації національних інтересів України в будь-якій сфері й на будь-якому рівні мають передусім спиратися на чинне законодавство України, підтверджувати законність функціонування системи національної

безпеки. Водночас такі дії суб'єктів забезпечення національної безпеки повинні відповідати національному законодавству, а також загальновизнаним міжнародно-правовим нормам.

З огляду на викладене законність функціонування є однією з головних вимог до системи забезпечення інформаційної безпеки. Так законність повинна базуватися на сукупності законів і підзаконних нормативних актів, які спрямовані на створення необхідних умов для захисту національних інтересів в інформаційній та інших сферах життя країни.

Система правового регулювання інформаційної безпеки, включає масив правових норм, які регулюють відносини в даній сфері, правовідносини, що виникають на основі застосування правових норм, та відповідні правозастосовчі акти.

Правові норми складають базу забезпечення інформаційної безпеки і визначають ефективність діяльності держави, суспільства та окремих громадян із захисту національних інтересів України в інформаційній сфері. У склад цієї бази включаються і норми міжнародних договорів, закони України, акти Президента України, постанови уряду, нормативні акти органів державної влади, які регулюють відносини у даній сфері [5, с. 1-2].

Під нормативно-правовим регулюванням інформаційної безпеки України розуміється форма владного правового впливу на суспільні інформаційні відносини, що здійснюється державою з метою їх упорядкування, закріплення і забезпечення [4, с. 118].

Так, нормативно-правове регулювання інформаційної безпеки у сфері прав та свобод здійснюється Конституцією України і такими базовими законами України: «Про інформацію», «Про науково-технічну інформацію», «Про державну таємницю», «Про Національну програму інформатизації», «Про Концепцію Національної програми інформатизації», «Про доступ до публічної інформації», «Про поштовий зв'язок», «Про захист суспільної моралі» та ін. Вказані нормативно-правові акти регулюють питання забезпечення інформаційної безпеки, питання захисту інформації, охорони державної таємниці, забезпечення захисту конфіденційної інформації, інформаційних ресурсів.

Чітко простежується кількісний пріоритет нормативно-правових актів, спрямованих на врегулювання інформаційно-технічної безпеки щодо інформаційно-психологічної та інформаційної безпеки у сфері прав та свобод, що пов'язано з інтенсивним розвитком інформаційних

технологій, а отже, з необхідністю оперативного реагування щодо зміни певних стандартів у цій сфері.

Особливим недоліком нормативно-правового регулювання інформаційної безпеки України є розпорошення його у численних нормативно-правових актах різної юридичної сили. Причому важливі проблеми нормативно закріплюються підзаконними нормативно-правовими актами.

Характерною рисою національного інформаційного законодавства є декларативність значного масиву норм без указівок на шляхи їх реалізації, внаслідок чого спостерігається низький рівень реалізації норм права, що регулюють суспільні відносини у сфері забезпечення інформаційної безпеки. Крім того, наявність численних абстрактних, суб'єктивних понять, що потребують офіційного тлумачення чи чіткого визначення, а також відсутність закріплення фундаментальних, базових дефініцій (наприклад, інформаційна безпека) є джерелами загроз інформаційній безпеці України. Аналіз нормативно-правових актів у сфері забезпечення інформаційної безпеки України дозволяє дійти висновку про необхідність удосконалення інформаційного законодавства.

Таким чином, інформаційна безпека має одне з першочергових значень для соціально-економічного розвитку держави. Україна має продовжити активні кроки на шляху розбудови власної системи інформаційної безпеки. Важливими заходами в цьому процесі мають стати розробка єдиного комплексного системоутворюючого законодавчого акта, який би забезпечив: створення єдиної стратегії реалізації державної політики у сфері інформаційної безпеки; розроблення організаційно-правових механізмів забезпечення інформаційної безпеки; визначення правового статусу суб'єктів інформаційних відносин, встановлення їх відповідальності за дотримання національного законодавства у цій сфері; створення системи підготовки кадрів, які використовуються в галузі забезпечення інформаційної безпеки.

#### **Список використаних джерел:**

1. Сороківська О.А. Інформаційна безпека підприємства: нові загрози та перспективи / О.А. Сороківська, В.Л. Гевко // Економічні науки: Вісник Хмельницького національного університету 2010. – № 2. – Т. 2. – С. 32-35.
2. Богуш В. Інформаційна безпека держави / В. Богуш, О. Юдін; [Гол. ред. Ю.О. Шпак]. – К.: «МК-Прес», 2005. – 432 с.

3. Ліпкан В.А. Інформаційна безпека України в умовах євроінтеграції / В.А. Ліпкан, Ю.Є. Максименко, В.М. Желіховський: [навч. посібник]., – К.: КНТ, 2006. – 280 с.

4. Литвиненко О. Інформація і безпека / О. Литвиненко // Нова політика. – 1998. – № 1. – С. 47-49.

5. Максименко Ю.Є. Теоретико-правові засади забезпечення інформаційної безпеки України: Дис.... канд. юрид. наук. – К., 2007.

6. Новицька Н.Б. Правове забезпечення інформаційної безпеки // Інформаційна безпека людини, суспільства, держави. – 2009ю, – №1. – С. 44

7. Хоффман Л.Дж. Современные методы защиты информации / Л.Дж Хоффман [пер. с англ.] – М: Советское радио, 1980. – 57 с.

## **КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО, КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО, КРИМІНОЛОГІЯ**

**Бундз Р.О.**

*аспірант,*

*Інститут права та психології*

*Національного університету «Львівська політехніка»*

### **КРИМІНОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ЗЛОЧИНІВ НЕПОВНОЛІТНІХ, ЩО ВЧИНЯЮТЬСЯ З ОСОБЛИВОЮ ЖОРСТОКІСТЮ**

З'ясування основних показників злочинності: динаміки, рівня, структури, географії, питомої ваги того чи іншого виду злочинів в загальній структурі злочинності дасть змогу, по-перше, з'ясувати реальну картину злочинності розглядуваної категорії, по-друге, допоможе вирішити завдання, пов'язані із запобіганням злочинам, що вчиняються неповнолітніми з особливою жорстокістю.

Перед тим як перейти до питання стану, динаміки і тенденції тяжкої насильницької злочинності неповнолітніх, вважаємо за необхідне дати коротку кримінологічну характеристику всієї тяжкої насильницької злочинності Україні, а також показати місце даного виду злочинності неповнолітніх в злочинності неповнолітніх.

За даними Державної служби статистики України у 2008 р. на території України всього було зареєстровано 136178 тяжких та особливо тяжких злочини, у 2009 р. – 154529, у 2010р. – 178947 таких злочини.

Найбільша кількість тяжких та особливо тяжких насильницьких злочинів в 2008 році реєстровано в АР Крим – 6930, Донецькій обл. – 15969, Дніпропетровській обл. – 12951, Луганській обл. – 9005, та Запорізькій обл. – 8388 злочини. В 2009р. : АР Крим – 8393, Донецькій обл. – 18456, Дніпропетровській обл. – 15139, Луганській обл. – 10324, та Запорізькій обл. – 9301 злочини; в 2010 р.: АР Крим – 13063, Донецькій обл. – 21477, Дніпропетровській обл. – 18043, Луганській обл. – 11433, та Запорізькій обл. – 10716 злочини.

Протягом 2010 року зросла кількість злочинів, скоєних неповнолітніми (на 12,3%), групою осіб (на 16,6%), особами, що раніше вчиняли злочини (на 31,7%), особами у стані алкогольного сп'яніння (на

16,3%). Кількість злочинів, скоєних неповнолітніми та за їх участю, склала 17,3 тис. (3,5% у загальній кількості злочинів, зареєстрованих органами внутрішніх справ), серед яких кожний другий – тяжкий (50,4% або 8,7 тис. злочинів). Кожні 2-а з 3-ох злочинів – крадіжка (66,6% або 11,5 тис. злочинів). Кількість грабежів зменшилась на 36,4% і склала 1,6 тис. злочинів або 9% від загальної кількості злочинів, скоєних неповнолітніми або за їх участю. Кількість умисних вбивств та замахів на вбивство зменшилась на 24% і склала 76 злочинів.

Серед групових злочинів 52,1% припадає на крадіжки (17,7 тис. злочинів), серед яких 14,1% – групова квартирна крадіжка (2,5 тис. злочинів). Випадки грабежу складають 6,9% (2,4 тис.), шахрайства – 4,1% (1,4 тис.), розбою та хуліганства – по 3,8% (1,3 тис.) від загальної кількості групових злочинів.

Кількість проявів рецидивної злочинності у 2010 році становила 19,3% від загальної кількості злочинів, зареєстрованих органами внутрішніх справ (96,8 тис. злочинів), серед яких 41,5% або 40,2 тис. – складали тяжкі та особливо тяжкі злочини. Кожний 2-й злочин – крадіжка (43,3 тис.). Питома вага грабежів та розбоїв склала 8% (7,7 тис.). Кількість умисних вбивств та замахів на вбивство нараховує 798 злочинів. У 2013 р. органами внутрішніх справ обліковано 549,6 тис. злочинів (97,5% від загальної кількості). Майже третина цих злочинів (29,8%) кваліфікується як тяжкі та особливо тяжкі.

У загальній кількості злочинів, зафіксованих правоохоронними органами, домінують злочини проти власності – 59,4%; злочини проти життя та здоров'я особи складають 12,7% [1].

Органами внутрішніх справ (без врахування податкової міліції) у 2010р. виявлено 226,4 тис. осіб, які вчинили злочини, з них 96,6% притягнуто до кримінальної відповідальності. З числа виявлених осіб 6,2% – неповнолітні. Майже кожний четвертий з числа осіб, причетних до злочинів, раніше вже ставав на злочинний шлях, кожний п'ятий скоював його в групі, кожний шостий вчинив злочин у стані алкогольного сп'яніння. Більше половини (62,8%) осіб, які підозрювались у скоєнні злочинів, на момент вчинення злочину не працювали і не навчались.

За даними Державної судової адміністрації України, у 2010 р. набрали законної чинності вироки судів щодо 168,8 тис. осіб (на 15,3% більше, ніж у 2009р.), засуджених до різних мір кримінального покарання, з яких – 10,9 тис. неповнолітніх (на 27,2% більше, ніж у 2009 р.), засуджених до різних мір кримінального покарання, з яких

18,5% – до позбавлення волі на певний строк; 9,8% – до виправних робіт, громадських робіт або штрафу; 70,8% неповнолітніх засуджених було звільнено від покарання.

Основними знаряддями вчинення злочинів були: ножі та сокири(64,7%), підручні предмети – зашморг, камені (23,5%), в інших випадках (11,8%) ніякі знаряддя не застосовувалися (мали місце побиття руками і ногами).

Найважливішим аспектом кримінологічної характеристики зазначених злочинів є їх повторність, тобто вчинення злочинцем двох або більше епізодів аналогічних (пов'язаних із застосуванням насильства) або інших злочинів, які розглядаються в рамках однієї кримінальної справи. Виходячи з аналізу матеріалів судової практики вдалося встановити, що 44,8% (67 кримінальних справ за обвинуваченням осіб у вчиненні злочинів з особливою жорстокістю) містять кілька епізодів, з них 54,2% містили два епізоди і 45,8% більше двох епізодів злочинної діяльності.

При аналізі питання, чому неповнолітній приходить в стан активності та готовності до скоєння злочину, мотивація може аналізуватися, як прояв потреб в якості джерел активності. Якщо вивчається питання, нащо спрямована активність індивіда, заради чого зроблено вибір даних актів поведінки, досліджуються насамперед мотиви, як причини, що визначають вибір спрямованості злочинної поведінки.

У кримінологічній літературі існує думка про те, що мотив -це внутрішній стимулятор, побудник діяльності особистості, який є безпосередньою причиною злочинної поведінки і висловлює особистісне ставлення до того, нащо спрямовано цю поведінку [2, с. 66].

Виявлення і вивчення істинних мотивів злочинів є складним завданням, що стоїть перед правоохоронними органами і наукою. Термін «мотивація», взятий в широкому сенсі, використовується у всіх областях психології, які досліджують причини і механізми цілеспрямованої поведінки людини. Злочинні мотиви це модифікації звичайних людських мотивів, які направляються на цілі, заборонені законом або пов'язані з використанням протиправних засобів. Слід зазначити, що поняття «мотивація» більш не визначено, ніж мотив, зрозуміло лише, що воно ширше поняття «мотив». Вчені-кримінологи по-різному розуміють даний термін. Так, одні автори вважають, що мотивація-це процес формування злочинних мотивів [3, с. 111], а інші під мотивацією розуміють сукупність мотивів злочинів [4, с. 4-8]. Мотивація злочинної



поведінки розглядається як внутрішній і об'єктивний процес, що протікає в психіці особи, чию поведінку ми досліджуємо [5, с. 17]. Але й серед психологів немає єдиної думки на цей рахунок. «Для того щоб зрозуміти поведінку людини, – писав І.С. Кон, – недостатньо знати об'єктивну систему його ролей. Необхідно також зрозуміти їх внутрішню структуру, їх життєвий сенс в його власних очах, з'ясувати ціннісну домінанту «його особистості» [6, с. 256].

Простеживши процес криміналізації неповнолітніх, можна прийти до висновку, що все більше злочинних посягань насильницького характеру виявляються в самій крайній його формі жорстокості. На наш погляд, найбільш стійку і значну частину серед насильницьких злочинів становлять умисне вбивство, умисне нанесення тяжкої і середньої тяжкості шкоди здоров'ю, розбої, насильницькі грабежі, зґвалтування, поєднане з насильством хуліганство, побої, катування тощо. У основі об'єднання розглянутих злочинних діянь в окрему кримінологічно значиму групу лежать, головним чином, такі критерії, як спосіб дії злочинця, форма вини і об'єкт посягання. Результати проведених досліджень, свідчать про те, що злочинність неповнолітніх набуває рецидивний характер. В даний час рецидив концентрується у молодших вікових групах. У злочинах, скоєних неповнолітніми з проявом жорстокості, вивчають такі найбільш значущі кримінологічні ознаки, як: місце, час і спосіб їх вчинення. Знання та використання вищезазначених моментів може мати суто практичне значення при проведенні профілактичної роботи.

#### **Список використаних джерел:**

1. Електронний ресурс. – Режим доступу: [www.ukrstat.gov.ua](http://www.ukrstat.gov.ua)
2. Игошев К. Е. Типология личности преступника и мотивация преступного поведения / К. Е. Игошев. – Горький, 1974. – 412 с.
3. Филимонов В. Д. Криминологические основы уголовного права / В. Д. Филимонов. – Томск, 1981. – 278 с.
4. Кузнецова Н.Ф. Мотивация преступлений и тенденции ее изменения // Вопросы советской криминологии. – М., 1975. – 183 с.
5. Криминальная мотивация / Антонян Ю.М., Гульдан В.В., Кудрявцев В.Н., Лунеев В.В., и др.; отв. ред.: Кудрявцев В.Н. Москва: Наука, 1986. – 415 с.
6. Кон И.С. Личность и ее социальные роли // Социология и идеология. – М., 1969. – 452 с.

**Воробець Х.М.**  
*магістр права,  
Чернівецький національний університет  
імені Юрія Федьковича*

## **ОПТИМІЗАЦІЯ КРИМІНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА ПРО ЗЛОЧИНИ У СФЕРІ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК ШЛЯХ ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМИ ЙОГО ЯКОСТІ**

Гуманізм – особливий світогляд, в центрі якого людина як вища цінність. Він пов'язаний з найважливішим для людини – з її власним існуванням, з її свободою, позитивними та життєстверджуючими здатностями, з усім найкращим, що є або може бути притаманне людині. На відміну від усіх інших світоглядів, в центрі гуманізму знаходиться людина, носій цього світогляду [1, с. 250].

Відповідно до Великого тлумачного словника з української мови термін «оптимізація» означає процес надання чому-небудь оптимальних, найбільш сприятливих властивостей або приведення до досконалого вигляду [2, с. 20]. На думку російського вченого В.В. Мальцева, є всі підстави говорити про широке та вузьке значення принципу гуманізму. В широкому сенсі він пов'язаний із забезпеченням гуманістичних засад суспільства та держави, захистом прав та свобод людини і громадянина. Тому реалізація принципу гуманізму пронизує сферу предмета кримінально-правової охорони і не входить у рамки лише гуманного ставлення до злочинця. У вузькому сенсі принцип гуманізму пов'язаний із гуманним ставленням до потерпілої від злочину особи та злочинця [6, с. 79].

Закон № 4025-VI викликав неабияке обговорення в наукових колах, оскільки відповідно до нього з тексту КК України було вилучено (декриміналізовано) 16 складів злочинів та викладено у новій редакції ще 38 статей. Окрім того, у більшості статей КК України покарання у вигляді позбавлення волі та арешту були замінені покаранням у виді штрафу, що є відчутним кроком у бік гуманізації кримінального законодавства. Так, у розділі КК України «Злочини у сфері господарської діяльності» із складів злочинів, серед яких 26 містили санкцію у виді позбавлення волі або арешту, залишилось лише 29, тільки 6 з яких передбачають покарання у виді позбавлення волі або арешту [8, с. 95].

Достатньо неоднозначним було скасування у 2011 р. ст. 207 КК України «Ухилення від повернення виручки в іноземній валюті».

І.А. Клепицький зазначає, що навіть у країнах із розвинутою ринковою економікою здійснюване державою правове регулювання валютного ринку включає в себе кримінальні та адміністративні санкції [3, с. 71]. Дану кримінально-правову норму більше розглядали як пережиток адміністративно-командної системи радянського управління та прояву економічно невиправданої, помилкової криміналізації, що обмежує самостійність суб'єктів господарювання. При тому забуваючи про те, що на різних історичних етапах майже всі країни світу застосовували і застосовують різноманітні валютні обмеження [9, с. 219].

В той час, коли за ухилення від повернення виручки в іноземній валюті передбачалась кримінальна відповідальність, була характерною недовіра вказаної норми. За 2011 рік лише 4 людини були притягнені до кримінальної відповідальності за даною статтею. Із набранням чинності Закону № 4025-VI ст. 207 КК України було виключено, а Кодекс України про адміністративні правопорушення був доповнений статтею 162-1 «Ухилення від повернення виручки в іноземній валюті». Із цього випливає наступне запитання : «Чи збільшилась на практиці спроможність боротьби з вказаною категорією злочинів?». За 2013 рік лише 10 осіб були притягнені до адміністративної відповідальності за статтею 162-1 Кодекс України про адміністративні правопорушення. Це свідчить про те, що окрім віднесення такого діяння до категорії адміністративного проступку нічого не змінилося. Викликають також критику зміни, внесені у ст. 200 КК України «Незаконні дії з документами на переказ, платіжними картками та іншими засобами доступу до банківських рахунків, обладнанням для їх виготовлення», у зв'язку з гуманізацією кримінального законодавства у 2011 році. Адже на сучасному етапі економічного розвитку, в умовах трансформації національної економіки, важливе значення має ефективне функціонування банківської системи. Перехід до ринкової економіки зумовив суттєве розширення обсягу банківської діяльності як необхідної і досить важливої складової економічного життя суспільства. Проте варто наголосити на тому, що водночас із стрімким розвитком таких відносин державою мають бути впроваджені такі норми, які унеможливлювали б зловживання у даній сфері.

Злочинна діяльність такого напрямку характеризується різноманітністю, створенням та швидкою адаптацією нових технологій для вчинення протиправних дій, а також високим рівнем інтелекту осіб, які її вчиняють. Погіршує цю ситуацію сьогоднішня економічна ситуація в країні. Значна девальвація гривні, спад в економіці, військові дії у

Східному регіоні та анексія АР Крим значною мірою вплинули як на загальний стан соціально-економічного розвитку країни в цілому, так і на фінансову сферу та банківський сектор зокрема [7, с. 21].

До внесення змін Законом № 4025-VI у КК України, санкція ст. 200 передбачала покарання у вигляді штрафу від 500 до 1000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеження волі на строк до трьох років, або позбавлення волі на той самий строк. А у кваліфікованому складі було передбачене покарання у вигляді позбавлення волі на строк від двох до п'яти років.

Після внесення змін передбачається покарання у вигляді штрафу від трьох до п'яти тисяч неоподаткованих мінімумів доходів громадян. А у кваліфікованому складі передбачається покарання у вигляді позбавлення волі на строк від п'яти до десяти тисяч неоподаткованих мінімумів доходів громадян років. Таким чином, можемо спостерігати підвищення міри майнового покарання, а саме збільшення розміру штрафів, проте спостерігається певна гуманізація покарання в цілому. Проте важко стверджувати на скільки виправдана така гуманізація, адже в даний час важливе значення має ефективне функціонування банківської системи. Злочинна діяльність, передбачена ст. 200 Кримінального кодексу «Незаконні дії з документами на переказ, платіжними картками та іншими засобами доступу до банківських рахунків, обладнанням для їх виготовлення» охоплює важливі сфери суспільного життя та завдає збитків економічній системі України в цілому.

У боротьбі зі злочином, передбаченим ст. 200 КК України більш ефективно сприяло б встановлення обмеженням чи позбавленням волі, як основного виду покарання у поєднанні зі штрафом у якості додаткового покарання. Якщо за основу взяти санкцію, яка існувала до внесення змін у ст. 200 Кримінального кодексу, можна встановити два види покарання: обмеження волі на строк до трьох років та штраф від 500 до 1000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавлення волі на той самий строк та штраф від 500 до 1000 неоподатковуваних мінімумів доходів. Враховуючи економічну ситуацію в країні, можна змінити розмір штрафу, а в ч. 2 ст. 200 КК України передбачити поєднання позбавлення волі та штрафу.

Отож в Україні не знайшлося належних кримінально-правових механізмів протидії проявам суспільно небезпечної поведінки, раніше караної за ст. 207 КК України чи будь-якої іншої норми, пов'язаної з невиконанням запровадженої НБУ вимоги щодо обов'язкового продажу частини надходжень в іноземній валюті. Особливо це питання

загострилось, коли із середини 2014 р. в Україні почала стрімко набирати оберти валютна криза і дані відносини як ніколи потребували належного правового регулювання. Також важко стверджувати на скільки виправдана була гуманізація, пов'язана із внесенням змін у ст. 200 КК України. В даний час важливе значення має ефективне функціонування банківської системи. Злочинна діяльність, передбачена даною статтею охоплює важливі сфери суспільного життя та завдає збитків економічній системі України в цілому. Саме тому можна зробити висновок, що внесення відповідних змін до ст. 200 КК України буде важливим кроком для попередження вчинення злочинів даної категорії, дозволить охопити відповідальністю більш широке коло протиправних діянь, які порушують нормальне функціонування банківської системи України, та сприятиме реалізації принципів повноти та справедливості покарання.

Розглядаючи таку проблему якості кримінального законодавства про злочини у сфері господарської діяльності, як скасування кримінальної відповідальності за контрабанду товарів, то слід зазначити, що суспільна небезпека контрабанди полягає в тому, що порушується порядок державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності, який включає в себе загальний, а щодо окремої групи товарів та предметів – спеціальний порядок переміщення їх через кордон. Контрабанда завдає прямих економічних збитків державі, пов'язаних із несплатою мита, інших податків (платежів) як під час переміщення через митний кордон України, так і у зв'язку з реалізацією контрабандних товарів на території України чи за її межами. Відсутність кримінальної відповідальності за «товарну» контрабанду унеможливорює проводити оперативно-розшукову діяльність оперативних підрозділів Державної прикордонної служби України щодо її запобігання. Впровадження кримінальної відповідальності за переміщення алкогольних напоїв, тютюнових виробів через митний кордон поза митним контролем або з приховуванням від митного контролю відповідною вартістю поставить вагомий заслін діяльності великих контрабандних угруповань, адже існуюча на сьогодні адміністративна відповідальність за ці дії не сприяє ефективній протидії контрабанді з боку правоохоронних органів.

#### **Список використаних джерел:**

1. Борзенко И.М. Основы современного гуманизма: Учеб. пособие для студентов. М.: РГО, 2002. – 389 с. [Электронный ресурс] / И.М. Борзенко, В.А. Кувакин, А.А. Кудишина. – Режим доступа: <http://rudocs.exdat.com/docs/index-331532.html>

2. Великий тлумачний словник з української мови / [уклад і голов. ред. В.Т. Бусел]. – К: Ірпінь : ВТФ «Перун», 2003. – 2008. – С. 20.
3. Клепицкий И.А. Система хозяйственных преступлений / И.А. Клепицкий. – М. : Статут, 2005. – 416 с.
4. Костенко О.М. Основне питання правознавства з позиції соціального натуралізму / О.М. Костенко. – Київ, 2003. – 175 с.
5. Кузнецовой Н.Ф. Уголовное право. Общая часть / Н.Ф. Кузнецовой, Ю.М. Ткачевского, Г.Н. Борзенкова. – Москва: Изд-во Московского университета, 1993. – 431 с.
6. Мальцев В.В. Принципы уголовного права и уголовного законодательства: система, содержание и нормативное выражение / В.В. Мальцев. – Москва: Правоведение, 2003. – № 1. – 290 с.
7. Мертенс О.А. Ефективність банківської системи України / О.А. Мертенс, Дж. Урга. – Київ, 1999. – № 6. – 391 с.
8. Рибачковський К.О. Стратити не можна помилювати [Електронний ресурс] / К.О. Рибачковський. – 1997. – Режим доступу до ресурсу: [www. jurcompany. kiev. ua/index2. php](http://www.jurcompany.kiev.ua/index2.php).
9. Тацій В.Я. Правова доктрина України : у 5 т. – Том 5. – Кримінально-правові науки в Україні: стан, проблеми та шляхи розвитку / за заг. ред. В.Я. Тація, В.І. Борисова. – Х. : Право, 2.

# **КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС, КРИМІНАЛІСТИКА, ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ, СУДОВА ЕКСПЕРТИЗА, СУДОВІ ТА ПРАВООХОРОННІ ОРГАНИ**

**Андрієвська Л.О.**

*викладач,*

*Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ*

## **ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ ДОПИТУ СВІДКІВ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ЗЛОЧИНІВ У СФЕРІ БЕЗПЕКИ ДОРОЖНЬОГО РУХУ**

Розслідування дорожньо-транспортних пригод (далі – ДТП) є досить складною та специфічною категорією кримінальних проваджень, яка вимагає від слідчого достатнього досвіду та має багато особливостей.

Значне місце у розслідуванні злочинів даної категорії посідає допит свідків, тому що іноді показання свідків виявляються єдиним джерелом відомостей про обставини ДТП. На результати допиту роблять посилення слідчі у обвинувальному акті та судді у вирокі, тому що допит проводиться за всіма обставинами, що підлягають доказуванню. Але проведення допиту не представляє собою просту процедуру.

Щодо визначення поняття допиту, то в сучасній науковій літературі зазначено, що допитом є – слідча дія, яка полягає в одержанні у встановленному кримінально-процесуальним законом порядку показань від осіб, які володіють відомостями, що мають значення для встановлення істини у кримінальному провадженні [1, с. 290].

Стаття 65 Кримінального процесуального кодексу України передбачає, що свідком є фізична особа, якій відомі або можуть бути відомі обставини, що підлягають доказуванню під час кримінального провадження, і яка викликана для давання показань, а стаття 224 Кримінального процесуального кодексу України передбачає саме процесуальний порядок проведення допиту [2].

Як вже зазначалось, допит є досить складною слідчою дією та має деякі особливості. При опитуванні слідчих встановлено, що майже всі слідчі починають роботу з очевидцями вже на місці пригоди, пояснюючи це психологічними факторами, такими як сприйняття, відношення до того, що сталося. З даною думкою неможливо не погодитись, тому що

необхідно враховувати швидкоплинність події ДТП, несподіваність і нетривалість сприймання цієї події, призводить до часткового запам'ятовування подробиць. За таких умов очевидці ДТП можуть спостерігати і запам'ятати не всю подію, а тільки окремі її моменти, які вони безпосередньо бачили.

Але нерідко слідчі припускають помилки при застосуванні кримінально-процесуального законодавства. Отримуючи повідомлення про скоєну ДТП, слідчий одразу виїжджає на місце пригоди та, після проведення першочергових дій, проводить опитування очевидців скоєного (які вже згодом набувають статусу свідків). На нашу думку, це неправильно, тому що після спливу деякого часу свідок може не пам'ятати деякі особливості, які в подальшому можуть мати істотний вплив на кваліфікацію учасників ДТП.

Вважаємо, що слідчий після отримання повідомлення про скоєну дорожньо-транспортну пригоду повинен негайно внести відомості в Єдиний реєстр досудових розслідувань та на місці пригоди при можливості проводити вже слідчу дію – допит.

Для оживлення в пам'яті допитуваного забутих фактів використовуються тактичні прийоми, які збуджують асоціативні зв'язки, що дає можливість управляти допитом особи, яка добросовісно помиляється, або осіб, які неправильно відтворюють явище, що спостерігається, факти. Тут застосовуються такі тактичні прийоми, як: 1) асоціація за суміжністю, коли забуте відновлюється в зв'язку з відтворенням попередньої або наступної події (наприклад, при встановленні часу події слід допитати про дії свідка до появи на місці пригоди); 2) асоціації за схожістю, тобто нагадування про аналогічний факт; 3) асоціації за протилежністю (контрасту). Тактичним прийомом, що оживляє забуте в пам'яті допитуваного, є допит на місці події, коли повторне його сприйняття оживляє в пам'яті забуті факти [3, с. 364].

При опитуванні практичних працівників – слідчих нами встановлено, що саме останній прийом є дієвим, тобто, після допиту свідка, слідчий та допитуваний вирушають на місце пригоди для проведення слідчого експерименту, після проведення якого свідок в більшості випадків може розповісти про ті обставини скоєного правопорушення, про які не зазначав раніше. Нерідко слідчим застосовується тактичний прийом, який полягає у пропонуванні допитуваній особі власноручно написати свої показання, що також являється дієвим, тому що допомагає особі згадати про всі обставини пригоди. Окрім вказаних прийомів застосовуються також наступні:



постановка запитань, спостереження за поведінкою допитуваного та його психофізичними реакціями, створення уявлення про інформованість слідчого, використання різних темпів допиту.

Практикою були вироблені запитання під час допиту, такі як: 1) доповнюючі (про обставини, про які свідок забув розповісти); 2) уточнюючі (деталізація окремих фактів); 3) нагадуючі (щоб допомогти відновити в пам'яті забуті події і факти); 4) контрольні (перевірка правильності інформації) [4, с. 364].

Щодо кола питань, які потрібно з'ясувати під час допиту свідків, то це питання про: слідову інформацію (тобто наявність гальмівного шляху), стан дорожнього покриття (мокре чи сухе), наявність опадів, освітлення, видимості (чи була вона обмежена), швидкості, напрямку та траєкторії руху. Ці відомості в подальшому будуть надані судовому експерту – автотехніку для проведення експертизи. Також необхідно з'ясувати дані про автомобіль (чи автомобілі, якщо відбулося зіткнення), а саме: марка, модель, колір, номерний знак, наявність пошкоджень, скільки осіб знаходилось в салоні автомобіля та їх прикмети. Якщо автомобіль зник з місця пригоди, то в якому напрямку.

Нерідко бувають випадків коли з'являються свідки з боку учасників ДТП. На них необхідно звернути особливу увагу, тому що, як свідчить практика саме ці особи в своїй більшості дають неправдиві свідчення. Для допиту таких свідків пропонуємо застосовувати наступні тактичні прийоми: поясненні окремих положень кримінального та кримінального процесуального закону та наслідків поведінки допитуваної особи з їх урахуванням (наприклад, наголошення на відповідальності за ст. 384 КК України «Завідомо неправдиве показання»); асоціація за суміжністю, наприклад, при встановленні часу події слід допитати про дії свідка до появи на місці пригоди (в подальшому можливе проведення деталізації телефонних дзвінків).

Підсумовуючи, слід зазначити, що для того, щоб провести допит свідка, слідчий повинен мати значну кваліфікацію та досвід. При цьому застосовувати вже розроблені тактичні прийоми, тому що чітке дотримання тактичних прийомів та рекомендацій щодо проведення допиту свідка дозволяє слідчому отримати найбільш повне уявлення про подію злочину.

#### **Список використаних джерел:**

1. Криміналістика: підручник / [В.Д. Берназ, В.В. Бірюков, А.Ф. Волобуєв]; за заг. ред. А.Ф. Волобуєва. – Х.: ХНУВС, 2011. – с. 666.

2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. №4651-17 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/465117/page2?nreg=465117&find=2&text=%F1%E2%B3%E4%EE%EA&x=0&y=0>

3. Чаплинський К.О. Тактика проведення окремих слідчих дій: Монографія. – Д., 2006., с. 416.

4. Салтевський М.В. Криміналістика (у сучасному викладі): Підручник. – К., 2005, с. 588.

**Каланча І.Г.**

*прокурор Київської місцевої прокуратури №2;*

*аспірант,*

*ПВНЗ «Європейський університет»*

## **КРИМІНАЛЬНА ПРОЦЕСУАЛЬНА ФОРМА: ПЕРСПЕКТИВИ ІННОВАЦІЙНОГО ВДОСКОНАЛЕННЯ**

Застосування системного підходу до впровадження інноваційних рішень в кримінальну процесуальну діяльність потребує вдосконалення *кримінальної процесуальної форми* (далі – КПФ) – встановленого кримінальним процесуальним законом порядку здійснення кримінального провадження (в цілому, на окремих стадіях, етапах, процесуальних діях, тощо), спрямованого на вирішення завдань, визначених ст. 2 КПК України.

Не погоджуємося з думкою Л.М. Лобойка, що КПФ, активно розроблювана в радянський період розвитку теорії кримінального процесу, виконала своє функціональне призначення: забезпечити одноманітність провадження у кримінальних справах всіма органами досудового розслідування, прокуратури і суду...» [2, с. 42, 43].

Враховуючи, що кримінальні процесуальні процедури передбачають суттєві обмеження, а за наявності підстав і позбавлення фундаментальних прав і свобод людини, як вірно зазначає В. Трофименко, «деталізація процесуальної форми уявляється цілком виправданою, перш за все, з позицій мотивації суб'єктів кримінальної процесуальної діяльності до добросовісної поведінки, перешкоджання зловживанню владою...» [6, с. 69].

В даному випадку не слід плутати КПФ з формалізмом – беззастережним дотриманням правил, букви закону, наданні переваги їх

зовнішній формі, нерідко за рахунок зовнішнього змісту [7, с. 298]. Якщо процесуальна форма, безумовно, являє собою правову і соціальну цінність, то формалізм у сфері кримінального процесу має наслідки негативного характеру, як то бюрократизм, порушення розумних строків, тощо.

Свого часу Ш. Монтеск'є дуже точно відзначив, що якщо на судові формальності поглянути як на перешкоди, які ускладнюють громадянину захист своїх прав та інтересів, то можна відшукати їх надто багато. Якщо ж судові формальності розглядати з точки зору їх відношення до свободи і безпеки громадян, то їх надто мало, оскільки всі ускладнення, витрати та зволікання і самі помилки правосуддя є тією ціною, яку громадянин сплатує за свободу [3, с. 225].

З точки зору юридичної антропології, юридичні форми залишаються для людей безглуздими, вони більше не є символами, більш того, означають для них уособлення права клерками, юристами, судовим і навколосудовим персоналом. Заперечення формалізму є заперечення того права і тієї юстиції, які сприймаються людьми як щось чужорідне [4, с. 295]. Тут і негативне сприйняття стереотипної вітчизняної процесуальної процедури, зумовлене репресивним та бюрократичним характером кримінальної юстиції радянської доби.

Тобто, з одного боку, КПФ є об'єктивно потрібна для забезпечення належної правової процедури, а з іншого боку, потребує переосмислення.

Передумовою для розробки системних змін та пропозицій є визначення **елементів** КПФ.

Відсутність одностайного підходу вчених щодо даного питання обумовлює потребу формування власної класифікації на основі аналізу КПФ.

Враховуючи характерний для кримінального процесуального права спеціальний дозвільний тип правового регулювання, в основі якого лежить формула: «дозволено лише те, що прямо передбачено законом», КПФ притаманні зрозумілість, визначеність, дискретність, масовість та результативність.

Наведені властивості притаманні алгоритмам [1, с. 7]. Відтак, першим елементом КПФ варто визначити кримінальний процесуальний алгоритм.

На нашу думку, ***кримінальні процесуальні алгоритми*** – це система процесуальних дій та процесуальних рішень, засад, підстав, умов,

послідовності, порядку, строків і гарантій їх виконання, а також їх виконавців – суб'єктів процесу [5].

Однак алгоритм – не єдиний елемент КПФ, адже невід'ємною частиною останньої є фіксування процесу.

Зберігання інформації з моменту винайдення людством писемності передбачає спосіб фіксування та інструмент фіксування.

З початку існування право та процес мали своє вираження: в Законах Ману Стародавньої Месопотамії (XVIII ст. до н. е.) – це глиняні таблиці, в Афінській державі (510-322 р.р. до н. е.) – спеціальні посудини (горщики, скриньки), у середньовічній Європі та Російській імперії – папір. Матеріальне вираження (закріплення) процесу, як і все в природі та людстві, розвивалось. Цей прогрес триває та переживає чергову стадію трансформації: з паперового формату фіксування до електронного [5, с. 75-76]. Так, при фіксуванні на глиняних таблицях інструментом кримінального процесу виступали глина та прилади для вчинення напису на ній; далі – посудини (горщики, скриньки), папір та перо (ручка, друкарська машинка, комп'ютер та принтер), а сьогодні це електронні інформаційні системи. Вказане відображає два самостійні, однак функціонально нерозривні елементи КПФ: **фіксування кримінального процесу та інструменти кримінального процесу.**

Щодо фіксування кримінального процесу, це питання врегульовано в Главі 5 КПК України.

На нашу думку, **фіксування кримінального процесу** – це визначений кримінальним процесуальним законом спосіб закріплення ходу та результатів кримінального провадження на носіях інформації, для збирання, зберігання та наступного використання кримінальної процесуальної інформації.

Питання інструментів кримінального процесу врегульовано в КПК України фрагментарно. Оскільки оформлення паперових процесуальних документів здійснюється за допомогою загальнозживаних засобів (текстовий редактор, принтер), на нашу думку даний елемент КПФ варто розглядати з точки зору спеціалізованого інструментарію – електронного сегменту кримінального провадження. Зокрема, КПК України передбачені: Автоматизована система документообігу суду(далі – АСДС) (ст. 35); Єдиний реєстр адвокатів України (ст. 45); Єдиний реєстр досудових розслідувань (далі – ЄРДР) (ст. 214 та ін.); Єдиний державний реєстр судових рішень (ст. 535); Єдиний державний реєстр юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань (ст. 535). Водночас, в КПК України не закріплено процесуальний статус наведених

електронних систем, порядок внесення й отримання інформації, правовий режим такої інформації, її вплив на процес, тощо.

На сьогодні найефективнішим прикладом кримінального процесуального інструменту є АСДС, де автоматизовано процедуру розподілу матеріалів кримінального провадження між суддями, усунувши суб'єктивний фактор на цьому етапі. Також варто відзначити ЄРДР, що забезпечує формування електронного процесуального документу, спілкування спеціалізованих суб'єктів сторони обвинувачення в електронному середовищі та частково процесуальний контроль. Разом з тим, в ЄРДР відсутня автоматизація процесуальних процедур.

На нашу думку, **інструменти кримінального процесу** – це визначені кримінальним процесуальним законом спеціалізовані правореалізаційні засоби, що забезпечують здійснення кримінальних процесуальних процедур; створення, збирання, зберігання, захист, облік та використання процесуальної інформації; взаємодію суб'єктів провадження та здійснення процесуального контролю.

Отже, елементами КПФ є **алгоритми, фіксування та інструменти (правореалізаційні засоби)**. Вони не є автономними категоріями, а тісно переплетені між собою, відтак їх реформування можливе лише комплексно.

Реформування КПФ передбачає два аспекти змін: технічний і юридичний.

**Технічний** аспект має на увазі вдосконалення КПФ без внесення змін до кримінального процесуального закону, користуючись лише наявними процесуальними механізмами. Однак, в такому разі потрібна масова ініціатива та самоорганізація суб'єктів правозастосування, які наразі відсутні.

**Юридичний** аспект передбачає реформування КПФ шляхом внесення змін до КПК України. Даний спосіб, безумовно, ефективніший, оскільки зобов'язує суб'єктів провадження застосувати саме інноваційну процедуру. Однак якщо за технічних змін можливо йти шляхом «спроб і помилок», то за умови кардинального переосмислення КПФ в напрямку електронних процедур необхідне ґрунтовне теоретичне підґрунтя та практична апробація процедур у формі пілотних проектів.

Вбачається, що такий процес має бути поетапним, нормативно закріпленим на рівні загальнодержавної стратегії реформування.

**Список використаних джерел:**

1. Вступ до програмування мовою С++. Організація обчислень : навч. посіб. / Ю.А. Белов, Т.О. Карнаух, Ю.В. Коваль, А.Б. Ставровський. – К. : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2012. – 175 с.
2. Лобойко Л.М. Реформування кримінально-процесуального законодавства в Україні (2006–2011 роки) : монографія / Л.М. Лобойко ; М-во внутр. справ України. – К. : Істина, 2012. – Ч. 1. – 288 с.
3. Монтеск'є Ш. О духе законів / Ш. Монтеск'є // Избранные произведения. – М., 1955. – 799 с.
4. Рулан Н. Юридическая антропология. Учебник для вузов // Перевод с франц. Отв. ред. С. Нерсисянц. – М.: Издательство НОРМА, 2000. – 310 с.
5. Столітній А.В. Електронне кримінальне провадження: передумови виникнення, сучасний стан та перспективи розвитку: монографія / А.В. Столітній – К. : Видавничий дім «АртЕк», 2016. – 738 с.
6. Трофименко В. Проблема співвідношення кримінальної процесуальної форми і формалізму / В. Трофименко // Вісник Національної академії правових наук України. – 2015. – № 4. – С. 67-75.
7. Юридична енциклопедія: В 6 т. / ред. кол.: Ю.С. Шемшученко (голова редкол.) [та ін.]. – К.: Т. 6: Т-Я. – 2004. – 768 с.

**Павелко Ю.Р.**

*аспірант,*

*Інститут права та психології*

*Національного університету «Львівська політехніка»*

**ФОРМУВАННЯ ПРИВАТНОЇ МЕТОДИКИ РОЗСЛІДУВАННЯ  
ЗЛОЧИНІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ ЗАРАЖЕННЯМ ВІРУСОМ  
ІМУНОДЕФІЦИТУ ЛЮДИНИ ЧИ ІНШОЮ НЕВИЛІКОВНОЮ  
ІНФЕКЦІЙНОЮ ХВОРОБОЮ АБО ВЕНЕРИЧНОЮ ХВОРОБОЮ  
В УКРАЇНІ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ**

ВІЛ-інфекція, СНІД та деякі хвороби, які передаються статевим шляхом, залишаються поки що невиліковними й призводять до смертельного результату, викликають соціально-економічні та демографічні наслідки, створюють небезпеку особистої, суспільної й державної безпеки, що, у свою чергу, зумовлює необхідність захисту прав та законних інтересів населення. Саме тому уряд несе відповідальність за керівництво національною діяльністю з боротьби з венеричною хворобою, ВІЛ-інфекцією та СНІДу, оскільки саме він визначає національні пріоритети й контролює ресурси [1].

Вже в першому Кримінальному кодексі УРСР, через гостру необхідність боротьби з венеричною хворобою й задля загально-профілактичного ефекту за зараження була передбачена кримінальна відповідальність. Так, Кримінальний кодекс УРСР від 1922 року містив статтю 155 «За відоме зараження іншої особи тяжкою венеричною хворобою»: за такий злочин особа позбавлялася волі терміном до трьох років.

З появою ВІЛ-інфікованих та осіб, хворих на СНІД та інші невиліковні інфекційні хвороби, Кримінальний кодекс УРСР від 1960 року було доповнено згідно з Указом ПВР N 4981-11 від 25.11.87; у редакції Закону N 1974-12 від 12.12.91 – статтями 108<sup>2</sup> «Зараження вірусом імунодефіциту людини», 108<sup>3</sup> «Зараження вірусом імунодефіциту людини медичними, фармацевтичними працівниками та працівниками інших сфер» та 108<sup>4</sup> «Розголошення відомостей про проведення медичного огляду на зараження вірусом імунодефіциту людини та його результатів» [2].

Зазначимо, що на території України проблема боротьби з поширенням ВІЛ-інфекції та інших невиліковних інфекційних хвороб або венеричних хвороб, з криміналістичної точки зору практично не розглядалася. У цьому відношенні автор спирається на дані отримані попередніми дослідниками, зокрема на результати аналізу змісту дисертаційних робіт, підготовлених в СРСР проведеному за період з 1938-1990 роки подібна проблематика не зустрічалась [3]. Проведений нами аналіз дисертаційних досліджень виявив, що в 1992 році була захищена дисертація М. В. Павліченко «Расследование преступлений, связанных с венерическими болезнями и СПИДом» [4] та в 2006 році А. В. Пантелєєвим «Криминалистическая характеристика преступлений и ее информационно-методическая роль в раскрытии, расследовании преступлений, связанных с заражением венерической болезнью и ВИЧ-инфекцией» [5], але нажаль дані праці виконані російськими авторами, й тому висловлені ними положення втрачають свою актуальність через відмінності у законодавстві та суспільних відносинах, які воно регулює.

З розвитком криміналістики з'явилися та сформувалися загальні теорії із розслідування злочинів, але сучасний рівень її розвитку не повною мірою відповідає характеру злочинності та вимогам слідчої практики і тому потребує активних наукових пошуків. Застосування діючих типових методик для розслідування злочинів передбачених ст. ст. 130, 131, 133 КК України не може дати бажаного результату через те, що такі методики не враховують суттєвих криміналістичних ознак,

притаманних саме для даних видів злочинів. Результативність розслідування залежить також від вміння слідчих та оперативних працівників використовувати сучасні методичні рекомендації на практиці, тобто рівня його професійної майстерності, який значною мірою залежить від обсягу і глибини отриманих під час навчання теоретичних знань, стажу роботи і набутого досвіду.

Аналіз судово-слідчої практики про зараження ВІЛ-інфекцією чи іншою невиліковною інфекційною хворобою або венеричною хворобою, свідчить про те, що розслідування злочинів, даної категорії, викликають деякі труднощі, а саме: встановлення умислу особи, яка вчинила злочин, пов'язаний із зараженням ВІЛ-інфекцією чи іншою невиліковною інфекційною хворобою або венеричними хворобами (93% кримінальних проваджень), латентність злочинів (53% кримінальних проваджень), недостатність часу для перевірки отриманих повідомлень про вчинений злочин (96% кримінальних проваджень). Слід зауважити, що із 187 опитуваних слідчих та оперативних працівників 169 респондентів відмітили, що в зв'язку з відсутністю чітких рекомендації з розслідування злочинів, даної категорії, впливає на те, що вони найчастіше залишаються нерозкритими.

Таким чином, можна дійти висновку, що наукова розробка теоретичних та практичних питань розслідування злочинів, пов'язаних із зараженням ВІЛ-інфекцією чи іншою невиліковною інфекційною хворобою або венеричною хворобою є недостатньою та вкрай необхідною як для потреб практичних підрозділів Національної поліції України, так і для суспільства в цілому.

#### **Список використаних джерел:**

1. Про запобігання захворюванню на синдром набутого імунodefіциту (СНІД) та соціальний захист населення: Закон України від 12 лютого 1991р. № 2861-VI // Відомості Верховної Ради. – 1992. – №11. – Ст. 152.
2. Про внесення змін і доповнень до Кримінального Кримінально-процесуального кодексів Української РСР: Закон України від 12 грудня 1991 р. 2468-XII // Відомості Верховної Радим. – 1992. – №11. – Ст. 154.
3. Іщенко А. В. Проблеми криміналістичного забезпечення розслідування злочинів / А.В. Іщенко, І.П. Красюк, В.В. Матвієнко. – К. : НАВСУ, 2002. – 212 с.
4. Павличенко М. В. Расследование преступлений, связанных с венерическими болезнями и СПИДом.: дис. ... кандидата юрид. наук : 12.00.09 / М.В. Павличенко. – М., 1992. – 186 с.
5. Пантелеев А. В. Криминалистическая характеристика преступлений и ее информационно–методическая роль в раскрытии, расследовании преступлений,



связанных с заражением венерической болезнью и ВИЧ-инфекцией: дис. ... кандидата юрид. наук : 12.00.09 / А.В. Пантелеев. – Екатеринбург. 2006. – 197 с.

**Починок В.М.**

*магістр,*

*Львівський національний університет  
імені Івана Франка*

## **РЕАЛІЗАЦІЯ ФОРМ ВІДНОВНОГО ПРАВОСУДДЯ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ**

Поглиблення євроінтеграційних прагнень нашої держави вимагає приведення законів України та інших нормативно-правових актів відповідно до міжнародних стандартів та зобов'язань. Особливо, це стосується кримінального процесуального права України, основним завданням якого є захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охорона прав, законних інтересів учасників кримінального провадження.

Відновне правосуддя є відносно новим явищем як у науці кримінального процесу, так і у нашій правовій системі та зосереджене насамперед на відшкодуванні шкоди потерпілому і захисті обвинуваченого, ніж на засудженні злочинної поведінки особи.

Результати останніх теоретичних та практичних досліджень свідчать про те, що форми відновного правосуддя допомагатимуть кримінальному судочинству краще справлятися з виконанням своїх завдань у тих сферах, що стосуються задоволення потреб та інтересів потерпілого, визнанням правопорушником своєї вини і понесення відповідальності за його/її дії, зменшення вчинення повторності злочинів.

Першою формою відновного правосуддя була медіація, яка була передбачена Уніфікованим законом США «Про медіацію» 2001 року. Таким чином, через деякий час у США діяло безліч установ, які представляли послуги медіатора. Деякий час потому тенденція альтернативного вирішення спорів поширилася по цілому світу. Різні форми відновного правосуддя впроваджували такі країни як Канада, Велика Британія, Нова Зеландія.

У науці кримінального процесуального права зарубіжних країн виділяють такі форми відновного правосуддя (або їх ще називають програмами) відновного правосуддя :

1) медіація між правопорушником та потерпілим. Основною її метою є досягнення порозуміння між сторонами кримінально-правового конфлікту за участі медіатора;

2) громадські та родинні конференції. Досить часто використовуються у справах неповнолітніх злочинців. Фактично такі конференції є дуже схожими до медіації, тільки в даному випадку відбуваються із залученням більшої кількості учасників. Сюди відносяться члени сім'ї, родичі, друзі сім'ї, сусіди. Громадські чи родинні конференції теж відбуваються за участі медіатора і дають змогу висловити свої переживання, почуття з приводу конкретного злочину, який був вчинений, обміркувати наслідки;

3) кола підтримки (сама назва відображає спосіб вирішення конфлікту). До участі в процесі може бути запрошений будь-який член громади. У даному випадку учасники сідають таким чином, щоб утворити коло. За годинниковою стрілкою кожен учасник висловлює свою точку щодо вирішення кримінально-правового конфлікту і так до того часу, поки не прийметься найкраще рішення [1, с. 24].

Слід наголосити на тому, що кожна із форм відновного правосуддя повинна завершуватися укладенням угоди щодо питань, пов'язаних із відшкодуванням шкоди.

Усі вище перелічені програми відновного правосуддя могли б бути прийнятними і для кримінального судочинства України у випадку їх імплементації, оскільки такі форми відновного правосуддя вирішують проблему із середини. Що я маю на увазі? Американські вчені дослідили вельми вагомий факт, який пояснює причини вчинення особами злочинів. Тут мається на увазі не тільки погане виховання з боку батьків, вчителів ще у дитинстві, не тільки вплив компанії та малозабезпечене життя. В даному випадку зачіпається біологічна складова людини. Якщо проаналізувати роботу головного мозку і його частин, то можна виділити таку складову, як мигдалина. Мигдалеподібне тіло або мигдалина (лат. *corpus amygdaloideum*) – характерна ділянка мозку, одна із базальних ганглій, округле скупчення сірої речовини мигдалеподібної форми, розміщеної всередині кожної півкулі скроневої долі (лат. *Lobus temporalis*) головного мозку. Мигдалина пов'язується із формуванням емоцій і є частиною лімбічної системи. Вважається, що в людей, а також у тварин, ця

підкоркова структура мозку бере участь у формуванні як негативних, так і позитивних емоцій. Її розмір позитивно корелює із агресивною поведінкою. Припускають, що такі стани як тривога, аутизм, депресія і фобії пов'язані із ненормальним функціонуванням мигдалини [2].

Який же з цього слід зробити висновок? Перш за все йдеться про біологічну причину вчинення особами злочинів. Але я не кажу про те, що таку особу слід звільняти від кримінальної відповідальності. Особливістю мигдалини є те, що її можна розвивати. Це займає велику кількість часу, але це можливо. Використовуючи сімейні конференції, кола підтримки і відповідальності, особа аналізує вчинене нею діяння, з часом усвідомлює наслідки, бачить загальну картину ситуації і приходить до висновку щодо своєї неправоти і винуватості.

З викладеного вище випливає, що застосування відновного правосуддя у кримінальному судочинстві забезпечить реальну зміну особистості. Відомо й про умови, в яких перебуває засуджений, кожен розуміє, з якими особами він спілкується щодня. Фактично, якщо особа, яка вчинила злочин невеликої тяжкості і яка жаліє про свої вчинки, потрапляє в одну камеру з серйозними і жорстокими злочинцями, то в кого вона перетвориться перш ніж вийти на волю? Невже вона буде менш небезпечною для суспільства? Відповідь очевидна. Я не заперечую того факту, що осіб, винних у вчиненні злочинів, потрібно ізолювати у місця позбавлення волі. Я говорю про те, що особа за той час, який вона проводить за ґратами, справді повинна ставати кращою.

У зв'язку із сказаним, вважаю за необхідне імплементувати в українське законодавство наступні форми відновного правосуддя: медіацію, сімейні та громадські конференції і кола підтримки. Нехай разом з оголошенням вироку особі призначають конкретну форму відновного правосуддя, яку вона повинна пройти в повному обсязі. Добре було б облаштувати місця позбавлення волі таким чином, щоб засуджені знаходилися у приміщеннях принаймні з меншою кількістю засуджених. Звісно, необхідні чималі державні кошти на такі зміни. Проте це дасть змогу ізолювати засудженого від негативного впливу з боку співкамерників. Якщо така особа хоча б три рази в тиждень буде проводити час за проходженням програм кіл підтримки чи сімейної конференції і решту часу проводитиме наодинці з собою – прогрес її ресоціалізації буде неминучим.

Займатися проведенням кіл підтримки і сімейних та громадських конференцій повинні кваліфіковані психологи, які, крім того, повинні пройти відповідні курси підготовки. Такі курси, даватимуть змогу

зосередитися на найважливіших моментах кримінального та кримінального процесуального права, юридичної психології. Підготовку таких осіб слід здійснювати за фінансової підтримки держави у спеціально створених центрах підготовки.

Можна зробити висновок, що форми відновного правосуддя у кримінальному провадженні покликані попереджувати злочини, сприяти реальній зміні особистості та її ресоціалізації, що в свою чергу повинно бути метою сучасної демократичної держави.

#### **Список використаних джерел:**

1. Волкотруб С. Г., Крушинський С. А., Луцик В. В. та ін.; Альтернативні способи вирішення спорів у кримінальному провадженні, під ред. У. Гелльманна, В. В. Луцика – Хмельницький : Хмельницький університет управління та права. – 2015. – 204 с.
2. Матеріал із Вікіпедії : поняття «мигдалина» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9C%D0%B8%D0%B3%D0%B4%D0%B0%D0%BB%D0%B8%D0%BD%D0%B0>

## **НОТАТКИ**

## НОТАТКИ

## **НОТАТКИ**

*Наукове видання*

## **СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ В ЮРИДИЧНІЙ НАУЦІ УКРАЇНИ**

**МАТЕРІАЛИ ІІІ МІЖНАРОДНОЇ  
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ**

*Матеріали друкуються в авторській редакції*

Дизайн обкладинки: А. Юдашкіна  
Верстка: Н. Кузнєцова

Контактна інформація організаційного комітету:  
73005, Україна, м. Херсон, а/с 20,  
Науковий журнал «Молодий вчений»  
Телефон: +38 (0552) 399 530  
E-mail: [info@molodyvcheny.in.ua](mailto:info@molodyvcheny.in.ua)  
[www.molodyvcheny.in.ua](http://www.molodyvcheny.in.ua)

Підписано до друку 10.07.2017. Формат 60х84/16.  
Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman. Цифровий друк.  
Умовно-друк. арк. 6,51. Тираж 100. Замовлення № 0717-473.  
Віддруковано з готового оригінал-макета.

Видавничий дім «Гельветика»  
E-mail: [mailbox@helvetica.com.ua](mailto:mailbox@helvetica.com.ua)  
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи  
ДК № 4392 від 20.08.2012 р.